

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Філологічний факультет

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Вченою радою філологічного факультету
(протокол № 5 від «18» грудня 2019 р.)

Декан філологічного факультету

 Т.В. Коноваленко

Програма державного екзамену

Українська мова і література та художня культура з методикою викладання

Ступінь вищої освіти «Бакалавр»

Освітньо-професійна програма: Філологія. Українська мова і література.

Художня культура

Спеціальність: 035 Філологія

Програма державного екзамену з української мови і літератури та художньої культури з методикою викладання / Укладачі: кандидати філологічних наук, доценти Атрошенко Г.І., Шарова Т.М., Митяй З.О., Копейцева Л.П., Пачева В.М., Сіроштан Т.В. кандидати педагогічних наук, доценти Зотова В.Г., Єрмоленко С.І., Волкова І.В., асистент Мажара Н.С.

Ухвалено на засіданні кафедри української мови (протокол № 8 від «12» грудня 2019 р.)

Ухвалено на засіданні кафедри української і зарубіжної літератури (протокол № 8 від «24» грудня 2019 р.)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Професійна підготовка фахівця – це формування розвиненої, компетентної, здатної швидко адаптуватися до динамічних умов діяльності особистості на основі удосконалення змісту й технологій навчання здобувача вищої освіти. Відтак глобалізація та демократизація сучасної вищої освіти вимагає широкого впровадження та використання новітніх освітніх технологій, які здійснюються в межах Болонського процесу.

Підсумкова атестація для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 035. Філологія. Українська мова та література проводиться у вигляді комплексного екзамену, який охоплює нормативний зміст підготовки фахівця з української мови, української літератури і, відповідно, методики їх навчання. Вона передбачає перевірку теоретичних знань і практичних умінь студентів із дисциплін, що складають комплекс підсумкової атестації.

Мета підсумкової атестації полягає в тому, аби з'ясувати рівень професійної підготовки випускників, його відповідність стандартам вищої освіти й можливостям продовження навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Програма державної атестації для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 035. Філологія. Українська мова та література укладена на основі робочих програм із навчальних дисциплін «Сучасна українська літературна мова», «Методика навчання української мови», «Історія української літератури», «Методика навчання української літератури», «Художня культура». Підсумкова атестація покликана виявити рівень знань основних понять та термінів з фахових предметів; виявити рівень володіння фактичним матеріалом, рівень розуміння фахових курсів, уміння зв'язно, логічно й аргументовано викладати думки, доводити свої твердження; уміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися у швидкому потоці наукової інформації; використовувати теоретичні знання на практиці; володіння навичками мовного аналізу тощо.

Рекомендована програма складена з урахуванням вимог, що висувають до студентів на випускному екзамені, задля того, аби виявити, наскільки різнобічними і глибокими є їхні знання з відповідних дисциплін. Питання екзаменаційних білетів орієнтовані на перевірку знань випускників та їхніх умінь чітко будувати свою відповідь із використанням належної кількості фактів й аргументів, оперувати відповідним ілюстративним матеріалом задля доведення висловленого, робити критичний аналіз твору тощо.

Підсумкова атестація передбачає усну форму. Вона вимагає від студента:

- ґрунтовних знань з сучасної української мови і літератури (знання теоретичного матеріалу, правил та вміння підкріпити їх прикладами);
- виявлення обізнаності з проблемами розвитку української мови на сучасному етапі, з функціонуванням української мови як державної;
- навичок аналізу явищ сучасної української мови з огляду на історію її становлення і розвитку, доповнення відповіді історичними коментарями;
- уміння вільно орієнтуватися в синтаксичному розборі запропонованого в екзаменаційному білеті речення;

- володіння методикою фонетичного, морфемного, словотвірного, морфологічного розборів виділених у тексті слів.

-

ФАХОВІ ВИМОГИ

Студенти повинні знати:

- основні відомості з фонетики, фонології, графіки, орфографії, лексикології, лексикографії, фразеології, морфеміки, словотвору, морфології і синтаксису;
- взаємозв'язки і взаємовідношення мовних одиниць, закономірностей творення і функціонування цих одиниць, системності мови, складності й багатоплановості її будови;
- специфіку педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепції мовної освіти в Україні;
- основні етапи розвитку української і зарубіжної літератури;
- стильові тенденції літературної доби;
- жанрові особливості літератури;
- періодизацію творчого шляху українських і зарубіжних письменників;
- особливості творчого методу й поетики творчих постатей;
- основні тенденції сучасного вітчизняного й зарубіжного літературознавства;
- найважливіші проблеми методичної науки;
- засоби навчання та способи їх використання в навчальному процесі;
- вимоги до сучасного уроку української мови, української і зарубіжної літератур, типологію уроків та особливості структурної організації уроків різних типів.

Студенти повинні вміти:

- самостійно аналізувати різні мовні факти;
- виконувати всі види мовних розборів;
- аналізувати основні тенденції літературного процесу в Україні та зарубіжжі;
- характеризувати ідейно-художню специфіку творчості письменників;
- застосовувати різні аспекти літературознавчого аналізу;
- використовувати здобутки сучасної літературознавчої науки;
- співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи;
- проводити самостійні наукові пошуки;
- визначити основні завдання на кожному етапі вивчення шкільних курсів української мови, української і зарубіжної літератур;
- встановлювати основні міжпредметні зв'язки;
- проводити методичний аналіз матеріалу, що вивчатиметься: встановлювати наступність і перспективність у його вивченні, співвідношення між теоретичним матеріалом і практичними уміньми, диференціювати матеріал за ступенем складності його засвоєння, виділяти в ньому головне.

Випускник освітнього рівня бакалавра повинен володіти компетентностями:

Загальні:

- ▲ Здатність усвідомлено засвоювати знання з дисциплін, передбачених навчальним планом – самостійно і під керівництвом викладача;
- ▲ Здатність застосовувати отримані знання у практичній роботі;
- ▲ Здатність бути комунікативним, ініціативним, відповідальним, працювати в колективі; обирати творчий підхід до процесу навчання і подальшої професійної діяльності;
- ▲ Здатність використовувати елементи наукової діяльності в педагогічній праці;
- ▲ Здатність володіти комп'ютером на рівні користувача, виявляти елементарні навички медіаграмотності.

Фахові:

- ▲ Здатність володіти методологічними і теоретичними основами філологічних наук, методик навчання української мови і літератури, базовими знаннями з української мови, теорії та історії української літератури, історії світової літератури, методик викладання української мови та літератури;
- ▲ Здатність використовувати науковий апарат для засвоєння теоретичних основ української мови та літератури, світової літератури, методик викладання української мови та літератури;
- ▲ Здатність знаходити, використовувати навчальну й наукову інформацію, у тому числі іншомовну, в галузі філології та методики викладання на паперових та електронних носіях;
- ▲ Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні;
- ▲ Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мови;
- ▲ Здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди мови;
- ▲ Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову, що вивчається, в усній і письмовій формі для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя;
- ▲ Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань;
- ▲ Здатність до організації ділової комунікації;
- ▲ Здатність розуміти природу художньої літератури як мистецтва слова; природу і світ літературно-художнього твору як головного об'єкта літератури; закономірності літературного процесу; функції художньої літератури; найзагальніші принципи та шляхи дослідження як літературного твору, так і літературного процесу;
- ▲ Здатність аналізувати тенденції розвитку української літературної творчості, розуміти її філософсько-естетичні основи, особливості літературно-художніх епох, процеси виникнення, становлення й змінності традицій в українській літературі;

- ▲ Здатність усвідомлювати національний і загальноєвропейський характер української літератури, зумовленість тематики і художніх особливостей творів суспільно-історичними, суспільно-культурними обставинами, об'єктивно поцінювати здобутки української літератури від її найдавніших часів до ХХ ст., внесок письменників материкової України й діаспори у розвиток української національної ідеї;
- ▲ Здатність орієнтуватися в сучасних тенденціях розвитку світової літератури, розуміти філософсько-естетичні основи літературної творчості, особливості літературно-художньої епохи, вияви національно-художньої та особистісно-творчої самоідентифікації зарубіжних письменників, визначати і вирішувати основні проблеми в умовах глобалізації, доби постмодернізму, інформаційно-комунікаційних технологій;
- ▲ Здатність аналізувати в цілісній єдності епічні, драматичні і ліричні тексти;
- ▲ Здатність обґрунтовувати концептуальні основи, структуру і зміст засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо);
- ▲ Здатність орієнтуватись в основних тенденціях, що визначають сучасний стан літературної і мовної освіти в загальноосвітніх середніх навчальних закладах, проектувати педагогічну діяльність;
- ▲ Здатність керувати пізнавальною діяльністю учнів, знаходити найбільш ефективні способи впливу на школярів, урахувати їх вікові і психологічні особливості, створювати і згуртовувати колектив з метою вирішення освітніх завдань;
- ▲ Здатність оперативної й доцільно включатись у мовленнєву взаємодію, передбачати результати педагогічного мовлення;
- ▲ Здатність здійснювати емоційно-експресивний вплив на учнів, студентську аудиторію.

На державний екзамен винесено основні питання з теорії та історії української літератури, сучасної української літературної мови, історії образотворчого мистецтва, шкільних методик викладання мови, літератури та художньої культури. Це дасть змогу перевірити стан підготовки майбутніх вчителів, виявити їхнє вміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися у швидкому потоці наукової інформації з питань літературознавства, мовознавства, мистецтвознавства та методик викладання української мови, літератури та художньої культури.

Курсові “Історія української літератури” належить одне з найважливіших місць серед предметів, що вивчаються на філологічних факультетах закладів України. Засвоєння історичного руху української літератури, еволюції її стилів та жанрів істотно збагачує загальнокультурний, інтелектуальний та естетичний рівень майбутніх філологів, формує в них концептуальний погляд на вітчизняне письменство.

Історія українського письменства простежена за періодами: фольклор; давня українська література; історія української літератури першої половини ХІХ ст.; література 40-60-х рр. ХІХ ст.; літературний рух 70-90-х років ХІХ ст.;

літературний процес в Україні кін. XIX – поч. XX ст., методика навчання української літератури; література XX ст.

Історія образотворчого мистецтва передбачає розуміння основних закономірностей розвитку стилів і напрямів світового образотворчого мистецтва, знання історичного процесу формування, домінування та подальшої трансформації певних естетичних моделей досягнення світу, які знайшли втілення у творах різних видів мистецтв, зокрема літератури як мистецтва слова.

Іспит із сучасної української літературної мови повинен виявити ґрунтовні знання з сучасної української мови (знання теоретичного матеріалу, правил та вміння підкріпити їх прикладами); виявлення обізнаності з проблемами розвитку української мови на сучасному етапі, з функціонуванням української мови як державної; навичок аналізу явищ сучасної української мови з огляду на історію її становлення і розвитку, доповнення відповіді історичними коментарями; показати глибину розуміння суті мовних явищ; знання обов'язкової та додаткової спеціальної літератури, належне володіння практичними навичками різних видів розбору. Відповідь на теоретичне питання треба побудувати за принципом: правило – приклад. Приклади повинні бути змістовними, дібрані з художньої літератури: прози, поезії чи публіцистики.

Передбачено висвітлення актуальних питань з методик навчання української мови, літератури та художньої культури.

Структура екзаменаційної картки така:

I. Питання з історії української літератури (від давньої до новітньої).

II. Питання із сучасної української літературної мови, української діалектології.

III. Питання з методики навчання української мови, або літератури, або художньої культури.

IV. Практичне завдання (синтаксичний розбір речення, фонетичний, морфологічний та морфемний аналіз виділеного слова).

V. Питання з історії образотворчого мистецтва (від узагальненого світового контексту до відчизняного).

КРИТЕРІЇ ТА НОРМИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Підсумкова атестація з української мови і літератури, зарубіжної літератури та методик їх навчання, ґрунтована на оцінюванні не окремих знань, умінь і навичок, а комплексів, що є складниками тієї чи тієї компетенції, як-от: *мовна компетенція* передбачає знання про систему мови, вміння застосовувати ці знання на практиці;

мовленнєва – практичне володіння засобами мови на рівні норми – орфоепічної, орфографічної, морфологічної, синтаксичної, володіння нормами усного мовлення;

комунікативна компетенція характеризується оволодінням спеціальними мовленнєвознавчими знаннями: стилі й типи мовлення, доцільне використання в тексті засобів мовленнєвої виразності та вміння застосовувати їх у процесі аналізу

тексту; володіння вміннями й навичками в різних видах мовленнєвої діяльності: читання, слухання, говоріння, письмо.

Під час створення методики критеріїв і норм оцінювання рівня мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенції студентів звертаємося до положення про те, що контроль – важливий складник процесу навчання, який виконує дві основні функції – перевірювальну (визначення рівня підготовки студентів) та діагностичну (виявлення недостатньо засвоєних тем, з'ясування причин низького рівня усвідомлення матеріалу). У практиці навчання здебільшого лише констатують результати навчально-педагогічної діяльності. Тому не менш важливою є педагогічна діагностика, що уможлиблює контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їхній аналіз, прогнозування результатів навчальної діяльності.

Базовими вимогами до оцінювання знань студентів з української і зарубіжної літератур є: засвоєння основних рис українського і зарубіжного літературного процесу різних періодів розвитку; осягнення особливостей творчості окремих авторів, виявлення в ній специфічних художньо-стильових ознак; глибоке розуміння змісту й форми творів української/зарубіжної літератури; вміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова; уміння виявляти місце твору і творчості письменника у світовому літературному процесі загалом і вітчизняному зокрема.

Відтак **високому** рівневі відповідають:

1) глибокі знання одиниць мови, методів досліджень мови, історії науки про українську мову, уміння подавати історичні коментарі основних одиниць мови; розуміння системи мови, що виражається у зв'язку з різними розділами розділами (орфоєпією, орфографією, синтаксисом, стилістикою та ін.);

2) сформованість навчально-мовних умінь і навичок, дій із вивченим мовним матеріалом: розпізнавальні (розпізнавати, відрізнити одні одиниці від інших), класифікаційні (уміти розподіляти мовні явища на групи, наприклад, одиниці сегментного та суперсегментного рівнів, класифікація приголосних звуків української мови й ін.);

3) розмежування варіантів норм, порушення мовних норм; практичне володіння нормами усного та писемного мовлення;

4) функційно-стилістичне послуговування мовою: доцільне використання у висловленнях різних стилів засобів мови; уміння послуговуватися одиницями та засобами мови в різних видах мовленнєвої діяльності;

5) глибокі знання змістових та формальних ознак основних творів української / зарубіжної літератури різних періодів розвитку;

6) розуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

7) засвоєння особливостей творчості окремих авторів, виявлення в ній специфічних художньо-стильових ознак;

8) уміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова;

9) здатність встановлювати компаративні зв'язки між творами української та світової літератур.

Під час відповіді на питання з методик навчання української мови, української та зарубіжної літератур студент осмислює основні концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні, ідеї, закладені у змісті та структурі чинних програм з української мови, української та зарубіжної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів; проводить методичний аналіз матеріалу, установлює основні зв'язки між українською мовою і літературами; володіє навичками складання плану-конспекту уроку: визначає тип уроку, його зміст і структуру, формулює мету, створює систему вправ, прогнозує пізнавальну діяльність учнів; володіє технологією основних методів і прийомів навчання української мови, української / зарубіжної літератури, оптимально використовує засоби навчання, елементи програмування, алгоритмізацію й комп'ютеризацію на уроках, виходячи зі специфіки матеріалу, що вивчається, і з конкретного контингенту учнів; уміє організувати позакласну роботу з предмета, вдало поєднує її форми з програмовим вивченням мови та літератур. Окрім того, знання випускника є системними, їх застосування – творчим, діяльність має дослідницький характер, сформована особиста позиція.

Студент одержує оцінку «**відмінно**», якщо: дотримані всі вимоги високого рівня; випускник вільно оперує визначеними програмою поняттями, вправно здійснює мовний та літературознавчий аналізи; виявляє розпізнавальні, класифікаційні, аналітичні, синтетичні вміння й навички, досвід творчої діяльності й емоційно-ціннісного ставлення до світу. За час навчання оволодів навичками самоаналізу, самооцінки, сформована лінгвістична й літературознавча рефлексія як процес усвідомлення власної діяльності, її сутності.

Достатньому рівневі відповідають:

1) глибокі знання одиниць мови, методів досліджень мови, історії науки про українську мову, уміння подавати історичні коментарі основних одиниць мови; розуміння системи мови, що виражається у зв'язку з різними розділами розділами (орфоєпією, орфографією, синтаксисом, стилістикою та ін.);

2) сформованість навчально-мовних умінь і навичок, дій із вивченим мовним матеріалом: розпізнавальні (розпізнавати, відрізнити одні одиниці від інших), класифікаційні (уміти розподіляти мовні явища на групи, наприклад, одиниці сегментного та суперсегментного рівнів, класифікація приголосних звуків української мови й ін.); аналітичні (уміння проводити фонетичний розбір, фоностилістичний та ін.);

3) розмежування варіантів норм, порушення мовних норм; практичне володіння нормами усного та писемного мовлення;

4) функційно-стилістичне послуговування мовою: доцільне використання у висловленнях різних стилів засобів мови; уміння послуговуватися одиницями та засобами мови в різних видах мовленнєвої діяльності;

5) глибокі знання змістових та формальних ознак основних творів української / зарубіжної літератури різних періодів розвитку;

6) розуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

7) розуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

8) уміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова;

9) здатність встановлювати компаративні зв'язки між творами української та світової літератур.

Студент осмислює основні концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладені у змісті та структурі чинних програм з української мови, української та зарубіжної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів; проводить методичний аналіз матеріалу, установлює основні зв'язки між українською мовою і літературами; володіє навичками складання плану-конспекту уроку: визначає тип уроку, його зміст і структуру, формулює мету, створює систему вправ, прогнозує пізнавальну діяльність учнів; володіє технологією основних методів і прийомів навчання української мови, української / зарубіжної літератури, оптимально використовує засоби навчання, елементи програмування, алгоритмізацію й комп'ютеризацію на уроках, виходячи зі специфіки матеріалу, що вивчається, і з конкретного контингенту учнів; уміє організувати позакласну роботу з предмета, вдало поєднує її форми з програмовим вивченням мови та літератур. Студент самостійно застосовує знання, володіє розумовими операціями, уміє робити висновки, самостійно здійснює основні види навчальної діяльності.

Студент одержує оцінку «**добре**», якщо він дотримується вимог достатнього рівня або не дотримані 1–2 вимоги, характерні для достатнього рівня;

Середньому рівневі відповідає:

1) неповне (часткове, епізодиче) знання одиниць мови, методів досліджень мови, історії науки про українську мову, уміння подавати історичні коментарі основних одиниць мови; розуміння системи мови, що виражається у зв'язку з різними розділами розділами (орфоепією, орфографією, синтаксисом, стилістикою та ін.);

2) неповна сформованість навчально-мовних умінь і навичок, дій із вивченим мовним матеріалом: розпізнавальні (розпізнавати, відрізнити одні одиниці від інших), класифікаційні (уміти розподіляти мовні явища на групи, наприклад, одиниці сегментного та суперсегментного рівнів, класифікація приголосних звуків української мови й ін.);

3) недостатнє розмежування варіантів норм, порушення мовних норм; практичне володіння нормами усного та писемного мовлення;

4) функційно-стилістичне послуговування мовою: недоцільне використання у висловленнях різних стилів засобів мови; невміння послуговуватися одиницями та засобами мови в різних видах мовленнєвої діяльності;

5) неглибокі знання змістових та формальних ознак основних творів української / зарубіжної літератури різних періодів розвитку;

6) поверхове розуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

7) часткове засвоєння особливостей творчості окремих авторів, виявлення в ній специфічних художньо-стильових ознак;

8) поверхове вміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова;

9) посередня здатність встановлювати компаративні зв'язки між творами української та світової літератур.

Студент не до кінця осмислює концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладені у змісті та структурі чинних програм з української мови, української та зарубіжної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів; виникають труднощі у здійсненні методичного аналізу матеріалу, майже не встановлює основних зв'язків між українською мовою і літературами; слабо володіє навичками складання плану-конспекту уроку: визначає тип уроку, його зміст і структуру, формулює мету, не може осмислено створити систему вправ, прогнозує пізнавальну діяльність учнів; частково володіє технологією основних методів і прийомів навчання української мови, української / зарубіжної літератури, не використовує засобів навчання, елементів програмування, алгоритмізації й комп'ютеризації.

Студент одержує оцінку «**задовільно**», якщо його відповідь співвідноситься з вимогами середнього рівня. За такої оцінки студент лише відтворює основний навчальний матеріал, здатний розв'язувати завдання не творчо, а за зразком.

Низькому (початковому) рівню мовної компетенції відповідає:

1) відсутність обов'язкових знань про одиниці мови, умінь подавати історичні коментарі основних одиниць мови; часткове розуміння системи мови, що виражається у зв'язку з різними розділами (орфоепією, орфографією, синтаксисом, стилістикою та ін.);

2) відсутність сформованості навчально-мовних умінь і навичок, дій із вивченим мовним матеріалом: розпізнавальні (розпізнавати, відрізнити одні одиниці від інших), класифікаційні (уміти розподіляти мовні явища на групи, наприклад, одиниці сегментного та суперсегментного рівнів, класифікація приголосних звуків української мови й ін.); аналітичні (уміння проводити фонетичний розбір, фоностилістичний та ін.);

3) невміння розмежувати варіанти норм, порушення мовних норм; практичне неволодіння нормами усного та писемного мовлення;

4) безсистемне функційно-стилістичне послуговування мовою: недоцільне використання у висловленнях різних стилів засобів мови; невміння послуговуватися одиницями та засобами мови в різних видах мовленнєвої діяльності;

5) уривчасті знання змістових та формальних ознак основних творів української / зарубіжної літератури різних періодів розвитку;

6) нерозуміння особливостей розвитку світового й українського літературного процесів різних періодів;

7) часткове засвоєння особливостей творчості окремих авторів, виявлення в ній специфічних художньо-стильових ознак;

8) відсутність уміння аналізувати художній текст, визначати художню й естетичну цінність твору і творчості митця слова;

9) відсутність здатності встановлювати компаративні зв'язки між творами української та світової літератур.

За такої відповіді студент отримує оцінку «**незадовільно**».

За кожне питання випускник може максимально отримати 20 балів.

Перше питання стосується певної проблеми усної народної творчості, давньої, нової або, новітньої літератури. Оцінка знань випускників з дисциплін є комплексною, становить еквівалент усієї сукупності теоретичних відомостей, умінь і навичок, набутих у процесі вивчення зазначених курсів.

18-20 балів – випускник дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми, демонструє знання художніх текстів та вміння їх аналізувати, обізнаність із літературно-критичними джерелами і вміння користуватися ними, а також спроможність мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу. Випускник вільно оперує літературознавчою термінологією, характеризуючи літературний процес відповідного періоду чи твори конкретного автора.

15-17 балів – випускник правильно і майже в достатньому обсязі дає відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з дисциплін, демонструє розуміння літератури та її зв'язку з історичним розвитком.

11-14 балів – випускник недостатньо орієнтується в матеріалі, поверхово сприймає зміст художніх текстів, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал.

1-10 балів – випускник не може викласти зміст питання, погано орієнтується у навчальному матеріалі, літературознавчих категоріях, не зміг самостійно проаналізувати творчість письменника або окремих творів.

Друге питання – із сучасної української літературної мови, української діалектології.

18-20 балів – здобувач вищої освіти вільно і повно володіє теоретичним матеріалом в усіх його аспектах з фонетики, лексики і фразеології, морфології, морфеміки та словотвору, синтаксису, здатний донести цей матеріал до свідомості інших, аргументуючи будь-яке його положення; виявляє творчі здібності в опрацюванні поставленої проблеми; уміє встановлювати міжпредметні зв'язки, грамотно коментувати історію питання, кваліфіковано веде дискусію. При відповіді студент не допускає фактичних і мовленнєвих помилок.

15-17 бали – здобувач вищої освіти засвідчує високий рівень осмислення вивченого, спроможний логічно, аргументовано, чітко, точно і вільно висловлювати власні думки, не допускає фактичних помилок. Спостерігається уміння коментувати мовні явища, встановлювати системні зв'язки. Мовлення чітке, логічне, хоча допускаються незначні мовленнєві помилки.

11-14 балів – здобувач вищої освіти досить послідовно і логічно відтворює матеріал, проте не може обґрунтувати висловлені думки з лінгвістичних дисциплін (лексики, синтаксису, морфології, морфеміки та словотвору), проявляє поверховість суджень, не вміє пояснити суті конкретних граматичних та словотвірних явищ, не може самостійно визначити специфіку слова як частини мови, неточно дає визначення окремих мовних фактів; відповідає на більшість запитань, що конкретизують відповідь; може навести окремі завчені приклади, проте не завжди точно. У відповіді допускає до 4-х фактичних, 5-ти мовленнєвих помилок.

1-10 балів – відповідь характеризується низьким рівнем усвідомлення, студент допускає істотні помилки у викладенні матеріалу, не володіє мовознавчою термінологією, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні, називаючи окремі факти. Інколи звучать завчені напам'ять фрази, які випускник не може чітко пояснити; відсутні приклади, допускаються грубі фактичні помилки. Висловлювання студента «бідне», спрощене, містить 7 мовленнєвих огріхів.

Третє питання – із шкільного курсу української мови або літератури, ао художньої культури.

18-20 балів – випускник вільно володіє матеріалом, самостійно оцінює окремі методичні явища, викладає матеріал логічно, послідовно, трансформує одержану інформацію, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, усвідомлює можливості використання тієї чи іншої інформації для втілення певних методичних моделей.

15-17 бали – випускник володіє матеріалом, самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст, однак припускається окремих недоліків: здебільшого це відсутність виразної особистісної позиції чи належної її аргументації.

11-14 бал – випускник відповідає осмислено, самостійно, але при цьому володіє елементарними навичками аналізу методичних явищ, за обсягом висловлювання сягає норми, його виклад загалом зв'язний, але відсутня самостійність суджень, їх аргументованість.

1-10 балів – здобувач вищої освіти не дає чіткої відповіді, висловлювання є лише набором фраз, які між собою не поєднуються за змістом, є непослідовними, відсутні факти, важливі для розуміння думки.

18-20 балів виставляється за:

- правильне та повне розкриття змісту матеріалу з поставленого питання;
- те, що у відповіді на теоретичне питання висвітлюється не тільки теоретичний матеріал, різні погляди вчених на певну проблему, а й наводяться влучні приклади;

- вільне володіння професійною термінологією;

- самостійну впевнену та творчу діяльність;

- послідовний, логічний, обґрунтований, безпомилковий виклад матеріалу;

- уміння аналізувати, зіставляти, узагальнювати;

- уміння використовувати отриманні теоретичні знання.

15-17 балів виставляється за:

- правильне та повне розкриття змісту матеріалу з поставленого питання;

- правильну творчу діяльність щодо застосування окремих тем і розділів дисципліни;

- те, що у відповіді на теоретичне питання висвітлюється не тільки теоретичний матеріал, різні погляди вчених на певну проблему, а й наводяться влучні приклади;

- вільне володіння професійною термінологією;

- послідовний, логічний, обґрунтований, безпомилковий виклад матеріалу;

- уміння аналізувати, зіставляти, узагальнювати;
- уміння використовувати отриманні теоретичні знання;
- незначні, не грубі фактичні, граматичні помилки.

11-14 балів виставляється за:

- знання і розуміння тільки основного програмового матеріалу;
- те, що у відповіді на теоретичне питання висвітлюється тільки теоретичний матеріал, не розкриваються різні погляди вчених на певну проблему, або не наводяться влучні приклади;

- спрощений виклад матеріалу;
- суттєві помилки.

1-10 балів виставляється за:

- незнання і нерозуміння основного програмового матеріалу;
- спрощений виклад матеріалу;
- те, що у відповіді на теоретичне питання висвітлюється неповністю теоретичний матеріал, не розкриваються різні погляди вчених на певну проблему, не наводяться влучні приклади;

- суттєві помилки.

Четверте – практичне завдання з української мови.

18-20 балів виставляється за:

Синтаксичний розбір речення випускник повністю оволодів теоретичним матеріалом, логічно і послідовно застосовує його при аналізі реченнєвої структури; виявляє творчий підхід до вивченого; засвідчує ознаки самостійної життєвої позиції, оцінюючи нові факти, явища, погляди; при відповіді не допускає фактичних і мовленнєвих помилок.

Фонетичний розбір узагальнює набуті знання з фонетики; вміння виконувати фонетичний розбір свідчить про якість засвоєння студентами цієї навчальної дисципліни, вміння класифікувати звуки української мови за артикуляційними та акустичними властивостями, визначати дистрибуцію кожної із фонем, правильно транскрибувати слова, дотримуючись орфоепічних та акцентуаційних норм.

Студент уміло виконує фонетичну транскрипцію, послідовно ідентифікує комбінаторні й позиційні зміни звуків.

Морфологічний розбір випускник вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок морфологічного аналізу, чітко й правильно дає граматичну характеристику запропонованої частини мови.

Морфемний та словотвірний розбори студент добре володіє технікою виділення морфем у слові та словотворчих засобів при всіх способах творення слів. При цьому не тільки виокремлює морфеми, а й дає їм повну характеристику, визначає тип основи, вказує на морфонологічні зміни на морфемному шві, якщо такі наявні. Розрізняє мету та завдання морфемного та словотвірного аналізів.

15-17 балів виставляється за:

Синтаксичний розбір речення випускник засвідчує високий рівень осмислення вивченого, спроможний логічно, аргументовано, чітко, точно і вільно висловлювати власні думки; при відповіді не допускає фактичних помилок;

спостерігається уміння коментувати мовні явища, встановлювати системні зв'язки; мовлення чітке, логічне, хоча допускається одна мовленнєва помилка.

Фонетичний розбір здобувач вищої освіти допускає випадки невизначення і-подібної артикуляції, окремі випадки нерозпізнавання нескладотворчих звуків.

Морфологічний розбір здобувач вищої освіти припускається певних неточностей і похибок при аналізі практичного матеріалу, робить окремі помилки у процесі морфологічного розбору, однак сам виправляє їх після зауваження викладача.

Морфемний та словотвірний розбори здобувач вищої освіти показує достатні практичні навички, хоч допускає окремі помилки при виділенні компонентів слова, визначенні твірної основи чи словотворчих засобів.

11-14 балів виставляється за:

Синтаксичний розбір речення

Здобувач вищої освіти здатен досить зв'язно висловлюватися, добре відтворювати вивчений матеріал; застосовує набуті знання в стандартних ситуаціях, але не спроможний виконувати завдання, що вимагають застосування трансформаційних умінь; мовлення стилістично недосконале, висловлювання не завжди точне; допускається до чотирьох мовленнєвих помилок.

Фонетичний розбір

Задовільний стан виконання транскрипції, уміння розпізнавати окремі алофони та окремі види фонетичних чергувань.

Морфологічний розбір

Виконуючи морфологічний розбір, здобувач вищої освіти виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати граматичні явища, не достатньо повно аналізує слово як частину мови. З'ясовуючи граматичні значення слова, не може визначити засоби їх вираження.

Морфемний та словотвірний розбори

Здобувач вищої освіти нечітко розрізняє морфемний та словотвірний аналізи, виокремлює морфеми, але не може їх схарактеризувати. Під час словотвірного аналізу допускає помилки у визначенні словотворчого форманта, не може самостійно з'ясувати певні морфонологічні зміни при словотворенні.

1-10 балів виставляється за:

Синтаксичний розбір речення

Відповідь здобувача вищої освіти характеризується низьким рівнем усвідомлення; інколи звучать завчені напам'ять фрази, які не можуть чітко пояснитися; відсутні приклади, допускаються грубі фактичні помилки; висловлення «бідне», спрощене, містить сім мовленнєвих огріхів.

Фонетичний розбір

Частковий аналіз фонетичних явищ.

Морфологічний розбір

Здобувач вищої освіти не знає фахової наукової термінології, на низькому рівні засвоїв теоретичний матеріал, тому не може застосувати його на практиці, не володіє практичними навичками, допускає численні помилки під час морфологічного аналізу.

Морфемний та словотвірний розбори

Здобувач вищої освіти не знає наукової термінології з курсу «Словотвір» та «Морфеміка», не може самостійно виокремити морфеми в слові, схарактеризувати їх, визначити спосіб творення, допускає численні помилки під час словотвірного та морфемного аналізів.

П'яте питання стосується певного етапу історії образотворчого мистецтва у світовому та вітчизняному контексті. Оцінка знань випускників є комплексною, становить еквівалент усієї сукупності теоретичних відомостей, умінь і навичок, набутих у процесі вивчення всіх етапів становлення мистецтва.

18-20 балів – випускник дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми, демонструє знання мистецьких робіт та вміння їх аналізувати, обізнаність із науковими джерелами і вміння користуватися ними, а також спроможність мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу. Випускник вільно оперує мистецтвознавчою термінологією, характеризуючи мистецтво відповідного періоду чи твори конкретного автора.

15-17 балів – випускник правильно і майже в достатньому обсязі дає відповідь на поставлене питання, що підтверджує глибокі знання з дисципліни, демонструє розуміння мистецтва та його історично зумовлених особливостей.

11-14 балів – випускник недостатньо орієнтується в матеріалі, поверхово сприймає зміст мистецьких робіт, творчої манери автора, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал.

1-10 балів – випускник не може викласти зміст питання, погано орієнтується у навчальному матеріалі, мистецтвознавчих категоріях, не зміг самостійно проаналізувати творчість певно митця, окремих творів, або мистецький напрям чи період.

Оцінювання кожного питання в цілому має такий вигляд:

18-20 балів – «5» відмінно

15-17 бали – «4» добре

11-14 балів – «3» задовільно

1-10 балів – «2» незадовільно

Критерії оцінювання знань студентів

90–100 балів	студент чітко, послідовно й логічно розкрив зміст теоретичних питань, вміщених в екзаменаційному білеті. Відповідь містила розуміння мовно-стилістичних і загально-культурологічних понять і явищ та ілюструвалася конкретними мовно-стилістичними прикладами. Практичне завдання виконано повністю, студент прочитав текст з урахуванням його фонетичних та інтонаційних особливостей, зробив літературний переклад запропонованого тексту, навів достатню кількість прикладів фонетичних, граматичних і лексичних явищ. Зробив ґрунтовні висновки про приналежність тексту до певного стилю, періоду розвитку мови тощо.
---------------------	--

74–89 балів	студент чітко, послідовно і логічно розкрив зміст поставлених теоретичних питань, не припустився концептуальних помилок але не зміг в окремих випадках навести мовно-стилістичний матеріал за пам'ятками або помилився у визначенні історичної ролі тієї чи іншої персоналії в історії української мови. Практичне завдання студент виконав, але припустився незначних недоліків під час прочитання тексту, зробив неточний переклад окремих слів, навів приклади на окремі фонетичні, граматичні й лексичні явища. Зробив загальні висновки про приналежність тексту до певного стилю, періоду розвитку мови тощо.
60–73 бали	студент частково розкрив зміст поставлених теоретичних питань, дотримуючись при цьому хронологічної і концептуальної послідовності, проте не навів у відповіді доказові мовно-історичні факти. Частково порушив хронологічну послідовність подій і реалій української літературної мови, але виправився при вказівці на цей недолік. Під час виконання практичного завдання зрозумів загальний зміст тексту, проте не зміг зробити точний переклад. Студент помітив окремі фонетичні, граматичні й лексичні явища, проте не зміг їх пояснити й підтвердити достатньою кількістю прикладів. Не зміг зробити висновки про приналежність тексту до певного стилю, періоду розвитку мови тощо.
1–59 балів	студент нечітко, непослідовно і частково розкрив зміст поставлених теоретичних питань, виявив незадовільне знання мовно-стилістичних особливостей певних творів визначних діячів української мови і культури, порушив у відповіді хронологічну послідовність, поверхово орієнтується в історико-культурологічних українських реаліях. Студент не зміг правильно прочитати й перекласти текст, охарактеризувати фонетичні, граматичні й лексичні явища, пояснити їх і підтвердити достатньою кількістю прикладів. Не зміг зробити висновки про приналежність тексту до певного стилю, періоду розвитку мови тощо.

ФОЛЬКЛОР

Фольклор і фольклористика. Специфіка фольклору. Зв'язок усної народної творчості з життям народу та професійною художньою літературою. Відображення в народнопоетичній творчості різних епох суспільних поглядів трудового народу, його історії, моральних та естетичних ідеалів.

Жанри календарно-обрядової творчості, їх ритуально-міфологічна основа. Соціально-побутова поезія, її зв'язок з виробничою діяльністю людей. Тематичне й образне багатство української народної родинно-побутової поезії. Використання її в художній літературі.

Героїчний епос українського народу. Українські народні думи та історичні пісні, їх тематика, ідейна спрямованість і жанрові особливості.

Народні пісні літературного походження.

Українські народні казки. Естетична та ідейна функція, ідейно-тематичний склад казок, їх образна система. Основні види казкового епосу, відображення в ньому національних особливостей.

Прислів'я, приказки, загадки. Легенди і перекази. Народні оповідання, бувальщини, небилиці, анекдоти, байки і притчі.

Дитячий фольклор.

ДАВНЯ УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Праукраїнська література епохи зрілого Середньовіччя

Давня українська література. Вступ. Виникнення, розвиток і специфіка давньої української літератури. Періодизація давньої української літератури. Дослідники давнього українського письменства. Зв'язок давньої української літератури з іншими науками.

Література Київської Русі. Давньоруська література як культурне надбання Середньовіччя, її зв'язок з історією східнослов'янських народів. Перекладна та оригінальна література XI – I половини XIII ст. Багатство жанрів і тем перекладної літератури (Біблія, апокрифічна література, агіографічне письменство, патристика і збірники афоризмів, природничо-наукова література. Хронографи, повісті та романи). Оригінальна давньоруська література (літописи, по учення, сказання, ораторсько-учительна проза, паломницька література, моління). Феномен “Слова о полку Ігоревім”: історична основа твору та художнє зображення подій у ньому; авторський задум (провідна думка) і його розкриття через сюжет, композицію, систему образів; жанрові особливості й стиль; “Слово о полку Ігоревім” і усна народна творчість. Значення „Слова о полку Ігоревім”.

Українська література епохи пізнього Середньовіччя

Українська література II половини XIII ст. Історичні умови й культурний розвиток українських земель у другій половині XIII століття. Літописання цього періоду (Галицько-Волинський літопис). Ораторсько-проповідницька та агіографічна проза (“Повість про життя Олександра Невського”, “Слово про загибель землі Руської” та ін.). Загальні висновки про розвиток української словесності в XI – XIII століттях.

Українська література XIV – першої половини XVI ст. Історичні умови і культурний розвиток українських земель у XIV – першій половині XVI ст. Літописання XIV – XVI ст. Західно-руський (Литовсько-руський) та інші літописи. Житійна література (нові редакції Києво-Печерського патерика). Творчість українських латиномовних письменників (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Григорій Чуй, Станіслав Оріховський). Переклади з сербської літератури. „Александрія”.

Українська література епохи Відродження. Бароко в давній українській літературі.

Українська література II половини XVI – першої половини XVII ст. Історичні обставини та культурно-освітній рух на Україні у II половині XVI – першій половині XVII ст. Полемічна література (виникнення, розвиток, твори видатних полемістів). Творчість Івана Вишенського – вершинне досягнення української полемічної літератури кінця XVI – першої половини XVII ст. Початки віршової літератури. Перші спроби висвітлення теорії віршування в граматиках Лаврентія Зизанія і Мелетія Смотрицького. Виникнення і розвиток української драматургії. Шкільна драма. Діалоги та інтермедії.

Українська література II половини XVII ст. Історичні обставини та культурні події в Україні другої половини XVII ст. Прозова література: Нові редакції літературних пам'яток; творчість Дмитра Туптала. Ораторсько-проповідницька проза (Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Іонікій Галятовський, Антоній Радивилівський). Історико-повістева проза (літописи – Густинський, Львівський, Київський; “Кройніка...” Феодосія Софоновича, “Синопис”). Українське віршування. Поетики. Творчість Климентія Зіновієва, Лазаря Барановича, Івана Величковського. Драматична творчість (шкільні драми, інтермедії). Переклади.

Українська література епохи Просвітництва: синтез стилів (бароко, класицизм, просвітительський реалізм, елементи сентименталізму)

Українська література XVIII ст. Історичний та культурний розвиток України у XVIII столітті. Козацькі літописи XVII – XVIII століть (твори Самовидця, Григорія

Граб'янки, Самійла Величка). “Історія Русів”. Українська драматична творчість XVIII століття (шкільна драма (“Милість Божа”), інтермедії, вертепні п'єси). Поезія (панегіричні вірші, духовна та громадська лірика, любовна поезія; художні особливості поетичних творів та їх історико-літературне значення).

Феофан Прокопович – один із найвидатніших державних і культурних діячів першої половини XVIII століття (життєвий шлях і літературно-естетичні погляди, віршовані твори, трагікомедія “Володимир”).

Гумор та сатира в українській літературі XVIII ст. Джерела українських гумористичних і сатиричних творів. Розвиток інтермедійного жанру. Бурлескна творчість мандрівних дяків (пародії; генезис і тематика віршів-травестій). Сатиричні вірші II половини XVIII століття (“Отець Негребецький”, “Пекельний Марко”, “Вірша про Кирика”, “Плач кийвських ченців”, “Доказательства Хама Данилея Кукси потомственні”, “Плач дворянина”).

Творчість Григорія Сковороди. Загальні висновки до курсу. Життєвий шлях. Г.Сковорода – філософ, письменник, педагог. Жанрове й тематичне розмаїття, художні здобутки поезії Г.Сковороди (зб. “Сад божественних пісень”, позазбіркові поезії). Г.Сковорода як байкар. Притчі Г.Сковороди. Значення творчості Г.Сковороди в історії української і світової культури й літератури. Сковорода і сучасність. Загальні висновки до курсу.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

Поняття “нова українська література”, її періодизація.

Просвітительський реалізм передшевченківського періоду. Бурлеск і твори, що стояли поза бурлескною традицією. Вияви сентименталізму, поєднання його з реалістичними тенденціями. Шляхи розвитку романтизму в обох його течіях. Жанрове, тематичне, образне і мовне збагачення літератури.

І.П.Котляревський - перший класик нової української літератури, видатний просвітитель. Близькість до декабристського руху. “Енеїда”, її зв'язки з національними традиціями, зарубіжною літературою. Ідейно-тематична основа і творчий метод поеми. Поняття про бурлеск і травестію. Силабо-тонічний вірш. Жанрове новаторство, народність.

Драматичні твори (“Наталка Полтавка”, “Москаль-чарівник”), їх художні особливості. Просвітительський реалізм письменника.

Творчість П.П.Гулака-Артемовського. Протипанська спрямованість його байки “Пан та Собака”. Особливості форми.

Г.Ф.Квітка-Основ'яненко, його українські повісті та оповідання. Гумористично-сатиричні твори (“Салдацький партрет”, “Мертвецький великдень”, “Конотопська відьма” та ін.). Сентиментально-реалістичні повісті (“Маруся”, “Сердешна Оксана”, “Козир-дівка”), їх ідейно-тематичне спрямування.

Драматичні твори письменника (“Шельменко-денщик”, “Сватання на Гончарівці” та ін.).

Творчість Є.П.Гребінки, особливості його реалізму. Є.Гребінка та І.Крилов.

Історична тема у творчості Є.Гребінки та М.Костомарова.

Романтизм в українській літературі. Місце і значення його в процесі становлення нової української літератури. Критика антинаукового протиставлення реалізму романтизмові. Взаємозв'язки українських романтиків з митцями зарубіжної літератури.

Творчість поетів-романтиків Л.Боровиковського, М. Костомарова, А.Метлинського, В.Забіли, М.Петренка.

ЛІТЕРАТУРА 40-60-Х РР. ХІХ СТ.

Літературний рух 40-60-х років ХІХ ст. на Україні. Подальший розвиток романтизму. Поняття про критичний реалізм як творчий метод художньої літератури. Утвердження критичного реалізму в творчості Т.Г.Шевченка.

Розширення творчих меж критичного реалізму 50-60-х років, збагачення темами, поява нових образів, жанрове зростання. Журнал “Основа” та його значення для активізації літературного процесу на Україні.

Т.Г.Шевченко – основоположник нової української літератури. Творчий шлях поета.

Лірика і балади раннього періоду. Соціально-побутові та історичні поеми раннього періоду. Романтизм і реалізм у поемі “Гайдамаки”.

Драматичні твори, їх зв’язок з розвитком літературного й театрального мистецтва. “Назар Стодоля”.

Лірика періоду “трьох літ”, її громадянський пафос і висока художня довершеність. Ідейно-естетичні погляди поета того часу.

Сатира письменника, її народний характер. Тематичне, жанрове і стилічне багатство поем “Сон” (“У всякого своя доля”), “Кавказ”, “І мертвим, і живим...”.

Соціально-побутові поеми “Сова”, “Наймичка”, “Відьма”. І.Франко про еволюцію образу матері в Шевченковій творчості.

Твори на історичні теми, історична концепція Т.Шевченка (“Холодний яр”, “Єретик”, “Сліпий” та ін.).

Творчість 1847-1857 років. Цикл поезій “В казематі”. Поет на засланні, його лірика, її мотиви, образи. Революційний пафос віршів і поем цього періоду (“П.С.”, “Княжна”, “Варнак”, “Марина” тощо). Їх композиція, образи і стиль.

Поезія пошевченківського періоду (С.Воробкевич, В.Шашкевич, В.Мова та ін.): шевченкова традиція та її переборення, пошуки нових тем, стилістичних прийомів, мотивів.

Творчість 1857-1861 років. Поема “Неофіти”, вірш “Юродивий”.

Творчість Марка Вовчка. Т.Шевченко про письменницю. “Народні оповідання” і “Рассказы из народного быта”. Оцінка їх російською революційно-демократичною критикою (М.Добролюбов. “Риси характеристики російського простолюдю”). Поняття про характер та його типовість.

Повісті “Інститутка”, “Кармелюк”. Злободенність тематики, своєрідність жанру і стилю. Розповідна майстерність письменниці. Оповідання і повість як жанри епічного.

Байкарська творчість Л.Глібова. Ідейно-естетичний зв’язок її з творами попередників у російській та українській літературах (Є.Гребінка, І.Крилов). Новаторство байкаря. Образ оповідача в байці.

Реалізм і народність байок 40-60-х років, збагачення їх тематики й поетики. Байка як жанр епічного роду.

Життя і творчість С.Руданського, його новаторство у жанрі співомовок. Їх викривальний зміст, поетика.

Громадянська та інтимна лірика С.Руданського. Пошуки у жанрі епічної історичної поеми.

Творчість П.Куліша. Перший український роман “Чорна рада”: жанрово-художня своєрідність, особливості композиції, проблематика, система образів.

Творчість А.Свидницького. “Люборацькі” як перший зразок реалістично-соціального роману-хроніки в українській прозі. Система образів, прийомів їх творення, особливості стилю. Гумор і сатира як різновид комічного.

Творчість О.Стороженка. Відображення селянського побуту в оповіданнях

“Закоханий чорт”, “Вуси”, “Голка”, “Межигірський дід” та ін. Незакінчена повість “Марко Проклятий”: особливості інтерпретації фольклорного сюжету, система образів, композиція.

Поетична спадщина Ю.Федьковича, використання Шевченкових традицій. Лірика, її мотиви і образи. Проза письменника.

ЛІТЕРАТУРНИЙ РУХ 70-90-Х РОКІВ ХІХ СТ.

Українознавство 70-90-х років ХІХ ст. у контексті національно-визвольних змагань.

Вісники національної правди.

Журналістика. (“Зоря”, “Правда”, “Буковина”.) Збірники та альманахи.

Театр. (М.Кропивницький, М.Старицький, М.Лисенко, І.Карпенко-Карий). Театр в Галичині.

Розвиток української літератури. Боротьба І.Франка за демократичну літературу, посилення зв’язків з передовою російською літературою. Михайло Драгоманов у полеміці про українську літературно-національну справу 70-90-х років. Новий етап розвитку реалізму в 70-90-х роках. Тематичне, жанрове і стильове збагачення демократичної літератури.

Творчість І.Нечуя-Левицького (1838-1918 рр.). Життєвий і творчий шлях письменника-демократа. Тема села в ранній творчості Нечуя-Левицького. Повісті “Дві московки”, “Рибалка Панас Круть”. Соціально-побутові повісті: “Микола Джеря”, “Кайдашева сім’я”, “Бурлачка”. Образи, художні особливості, майстерність типізації й індивідуалізації в них. Твори про духівництво та інтелігенцію (“Старосвітські батюшки та матушки”, “Афонський пройдисвіт”, “Хмари”). Драматургія І.Нечуя-Левицького. Сатирична комедія “На Кожум’яках”, драма “Маруся Богуславка”. Значення творчості І.Нечуя-Левицького в розвитку української прози.

Життєвий і творчий шлях О.Кониського (1836 – 1900 рр.). Тематичне спрямування творів письменника. Актуальність порушених проблем у творчості письменника (“Хвора душа”, “Панська воля”, “Баба Явдоха”, “Семен Жук і його родичі”).

Життєвий і творчий шлях Панаса Мирного (1849-1920 рр.). Літературно-естетичні погляди письменника. Рання творчість, її зв’язок з традиціями М.Гоголя, Марка Вовчка (“Лихий попутав”, “П’яниця”). Твори з життя інтелігенції (“Лихі люди”, “Народолубець”, “Пригоди з Кобзарем”). Роман “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”, його тематика, образи, засоби їх типізації, мова твору. Своєрідність композиції роману. Поняття про соціально-психологічний роман. Соціально-психологічний роман “Повія”. Композиція твору. М.Коцюбинський, І.Франко про роман “Повія”. Оповідання й повісті 80-90-х років (“Голодна воля”, “Морозенко”, “Серед степів”, “Лихо давнє й сьогочаснє”). Ідейно-художні особливості творів. Драматичні твори (“Лимерівна”, “Перемудрив”).

Життєвий і творчий шлях Дмитра Марковича (1848 – 1920 рр.). Творча спадщина Д.Марковича (“Мій сон”, “Мої гріхи”, “Шматок”, “На Вовчому хуторі”).

Борис Дмитрович Грінченко (1863-1910 рр.). Багатогранність наукової, літературної і громадської діяльності Б.Грінченка. Поетична творчість, різноманітність жанрів: вірші, балади, поеми, байки. Тематика ліричних творів. (“Шматок хліба”, “До праці”). Художня майстерність поема письменника. Сатирична поезія (“Маніфест”). Байки. Мала проза Б.Грінченка (“Без хліба”, “Хата”, “Олеся”, “Як я вмер”). Своєрідний характер реалізму у диалогії “Серед темної ночі”, “Під тихими вербами” та повісті “Сонячний промінь”. Драматичні твори письменника. Значення творчості письменника.

Життєвий і творчий шлях Наталі Кобринської (1855 – 1920 рр.). Риси творчої індивідуальності письменниці. Специфіка повістєвої манери Н.Кобринської (“Пані Шумінська”, “Задля кусника хліба”). Мотиви і образи народної демонології у збірці “Казки” (“Хмарниця”, “Прости біг”).

Творчість Є.Ярошинської (1868 – 1904 рр.). Тематичне спрямування повістей (“Понад Дністром”, “Перекинчики”). Фольклорно-етнографічні розвідки письменниці.

Поезія 70-90-х років XIX ст. Традиції Шевченка у поезії І.Франка, М.Старицького, Я.Щоголева, Б.Грінченка, Олени Пчілки, Василя мови (Лиманського), І.Манжури, П.Грабовського.

Яків Іванович Щоголев (1823-1898 рр.). Політичні та естетичні погляди. Рання творчість. Збірки поезій “Слобожанщина”, “Ворскла”. Ідейно-художній аналіз поезій письменника. (“Ткач”, “Бурлаки”, “На могилі”, “Осінь”). Пісенність віршів Я.Щоголева. Героїчно-романтичні образи запорожців (“Орел”, “Воля”). Місце Я.Щоголева в українській поезії.

Іван Іванович Манжура (1851-1893 рр.). Громадська, етнографічна і літературна діяльність І.Манжури. Погляди на літературу і мистецтво. (“До музи”, “До Дніпра”). Образи знедолених трудящих у віршах “З заробітків”, “Бурлакова могила”. Соціальні і філософські ноти у ліриці. Сатира і сарказм у творах І.Манжури. Твори для дітей: поеми “Іван Голик” і “Трьомсин-богатир”. Переклади і переспіви І.Манжури. Значення творчості.

Павло Арсенович Грабовський (1864-1902 рр.). Життєвий і творчий подвиг П.А.Грабовського. Боротьба поета за реалізм, народність літератури проти теорій “чистого мистецтва” та “єдиного потоку”. Твори про роль митця в суспільстві (“Я не співець чудовної природи”, “До парнасців”, “До сіячів”). Тематичне багатство поезій (“Швачка”, “Веснянка”, “Не раз ми ходили в дорогу”, “До Н.К.С.”, “До України”, “До Русі-України”). Новаторство поета. Літературно-критичні твори (“Дещо про творчість поетичну”, “Пам’яті Т.Г.Шевченка”). Значення творчості поета.

Український професійний театр і драматургія другої половини XIX ст.

Театр корифеїв під керівництвом М.Старицького, М.Кропивницького. Театр галицького товариства “Руська бесіда”, його оцінка І.Франком, М.Кропивницьким. Перший Всеросійський з’їзд сценічних діячів.

Михайло Петрович Старицький (1840-1904 рр.). Актуальність тематики і сценічність творів М. Старицького: “У темряві”, “Не судилось”, “Талан”. Новаторство письменника у створенні жанру історичної драми (“Б.Хмельницький”, “Маруся Богуславка”, “Оборона Буші”, “Остання ніч”). Художня проза. “Оболога Буші”, трилогія “Богдан Хмельницький”. Роман “Разбойник Кармелюк”. Значення творчості М.Старицького.

Драматургія і театральна діяльність Марка Кропивницького (1840-1910 рр.). Перша соціально-побутова драма. Продовження традицій І.Котляревського і Т.Шевченка у п’єсі “Дай серцю волю, заведе в неволю”. Психологізм драми “Доки сонце зійде, роса очі виїсть”. Актуальність проблематики драми “Глитай або ж Павук”. Художня цінність водевілю “По ревізії”. Твори для дітей: п’єси-казки “Івасик-Телесик”, “По щучому велінню”. Значення творчості драматурга.

Діяльність Івана Карпенка-Карого (1845-1907 рр.). Соціально-побутова драма “Бурлаки”. Соціальний характер конфлікту у драмі. Глибина психологізму у драмах “Безталанна” та “Наймичка”. Новаторство п’єс. Новаторство у жанрі соціальної комедії (“Розумний і дурень”, “Сто тисяч”, “Хазяїн”). Високі сценічні якості комедії “Мартин Боруля”, своєрідність конфлікту, особливості гумору п’єси. Діалогія “Суєта”, “Житейське море”. Історична тематика в творчості І.Карпенка-Карого (“Бондарівна”,

“Паливода 18 ст.”, “Гандзя”, “Сава Чалий” – як “архівір нашої літератури” (І.Я.Франко)).

Життєвий і творчий шлях Івана Яковича Франка (1856-1916 рр.). Літературно-естетичні, філософські погляди письменника. Становлення І.Франка як поета, його роздуми про “секрети поетичні”. Збірка “З вершин і низин”, її новаторство, тематика, художня досконалість. Збірка “Зів’яле листя”. Мотиви інтимної лірики. Жанрова різноманітність і новизна збірки. Літературна критика про цю збірку. Ідейно-художній аналіз соціально-побутових, історичних і філософських поем (“Дума про Маледикта Плосколоба”, “Лис Микита”, “Іван Вишенський”, “Похорон”, “Мойсей”, “Страшний суд”). Місце художньої прози у спадщині письменника. Твори з робітничою тематикою (“Бориславські оповідання”, “Борислав сміється”). Оповідання, повісті з життя селянства (“Ліси й пасовиська”, “Добрий заробіток”). Сатиричні твори (“Свинська конституція”). Твори з життя інтелігенції (“Лель і Полель”, “Перехресні стежки”). Історична тема в прозі Івана Франка (“Захар Беркут”). Драматичні твори, їх тематика, жанри. Соціально-побутова драма “Украдене щастя”, її конфлікти, реалізм і типовість образів. Літературно-критична діяльність: “Література, її завдання і найважливіші ціхи”, “Слово про критику”, “Із секретів поетичної творчості”. Переклади Франка (О.Пушкін, М.Некрасов, А.Міцкевич, У.Шекспір, В.Гюго, Г.Гейне). Роль І.Франка у розвитку української фольклористики. І.Франко і наша сучасність.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

кін. ХІХ – поч. ХХ ст.

Культурно-історичні умови та особливості розвитку української літератури кін. ХІХ – поч. ХХ ст. Народництво (позиція І. Франка, С. Єфремова, М. Грушевського та ін.) versus модернізм (погляди Лесі Українки, М. Коцюбинського, М. Вороного щодо необхідності якісних змін у вітчизняній літературі). Національна специфіка новітніх, зокрема модерністських, течій і напрямів вітчизняного художнього письменства означеного періоду у їх співвіднесенні зі світовим літературним процесом. «Українська хата» як етап у модернізації культури.

Продовжувачі традицій реалізму в українській прозі кін. ХІХ – поч. ХХ ст. Творчість Т. Бордуляка («Дай, Боже, здоровля корові», «Діти», «Бідний жидок Ратиця», «Для хорого Федя», «Прохор Чиж», «Ювілят») та О. Маковея («Туга», «Як я продавав свої новели», «Як Шевченко шукав роботи», «Ярошенко») з огляду на тісний зв’язок із народницьким реалізмом.

Жанрово-стильові особливості прози перехідного періоду. Жанрово-стильова амбівалентність прози перехідного періоду. Елементи оновлення, стильові зрушення убік від традиційності. Творча еволюція Г. Хоткевича (поезії у прозі, повість «Авірон»). Специфіка ідіостилю С. Васильченка («Мужицька арихметика», «Осінній ескіз», «Чайка»). «Естетика страждання» у прозі А. Тесленка («За пашпортом», «Хуторяночка», «У схимника», «Поганяй до ями», «Страчене життя»).

Михайло Коцюбинський (1864–1913 рр.). Тематика й художньо-зображальні особливості творів М. Коцюбинського. Еволюція його творчої манери від натуралізму до модернізму («Ціпов’яз», «Хо», «Відьма», «На камені»). Поєднання ознак імпресіонізму і символізму («Intermezzo»). Поетика психологізму в новелах та оповіданнях («Лялечка», «Цвіт яблуні», «Сміх», «Він іде»). Повість «Тіні забутих предків»: неоромантичний характер твору, роль фольклорно-міфологічних ремінісценцій, модерністичне розуміння людської душі.

Ольга Кобилянська (1863–1942 рр.). Вплив європейської культури та українського феміністичного руху на світоглядно-естетичну концепцію

О. Кобилянської, новаторство письменниці (проза авторки як модель раннього українського модернізму), жанрові особливості та ідейно-тематичний зміст творів («Людина», «Царівна», «Природа», «Земля»), глибокий психологізм («Битва», «Лист засудженого вояка до своєї жінки»), поєднання стильових тенденцій імпресіонізму, символізму та неоромантизму («Valse melancolique», «Impromptu phantasie»).

Василь Стефаник (1871–1936 рр.). Проза В. Стефаника з огляду на її проблемно-тематичну, жанрово-стильову та сюжетно-композиційну специфіку («Новина», «Камінний хрест», «Катруся», «Діточа пригода», «Сама-саміська», «Лан», «Скін», «Гріх»). Внесок митця у формування жанру новели в українській літературі. «Творча співдружність» із Марком Черемшиною та Л. Мартовичем («покутська трійця»).

Агатангел Кримський (1871–1942 рр.). Сутнісні характеристики декадансу як духовно-інтелектуального феномену, його національна специфіка. Вплив занепадницької естетики на творчість А. Кримського. Постать митця у вітчизняному культурному дискурсі. Експериментальний характер малої прози письменника. Роман «Андрій Лаговський»: жанрова специфіка, проблемно-стильові доміанти.

Михайло Яцків (1873–1961 рр.). Творчість М. Яцкова як неоднорідне явище, що характеризується сецесійною колажністю, співіснуванням елементів модерності й літературної традиції («Архівір», «Готуріди», «Поганство юрби», «Мальований стрілець», «Дитяча груди у скрипці», «Дівчина на чорнім коні»). Творчість письменника в українському та зарубіжному літературному контексті (спорідненість із художньою манерою В. Стефаника та Е. По).

Володимир Винниченко (1880–1951 рр.). Принципова переорієнтація української епіки в напрямку модернізму в творах митця. Жанрово-стильова поліфонія прози В. Винниченка. Полеміка з етнографічним реалізмом у малій прозі письменника. Експерименти з художньою формою в метанаративах В. Винниченка. Роман-пантопія «Сонячна машина»: проблематика, особливості поетики.

Художні пошуки В. Винниченка-драматурга: відхід від традиційних й утвердження нових стильових, виражальних можливостей, зосередженість на внутрішній боротьбі характерів у драматургії митця («Базар», «Брехня», «Чорна Пантера і Білий Медвідь», «Між двох сил»).

Лєся Українка (1871–1913 рр.). Життєвий і творчий шлях, багатогранність літературної спадщини Лєсі Українки, її художній світогляд та особливості поетики (ліричні цикли «Сім струн», «Подорож до моря», «Невільничі пісні», «Невольницькі пісні», «Ритми», «Мелодії»). Духовно-естетична концепція неоромантизму (статті «Малорусские писатели на Буковине», «Новейшая общественная драма»). Неокласичні тенденції в ранній поезії. Використання сюжетів, пов'язаних з античними та євангельськими мотивами, авантест як основа мислетворення Лєсі Українки (поєми «Давня казка», «Роберт Брюс – король шотландський», «Одно слово», «Віла-посестра», «Ізольда Білорука»).

Новаторство поетичного театру Лєсі Українки. Поєднання української традиції та загальносвітового культурного досвіду. Індивідуальна аксіологічна система авторки (драми «Блакитна троянда», «Кассандра», «Лісова пісня», «Камінний господар», «Оргія»). Драматургія Лєсі Українки у світовому контексті.

Володимир Самійленко (1864–1925 рр.). Світоглядно-естетичний поліфонізм поетичної творчості В. Самійленка (естетичні тенденції неокласицизму та романтичне світовідчуття). Проблемно-стильові доміанти філософської лірики поета. Філософська інтерпретація давньогрецької легенди в поемі «Герострат». Інтертекстуальна основа сатирично-гумористичних творів митця («Патріота Іван», «Патріоти», «На печі», «Ельдорадо», «Ідеальний публіцист», «Новий лад», «Божий приклад», «Невдячний

кінь», «Чому люде лихі»).

Микола Вороний (1871–1942 рр.). Творчість Миколи Вороного як фундатора вітчизняної модерної поезії в контексті українського символізму («Старе місто», «Тіні», «Memento mori!», «Vaee victis!», «Срібний сон», «Spharenmusik», «Лілеї», «Спомини», «Блакитна панна», «Скрипонька», «Інфанта», «Палімпсест»). М. Вороний як теоретик символізму. Світоглядно-естетичні домінанти символізму в поетичній творчості митця. Структурна своєрідність творчості М. Вороного-символіста. Інтертекстуальний вимір поезії М. Вороного.

Олександр Олесь (1878–1944 рр.). Естетичні тенденції поетичної творчості Олександра Олеся («Айстри», «Чари ночі», «О слово рідне», «З журбою радість обнялась», інші поезії за вибором студента). Неоромантична основа художнього світу митця. Інтерпретація світоглядно-естетичних засад символізму. Спорідненість із романтичною лірикою ХІХ ст. Елементи експресіоністичної поетики.

Драматургія Олександра Олеся у творчому діалозі із символістською драматургією тогочасної доби, неоромантичні тенденції («По дорозі в Казку», «Над Дніпром», «Ніч на полонині»).

«Молода Муза» (1906–1909 рр.). Естетичні засади, генетичні витоки, історичні підвалини та стильова динаміка творчості поетів «Молодої Музи». «Молода Муза» як антипод позитивістської парадигми. Характер ліричного світовідчуття Б. Лепкого (поезії за вибором студента). Поетичне новаторство В. Пачовського (зб. «Розсипані перла»). Особливості лірики П. Карманського (зб. «З теки самовбивці», «Ой люлі, смутку»). Типологічна спорідненість із європейським явищем – поезією «Молодої Польщі».

ЛІТЕРАТУРА ХХ ст.

Загальна характеристика літературного процесу 10-х – 40-го рр. ХХ ст. Культурне відродження України кінця 10–20-х рр. Особливості українського соціокультурного життя 30-х рр. ХХ ст. Літературно-художній процес означеного періоду в контексті національної і світової культури. Літературні течії, напрями, спілки, полеміки. Дискусія 1925–1928-го рр.; обмеження творчих можливостей письменників, репресії проти них.

Принципи періодизації та сучасні підходи до вивчення історії української літератури ХХ – початку ХХІ ст.

Розмаїття стильових течій в українській поезії кінця 10-х - І половини 20-х рр. ХХ ст. Основні тенденції розвитку української поезії кінця 10-х – І пол. 20-х рр. ХХ ст.

Творчість поетів-символістів (Г. Чупринка, П. Тичина та ін.). Поезія романтиків революції (В. Еллан-Блакитний, В. Сосюра). Український футуризм (М. Семенко, О. Влизько, М. Бажан). Авангардизм («конструктивний динамізм») В. Поліщука та інших українських поетів.

Українська поезія II половини 20-х – 40-го рр. ХХ ст. Творчість поетів Наддніпрянської України (О. Влизько, М. Йогансен, В. Свідзинський, Є. Плужник). Західноукраїнська поезія 20–30-х рр. (Б.-І. Антонич, С. Гординський). Поетична еміграція («празька», «варшавська» школи; творчість Є. Маланюка та ін.). Літературна критика про розвиток української поезії впродовж 10-х – 40-го рр. ХХ ст.

Загальна характеристика української прози 10-х – 40-го рр. ХХ ст. Тенденції розвитку української прози 10-х – 40-го рр.: жанри, стилі, напрями, визначні твори. Життєві й творчі долі письменників-прозаїків цього періоду. Літературна критика про прозу 10-х – 40-го рр. ХХ ст. **Творчість Г. Косинки.** Джерела творчості, оригінальність проблематики та стилю прози Г. Косинки. Літературні початки (ранній період творчості:

зб. “На золотих богів”, оповідання “Фавст”); генезис проблематики й стилю протягом 1926–1933 рр. (зб. “В житах”, оповідання “Гармонія”, “Серце”). Г. Косинка і його доба. **Творчість Ю. Яновського.** Ю. Яновський-романіст (“Чотири шаблі”, “Майстер корабля”, “Вершники”) як “майстер творів неперебутньої художньої вартості” (Ю. Ковалів). “Чотири шаблі” – новий тип романної змістоформи (проблематика твору, його жанр, композиція, стильові особливості). Новаторство Ю. Яновського-романіста.

Українська драма 10-х – 40-го рр. ХХ ст. Загальна характеристика української драматургії й театральної справи періоду 10-х – 40-го рр. ХХ ст. Творчість І. Кочерги, М. Куліша та ін. драматургів. М. Куліш – основоположник новітньої української драми. Життєвий і творчий шлях М.Куліша. М. Куліш-художник у п’єсах “97”, “Народний Малахій”, “Мина Мазайло”, “Патетична соната”. Новаторство М. Куліша-драматурга. М. Куліш і Л. Курбас. Місце М. Куліша в українському літературному процесі І половини ХХ ст.

Літературний процес 1941-го – кінця 50-х рр. ХХ ст. Творчість письменників материкової України. Провісники нових ідейно-художніх шукань (“Україна в огні”, “Повість полум’яних ліг” О. Довженка; “Жива вода” Ю. Яновського тощо). Літературне життя письменників української діаспори. Творчість О. Теліги, О. Ольжича, І. Багряного, Т. Осьмачки та ін. Суперечності розвитку літератури періоду Великої Вітчизняної війни та повоення.

Творчість О. Довженка. Талант шевченківського виміру. Спробі подолати обмеження “соціалістичного реалізму”, поєднання непоєднуваного – соціалістичних догматів та національних і художніх цінностей (Ю. Ковалів). Творчість письменника періоду Великої Вітчизняної війни. Особливості романтичної новелістики, кіноповісті як розширення жанрового потенціалу української літератури (Ю. Ковалів): оповідання “Стій, смерть, зупинись!”, “На колючому дроті”, “Ніч перед боєм” та ін.; кіноповісті “Україна в огні”, “Повість полум’яних ліг”. Повоєнна творчість О. Довженка (“Зачарована Десна”, “Поєма про море”), його щоденник. Естетика краси і страждання, неореалістичні тенденції у творчості письменника. О. Довженко й українська та світова культура.

Творчість І. Багряного. Життєвий і творчий шлях письменника, повернення його творчої спадщини до українського читача. Викриття тоталітарного режиму в автобіографічних романах “Тигролови”, “Сад Гетсиманський”. Багрянний-художник у цих творах. Аналіз творів “Людина біжить над прірвою”, “Огненне коло”.

Генезис поетичної творчості в період з кінця 50–80-х рр. ХХ ст. Взаємовплив процесів суспільно-політичного та культурного життя країни і розвитку літератури. Шістдесятництво як суспільно-культурний рух, історична зумовленість його появи в українській літературі. Поетична творчість шістдесятників. Ідейно-художні виміри творчості І. Світличного, його вплив на культуру шістдесятників. Поетична творчість І. Драча. Проблематика й стильові тенденції української поетичної творчості 70–80-х років ХХ ст. Психологізм як поетикальна домінанта творчості І.Жиленко. Міфологізм, народнопоетичні джерела лірики В. Голобородька. Художній світогляд і поетичні твори І. Малковича.

Творчість Л. Костенко. Біографія, життєве й творче кредо Л. Костенко. Теми, мотиви та поетична довершеність лірики Л. Костенко. Романи у віршах Л. Костенко як національно-художнє надбання. Історична та художня правда в романах у віршах “Маруся Чурай”, “Берестечко”. Композиція, система образів, стильові особливості роману у віршах “Маруся Чурай”. Проблематика й художня довершеність роману у віршах “Берестечко”. Л. Костенко як народний митець. Непересічність таланту поетеси. Л. Костенко в літературній критиці.

Творчість В. Симоненка. Загальний огляд життя і творчості В.Симоненка. Основні теми та мотиви у збірках “Тиша й грім”, “Земне тяжіння”, “Поезії”, “Лебеді материнства”, “Народ мій завжди буде”. “Казки...” В.Симоненка. Особливості художнього стилю поета. Місце В.Симоненка в українській літературі ХХ ст. В.Симоненко у літературній критиці.

Творчість Б. Олійника. Біографія поета. Хронологія творчості (“Б’ють у криницю ковалі”, “Дванадцятий вал”, “Вибір”, “Коло”, “Відлуння”, “Рух”, “Заклинання вогню”, “Стою на землі”, “Сива ластівка”, “У дзеркалі слова”, “Дума про місто” та ін.). Основні теми, мотиви, поетична стилістика творів Б. Олійника. Багатогранність творчості Б. Олійника періоду 80-х–90-х років ХХ – початку ХХІ ст.

Поетична творчість Е. Андієвської. Багатство обдаровання Е. Андієвської. Е.Андієвська-поет. Етапи її поетичної творчості. Цілісний аналіз поезій автора за вибором студента (збірки “Народження ідола”, “Риба і розмір”, “Кути опостинь”, “Базар”, “Пісні без тексту”, “Наука про землю”, “Кав’ярня”, “Спокуси святого Антонія”, “Вігілії”, “Архітектурні ансамблі”, публікації в журналі “Кур’єр Кривбасу” тощо).

Творчість В. Стуса. Життя-подвиг поета. Трагічна доля. В. Стус як поет-філософ. Екзистенційні мотиви його творчості. Проблематика й художні особливості зб. “Зимові дерева”, “Веселий цвинтар”, “Палімпсести” та ін., аналіз позазбіркових творів. В.Стус у духовному житті українського народу.

Загальна характеристика української прози кінця 50-х – 80-х рр. ХХ ст. Особливості розвитку української прози протягом кінця 50–80-х рр. ХХ ст. Новелістика цього періоду (О. Гончар, Є. Гуцало, Б. Харчук, Гр. Тютюнник, С. Пушик, О. Сизоненко, Вал. Шевчук та ін.). Жанрово-стильовий генезис українського роману (Р. Андрияшик, І. Вільде, М. Вінграновський, О. Гончар, А. Дімаров, В. Дрозд, П. Загребельний, В. Земляк, Р. Іванчук, О. Ільченко, В. Міняйло, Д. Міщенко, Ю. Мушкетик, М.Стельмах, Григорій Тютюнник, Вал. Шевчук та ін.).

Творчість О. Гончара. Роман “Собор” “як один з найгуманніших творів”(Є. Сверстюк). Життєвий і творчий шлях О.Гончара. Літературна критика про творчість О. Гончара. Новелістичні традиції у романі О.Гончара “Тронка”. Тема історичної та національної пам’яті в романах О.Гончара “Людина і зброя”, “Собор”, “Циклон”, “Твоя зоря”. Літературна історія роману О.Гончара “Собор”. Його проблематика та художні особливості. Образ собору як композиційного центру роману О.Гончара “Собор”. Проблема духовності в романі О.Гончара “Собор”. Мала проза О. Гончара. Публіцистика О.Гончара (чорнобильська тема, кн. “Чим живемо” та ін.).

Творчість А. Дімарова. Початок творчої діяльності, перші романи автора (“Його сім’я”, “Ідол”). Проза періоду 60-х років (“І будуть люди”, “Зінське щеня”). Сільські, містечкові й міські історії А. Дімарова. Проза Дімарова останніх десятиліть (новели та оповідання, “Самосуд”, “Молитва по Марії”, “Ціпоньки-ціпи” та ін. твори).

Творчість П. Загребельного. Загальний огляд життєвого шляху й творчості письменника. Історичні романи П.Загребельного (“Диво”, “Первоміст”, “Смерть у Києві”, “Євпраксія”, “Роксолана”, “Я, Богдан”). Художні пошуки розв’язання проблем сучасності (“День для прийдешнього”, “З погляду вічності”, “Розгін”). Внесок П. Загребельного у гумористично-хімерну прозу (“Левине серце”, “Вигнання з раю”). Творчість письменника періоду 80–90-х рр. (“Неймовірні оповідання”, “День шостий”, “Гола душа”, „Юлія...”, “Тисячолітній Миколай”, “Брухт” та ін.). Значення творчості П.Загребельного.

Творчість Ю. Мушкетика. Біографічні відомості про письменника.

Рання творчість. Зацікавленість історичними темами (“Семен Палій”, “Гайдамаки”). Художнє розроблення тем сучасності, морально-етичних проблем у

творах “Жорстоке милосердя”, “Біль”, “Біла тінь”, “Вернися в дім свій”, “Літній лебідь на зимовому березі” та ін. Подальший розвиток і художньо-критичне переосмислення історичних тем (“Суд над Сенекою”, “На брата брат”).

Творчість Р. Іваничука. Життєвий шлях, джерела творчості Р.Іваничука. Літературні початки (новели та повісті, перший роман-трилогія “Край битого шляху”). Р. Іваничук як автор історичної прози (“Мальви”, “Четвертий вимір”, “Журавлиний крик”, “Орда” та ін.). Творчість письменника на тлі літературного процесу 90-х рр. ХХ ст.

Творчість братів Тютюнників. Неореалістична стильова тенденція в українській прозі. Біографічні відомості про письменників. Загальна характеристика їх творчості. Спроба оновлення реалістичних принципів у романі Г. Тютюнника “Вир”. Неореалістична основа малої прози Гр. Тютюнника. Аналіз новел та оповідань Гр. Тютюнника. Опозиція прози Гр. Тютюнника “соціалістичному реалізму”.

“Химерна проза” в українській літературі. Її історичні джерела та художня еволюція. Аналіз “химерної прози” В.Земляка.

Творчість В. Дрозда. Загальна характеристика творчості. Аналіз творів: “Ирій”, “Білий кінь Шептало”, “Музей живого письменника...”.

Творчість Вал. Шевчука. Вал. Шевчук як художник слова, літературний критик і вчений. Роман-балада “Дім на горі”. Міфологізм і апокрифічність прози Вал. Шевчука (“На полі смиренному”, “Птахи з невидимого острова”, “Сповідь”). Шевчук – художник-філософ, художник-інтелектуал. Місце роману “Три листки за вікном” у творчому доробку автора. Мала проза Шевчука. Творчість письменника періоду 90-х рр.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Анатолій Дімаров та його книги. Статті, інтерв'ю, відгуки про творчість письменника / Упор. Т. Конончук, К. Козачук. – К., 2012.
2. Біла А. Символізм / Анна Біла. – К. : Темпора, 2010. – 272 с.
3. Білоус П.В. Історія української літератури XI-XVIII ст.: Навч. посіб. – К., 2009.
4. Брюховецький В. Ліна Костенко: Нарис творчості. – К., 1990.
5. Весни розспіваної князь: Слово про Антонича. – Л., 1989.
6. Возняк М.С. Історія української літератури: В 2-х т. – Львів, 1992. – Т.1; – Львів, 1994. – Т. 2.
7. Голомб Л. Із спостережень над українською поезією XIX–XX століть : збірник статей / Лідія Голомб; передмова В. Барчан. – Ужгород : Гражда. 2005. – 380 с.
8. Голомб Л. Петро Карманський: життя і творчість : монографія / Лідія Голомб. – Ужгород : Гражда, 2010. – 246 с.
9. Гримич Г. М. Загадка творчого булату. Новелістика українських шістдесятників. – К., 1993.
10. Грицай М.С., Микитась В.Л., Шолом Ф.Я. Давня українська література: Підручник. – 2-е вид. – К., 1989.
11. Гром'як Р. Давнє і сучасне: Вибрані статті з літературознавства. – Тернопіль, 1997.
12. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. – Т. 1 / Упор. В.Яременко; Авт. передм. Н.Кононенка; Приміт. Л.Дунаївської. – К., 1993.
13. Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурс ранняго українського модернізму : монографія / Тамара Гундорова. – Вид. 2-ге, перероблене та доповнене. – К. : Критика, 2009. – 447 с.
14. Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі: Пророчі голоси драматургії Лесі Українки : монографія / Леся Демська-Будзуляк. – К. : Академвидав, 2009. – 181, [2] с. – (Серія «Монограф»).
15. Демченко І. Особливості поезики Ольги Кобилянської : монографія / Ірина Демченко. – К. : Твім інтер, 2001. – 206 с.
16. Єфремов С. Історія українського письменства. Від початків до Костомарова. – К. – Лейпціг, 1919. Фотопередрук у Мюнхені 1989 р.
17. Живиця: Хрестоматія української літератури XX століття. У 2 кн. / Упор. М.Конончук, Н.Бондар, Т.Конончук. – К., 1998.
18. Жулинський М. Микола Хвильовий. – К., 1991.
19. Жулинський М.Г. Наближення: Літературні діалоги. – К., 1986.
20. Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX століття): Підручник / П.П. Хропко, О.Д.Гнідан, П.І.Орлик та ін. –К., 1992.
21. Ільницький М. На перехрестях віку: У 3-х кн. Кн. 3 / Микола Ільницький. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2009. – 902 с.
22. Ільницький М. Іван Драч: Нарис творчості. – К., 1986.
23. Ільницький М.М. Людина в історії (Сучасний історичний роман). – К., 1989.
24. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930). Перекл. з англ. Р. Тихорук. – Львів, 2003.
25. Історія української літератури та літературно-критичної думки кінця XIX – початку XX століття : підручник / [кол. авт.: О.А.Галич, О.О.Бровко, І.А.Веретейченко, Л.Л.Нежива, Т.П.Шестопалова; за наук. ред. О.А.Галича. – Луганськ : Альма-матер, 2008. – 479 с.

26. Історія української літератури 70-90-х рр. XIX ст.: У 2 т. / За ред. О.Гнідан. – К., 1999.
27. Історія української літератури XIX ст.: У 2 кн. / За ред. М.Г. Жулинського. – К., 2006.
28. Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. : підручник: У 2 кн. Кн. 2 / за ред. О.Д. Гнідан. – К. : Либідь, 2006. – 495 с.
29. Історія української літератури. XIX століття: У 3 кн. / За ред М.Т.Яценка. – К., 1997.
30. Історія української літератури XX століття. У 2 кн. / за ред. В.Г.Дончика. – К., 1998.
31. Історія української літератури XX– поч.ХХІ ст. У 3 тт. / За ред. В. Кузьменка. – К., 2013, 2014, 2017.
32. Камінчук О. Художній дискурс української поезії кінця XIX – початку XX ст. : монографія / Ольга Камінчук. – К. : Педагогічна преса, 2009. – 350 с.
33. Кирилюк Є.П. Тарас Шевченко: Життя і творчість. – К., 1964.
34. Київські неокласики / Упор. В. Агеєва. – К., 2003.
35. Ковальчук О. Український повоєнний роман: Проблеми жанрового розвитку. – К., 1992.
36. Кодак М. Григорова новела як концепт // Слово і час. – 2007. – № 7.
37. Костюк Г. Проба людини. Про “Сад Гетсиманський” Івана Багряного // Багряний І. Вибрані твори. – К., 2006. – С. 541–549.
38. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. ХХІ ст. : підручник. У 10 т. Т. 1 : У пошуках іманентного сенсу / Юрій Ковалів. – К. : Академія, 2013. – 510 с. – (Серія «Альма-матер»).
39. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. ХХІ ст. : підручник. У 10 т. Т. 2 : У пошуках іманентного сенсу / Юрій Ковалів. – К. : Академія, 2013. – 622 с. – (Серія «Альма-матер»).
40. Кононенко П.П.Українська література: Проблеми розвитку. – К., 1994.
41. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. – К., 2006.
42. Левченко Г. Міф проти історії: семіосфера лірики Лесі Українки : монографія / Галина Левченко. – К. : Академвидав, 2013. – 327, [2] с. – (Серія «Монограф»).
43. Малютіна Н.П. Українська драматургія кінця XIX – початку XX ст. : навчальний посібник / Н.П. Малютіна. – К. : Академвидав, 2010. – С. 204–235. – (Серія «Альма-матер»).
44. Матусяк А. Химерний Яцків: Модерністський дискурс у прозі Михайла Яцкова / Агнешка Матусяк. – Вроцлав ; Львів : ЛА «Піраміда», 2010. – 221, [2] с. – (Серія «Українська класика: світовий контекст»).
45. Мельник О. Модерністський феномен Михайла Яцкова: канон та інтерпретація : [монографія] / Оксана Мельник. – К. : Наукова думка, 2011. – 292, [2] с. – (Проект «Наукова книга» (Молоді вчені)).
46. Моренець В. Національні шляхи поетичного модерну першої половини XX ст.: Україна і Польща / Володимир Моренець. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 327 с.
47. Моренець В. Володимир Сосюра: Нарис життя і творчості. – К., 1996.
48. Мороз Л. Григійр Тютюнник: Нарис життя і творчості. – К., 1991.
49. Наєнко М. Григорій Косинка. Літературно-критичний нарис. – К., 1989.
50. Наєнко М. П’ятиліття українського роману. – К., 1985.
51. Наєнко М. Шістдесятництво: в історії і в сучасності // Літературна Україна. –

2008. – 7, 14, 21 серпня, 4, 11 вересня.

52. Никанорова О. Поезії одвічна висота: Літературно-критичні статті. – К., 1986.
53. Павлишин М. Канон та іконостас. – К., 1997.
54. Панченко В.Є. Юрій Яновський: Життя і творчість. – К., 1988.
55. Пахаренко В. Як він ішов. Духовний профіль Василя Симоненка на тлі його доби // Українська мова та література. – 2005. – Число 1 (401).
56. Поліщук В. Вісімдесятники як літературне явище // Слово і час. – 2001. – № 9.
57. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : [монографія] / Соломія Павличко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Либідь, 1999. – 446, [1] с.
58. Павлишин М. Ольга Кобилянська: прочитання / Марко Павлишин. – Друге видання. – Харків : Акта, 2011. – 358, [1] с.
59. Павлюк М.М. Творчий метод і поетика Т.Шевченка. – К., 1980.
60. Піхманець Р. Із покутської книги буття. Засади творчого мислення Василя Стефаника, Марка Черемшини і Леся Мартовича : монографія / Роман Піхманець. – К. : Темпора, 2012. – 578 с.
61. Полек В.Т. Історія української літератури Х–XVII століть: Навч. посібник. – К., 1994.
62. Поліщук Я. І ката, і героя він любив...: Михайло Коцюбинський : літературний портрет / Ярослав Поліщук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 300, [2] с. – (Серія «Життя і слово»).
63. Сабат Г. У лабіринтах утопії й антиутопії : [монографія] / Галина Сабат. – Дрогобич : Коло, 2002. – 157, [1] с.
64. Сверстюк Є. Нове прочитання “Собору” О. Гончара // Всесвіт. – 2002. – № 5–6.
65. Семенчук І. Життєпис О. Довженка. – К., 1991.
66. Семенюк Г. Ф. Українська драматургія 20-х років. – К., 1993.
67. Сकिрда Л. Євген Плужник: Нариси життя і творчості. – К., 1988.
68. Слабошпицький М. Роман Іваничук: Літературно-критичний нарис. – К., 1989.
69. Соловей Е. Українська філософська лірика. – К., 1998.
70. Стус Д. Василь Стус: життя як творчість. – К., 2004.
71. Сивачук Н. Український дитячий фольклор: Підручник. – Вид. 2-е, випр., – К., 2009.
72. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (Історико-літературний та поети калний аспекти): Монографія. – К., 2010.
73. Ткаченко Р. Поклик Химери: декаданс в українській літературі кінця XIX – початку XX ст. : монографія / Роман Ткаченко. – К. : Книга, 2010. – 134, [1] с.
74. Турган О.Д. Українська література кінця XIX – початку XX ст. і античність (Шляхи сприйняття і засвоєння) : [монографія] / О.Д. Турган. – К. : [Б. в.], 1995. – 172, [2] с.
75. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст.: У 3 кн. / упор. В. Яременко, Є. Федоренко. – К., 1993 – 1994.
76. Шумило Н. Під знаком національної самобутності. Українська художня проза і літературна критика кінця XIX – поч. XX ст. : [монографія] / Наталя Шумило. – К. : Задруга, 2003. – 354 с.
77. Філоненко С.О. Усна народна творчість: Навч. пос. – К., 2008.
78. Чижевський Д.І. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). – Тернопіль, 1994.
79. Яременко В. Панорама української літератури XX століття // Українська мова та література. – 2001. – Число 11. – Березень.

Додаткова література

1. Агеева В.П. Українська імпресіоністична проза. – К., 1994.
2. Бабишкін О. Володимир Самійленко. – К.: Держлітвидав України, 1963.
3. Білецький О. Літературно-критичні статті. – К., 1990.
4. Василь Стефаник – художник слова / Ред. В.В.Грещук, В.Л.Кононенко, С.І.Хороб. – Ів.-Франківськ: Плай, 1996.
5. Гнідан О.Д. Василь Стефаник: Життя і творчість. – К., 1991.
6. Грицюта М.С. Художній світ Василя Стефаника. – К., 1982.
7. Демченко І. Особливості поетики Ольги Кобилянської. – К., 2001.
8. Жулинський М. Наближення: Літературні діалоги. – К.: Дніпро, 1986.
9. Жулинський М.Г. Із забуття – в безсмертя. – К., 1990.
10. Калениченко Н.Л. Михайло Коцюбинський: Нарис життя і творчості. – К.: Дніпро, 1984.
11. Коломієць В., Коломієць Т. Образ матері і дитини у творчості Тараса Шевченка // Українська мова та література: Посібник для вчителів – словесників, студентів – філологів, вступників до вузів. – К., 1996.
12. Костюченко В.А. Степан Васильченко: Життя і творчість. – К., 1978.
13. Кузнецов Ю.Б. М. Коцюбинський – імпресіоніст. – К., 1997.
14. Кузнецов Ю.Б. Поетика прози Михайла Коцюбинського. – К., 1989.
15. Матеріали до вивчення історії української літератури. В 5 т. – К., 1961.
16. Мишанич О. Повернення. Літературно-критичні статті і нариси. – К., 1993.
17. Нахлік Є.К. Українська романтична проза 20-60-х рр. XIX ст. – К., 1988.
18. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – 2-е вид., перероб. і доп. – К., 1999.
19. Пархомик Р.Я. По дорозі в казку українського модернізму. – К., 1997.
20. Погребенник Ф.П. Сторінки життя і творчості Василя Стефаника. – К., 1980.
21. Поліщук Ф.М. Український фольклор. Давня українська література. Практичні заняття: Навч. посібник. – К., 1991.
22. Проблеми історії та теорії української літератури кінця XIX – поч. XX ст. – К., 1991.
23. Рисак О. Мелодії і барви слова: Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця XIX - початку XX століття. – Луцьк, 1996.
24. Українські поети-романтики 20-40-х рр. XIX ст. / Вступ. стаття І. Айзенштока. – К., 1968.
25. Федченко П.М. Літературна критика на Україні першої половини XIX ст. – К., 1982.
26. Хропко П. Анатолій Свидницький / Свидницький А. Роман. Оповідання. Нариси. – К., 1985.
27. Юрійчук М.І. Івашкевич З.А. Юрій Федькович: Семінарії. – К., 1981.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Своєрідність методики викладання літератури як науки, її складові частини і джерела розвитку. Зв'язок методики викладання літератури з іншими науками. Методи наукового дослідження.

Завдання навчального предмета “Українська література” і етапи літературної освіти. Шкільна програма як документ. Принципи побудови і структура програм. Календарний план вчителя. Навчально-методичний комплекс. Особистість вчителя-словесника. Літературна освіта в сучасній школі. Основні етапи літературного розвитку школярів.

Методи навчання на уроці. Поняття про методи навчання на уроці: словесні, наочні та практичні. Класифікація методів за М.І.Кудряшовим, О.Р.Мазуркевичем, Є.А.Пасічником. Взаємодія методів і прийомів у процесі вивчення художнього твору.

Урок літератури. Прогнозування й моделювання естетичних реакцій на уроках літератури.

Вимоги до уроків літератури: врахування принципів дидактики, мети навчання, змісту навчального матеріалу, методів, прийомів та форм навчання, розгляд оптимальної структури. Проблема типології уроків літератури. Підготовка вчителя-словесника до уроку.

Проблемне вивчення літератури. Сутність проблемного навчання. Шляхи створення проблемних ситуацій і рівні проблемності на уроці літератури. Основні методи проблемного навчання.

Розвиток зв'язного мовлення учнів. Мета, завдання, специфіка занять з розвитку мовлення. Принципи класифікації письмових робіт. Етапи роботи над письмовим твором на літературну тему. Норми оцінювання письмових робіт.

Позакласне читання. Мета, завдання, методика підготовки і проведення уроків позакласного читання. Сфери позакласного читання з літератури: програмові твори для самостійного читання, твори за позакласними списками; твори за власним вибором. Структура уроку з позакласного читання. Різновиди уроків з позакласного читання: конференція, уявна мандрівка, конкурс на кращого читця, урок запитань і відповідей, урок-диспут, урок-інсценізація...

Вивчення біографії письменника. Принципи вивчення біографії письменника. Джерела вивчення біографії: листи письменника, автобіографії, щоденники, спогади сучасників, художньо-біографічні твори. Форми і методи вивчення біографії: лекції, бесіди, “заочні екскурсії”.

Основні етапи роботи над художнім твором. Підготовка учнів до сприймання. Читання твору і його види. Аналіз художнього твору. Підсумкові заняття в системі вивчення твору чи творчості письменника. Специфіка вивчення підсумкових оглядів.

Методологія і методика аналізу художнього твору. Принципи аналізу: єдність змісту і форми; історичний підхід до аналізу художніх явищ; єдність думки і почуття; дидактичні принципи. Історико-генетичний та історико-функціональний підхід до вивчення твору. Прийоми аналізу: повторне перечитування епізодів, зіставлення творів; шляхи аналізу: цілісний (аналіз за розвитком дії), композиційний, пообразний, проблемно-тематичний, структурно-стильовий.

Вивчення епічних творів. Види роботи під час вивчення епічних творів: організація читання, робота над текстом. Аналіз його. Складання плану епічного твору. Переказ твору і його види, усне малювання, складання кіносценарію, інсценізація твору.

Робота над художнім образом. Образ-персонаж. Художній образ як основне поняття. Методика роботи над образом-персонажем (особливості зображення героя в епічному творі: показ персонажа у діях і вчинках, авторська характеристика персонажа,

змалювання зовнішності героя, індивідуалізація мови персонажа, розкриття внутрішнього світу персонажа через показ його настроїв. Прийоми аналізу і шляхи аналізу. Порівняльна характеристика персонажів. Значення творчого підходу до аналізу художніх образів.

Особливості вивчення ліричних творів. Прийоми аналізу ліричних творів. Підходи до вивчення поезій. Шляхи аналізу ліричних творів.

Особливості вивчення драматичних творів. Специфіка вивчення драматичних творів: засвоєння теоретичних понять драми як літературного роду, роль конфліктів. Аналіз твору.

Особливості вивчення фольклорних творів. Особливості вивчення епічних фольклорних творів (казок, легенд, переказів, дум), ліричних (пісень), драматичних творів (п'єс). Специфіка вивчення прислів'їв, приказок, загадок.

Вивчення літературно-критичних статей. Поняття вивчення літературно-критичних праць. Шляхи вивчення, методи та прийоми роботи (реферування; коментоване читання; складання планів, тез; конспектування; самостійна робота).

Методика роботи над теоретико-літературними поняттями. Завдання, принципи, методи, прийоми, система вивчення, види робіт. Роль літературних ігор, письмових творів.

Позакласна робота з літератури. Мета, завдання, форми і зміст позакласної та позашкільної роботи з літератури. Літературні факультативи, тижні літератури, конференції, диспути, літературна творчість учнів, збирання фольклору, шкільний літературний музей, літературні екскурсії і походи.

Вивчення літератури рідного краю. Зміст програмного матеріалу (планування в 5,6 ... класах). Вивчення регіональних та місцевих письменників: П.Ребро, Д.Ботушанська, О.Фесюк, І.Олексенко, В.Орлов, В. Харін та ін. Форми вивчення, принципи і особливості аналізу. Структура уроку літератури рідного краю. Типологія уроків: круглий стіл, заочна екскурсія, урок-диспут, літературний вечір, літературна вітальня.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Айзерман Л.С. Уроки літератури сьогодні. – М., 1974.
2. Активні методи навчання. – Режим доступу: <http://users.kpi.kharkov.ua/~active.htm>. – Заголовок з екрану.
3. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі. – К., 1981.
4. Василюк А., Пахоцінський Р., Яковець Н. Сучасні освітні системи: Навч. посібник. – Ніжин, 2002.
5. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої освіти: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. – К., 2006.
6. Волошина Н.Й. Методика літератури: проблеми, пошуки, здобутки, перспективи // Українська література в загальноосвітній школі. – 1999. – №1. – С. 2–4.
7. Грабовська С.Л. Інтерактивне навчання у вузі: проблеми і перспективи // Вісник Льв. ун-ту. – Вип. 15. – 2004. – С. 171–176.
8. Концепція літературної освіти (Волошина Н.Й., Пасічник Є.А. та ін.) – К., 1993.
9. Кудряшов Н.И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы. – М., 1981.
10. Мазуркевич О.Р. Метод і творчість. – К., 1973.
11. Матюшин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М., 1972.

12. Неділько В. Я. Методика викладання української літератури в середній школі. – К., 1978.
13. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах. – К., 2000.
14. Програми середньої загальноосвітньої школи з українською та російською мовою навчання. 5-11 класи. – К., 2005.
15. Програми середньої загальноосвітньої школи з українською та російською мовою навчання. 5-12 класи. – К., 2005.
16. Пультер С. Щ., Лісовський А. М. Методика викладання української літератури в середній школі. – Житомир, 2000.
17. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі. – К., 1995.
18. Токмань Г. Специфіка, структура, типологія уроків літератури // Дивослово. – 2003. – №10. – С. 31 – 35.
19. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 19 – 25.
20. Філіппова К. В. Варіанти уроку вивчення біографії письменника // Дивослово. – 1999. – №5. – С. 32 – 35.
21. Шуляр В. Учитель літератури й учень-читач старшої школи в новому освітньому просторі: проблеми і перспективи // Дивослово. – 2008. – №11. – С.3 – 8.
22. Щербина В. І. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури. – Харків, 2005.
23. Яворська С. Т. Методичні пошуки і знахідки на початку ХХІ ст. // Вища школа, 2004. – № 2 – 3. С. 64 – 72.

Додаткова література

1. Буяльский Б. А. Курс на мастерство. – К., 1974.
2. Дробот В. М. Изучение биографии писателя в школе. – К., 1988.
3. Приходченко К. В. Нестандартні форми роботи з розвитку творчих здібностей учнів // Українська література в загальноосвітній школі. – 1999. – № 5. – С. 52-54.
4. Пастушенко Н. С. Нетрадиційне навчання і викладання української літератури // Дивослово. – 1998. – №2. – С. 43–47.
5. Розин В. Инновационное педагогическое творчество / Alma mater. – 1997. – № 3. – С. 3– 8.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

Українська мова – національна мова українського народу. Єдність української національної мови в основних елементах фонетичної системи, граматичної будови та лексики при наявності діалектичних відмінностей.

Українська літературна мова як унормована форма загальнонародної мови. Норми літературної мови, типи літературних норм.

Українська мова як система систем. Взаємодія різних рівнів української мови та їхня структурна ієрархія.

Писемна й усна форма сучасної української літературної мови. Питання про функціональні стилі сучасної української літературної мови.

Значення творчості І.П. Котляревського в історії української літературної мови.

Значення Т.Г. Шевченка для розвитку української літературної мови.

Фонетика і фонологія української мови. Поняття фонем, функції фонем. Інваріант і варіанти фонем.

Система голосних і приголосних фонем сучасної української літературної мови, їх класифікація. Артикуляційна і акустична характеристика фонем у її головних виявах. Варіанти голосних і приголосних фонем.

Основні фонетичні одиниці мовлення української мови. Склад як явище фонетичне. Основні закономірності складоподілу в українській мові. Типи складів. Морфемне членування слова і складоподіл.

Зміни звукового складу в мовленнєвому потоці.

Палаталізація приголосних. Асиміляція приголосних (різновиди асиміляції). Дисиміляція приголосних (різновиди дисиміляції). Спрощення в групах приголосних. Історичні пояснення цих явищ.

Морфологія як учення про регулярні фонологічні чергування у складі морфем, пов'язаних зі словотвором і словозміною української мови. Взаємозв'язок фонем і морфем. Морфи як варіанти однієї морфем.

Чергування голосних фонем в українській мові. Синхронне розуміння їх чергування:

а) зумовлене найдавнішими фонетичними процесами (е-о, і-а, о-а, е-і, у-а);

б) зумовлене пізнішими фонетичними процесами (о, е-о, о-о, е-о після шиплячих), інші різновиди чергування голосних.

Чергування голосних фонем в українській літературній мові. Історичне пояснення цих явищ.

Наголос в українській мові. Роль наголосу в розрізненні слів та їхніх форм. Головний та побічний наголоси. Слова з рухомим і нерухоми наголосом. Проклітики і енклітики. Логічний і емпатичний наголоси. Норми українського наголошування.

Поняття орфоепії. Вимова та правопис. Орфоепія і культура усного мовлення. Суспільне значення орфоепічних норм. Сучасні орфоепічні норми української мови. Причини відхилень від орфоепічних норм.

Графіка української мови. Поняття графіки. Відомості з історії української графіки. Український алфавіт, співвідношення між буквами і фонемами. Позначення м'якості приголосних на письмі, фонема *й*.

Українська орфографія. Відомості з історії українського правопису. Співвідношення орфографії з графікою і орфоепією. Принципи української орфографії. Поняття орфограми, різновиди орфограм. Принципи вживання великої букви. Правопис прізвищ і географічних назв. Огляд правопису слів іншомовного походження. Основні правила переносу. Графічні скорочення слів.

Слово як основна одиниця лексичної системи. Слово та поняття. Номінативна

функція слова. Поняття лексеми, Типи лексичних значень слів в українській мові. Однозначні слова. Слова-терміни. Багатозначні слова.

Пряме й переносне значення слів. Основні типи переносних значень слів.

Омонімія. Розмежування омонімії і полісемії. Види омонімів. Міжмовні омоніми. Шляхи виникнення омонімів. Пароніми. Антоніми.

Морфологічні типи антонімів. Семантичні основи антонімічного протиставлення. Стилістичне використання антонімів і омонімів. Синоніми, їх класифікація. Групи синонімів, Функції синонімів у мові.

Лексика сучасної української мови з погляду її походження.

Лексика сучасної української літературної мови з погляду вживання.

Активна і пасивна лексика. Діалектизми, неологізми, архаїзми та історизми, їх стилістичне використання.

Лексика сучасної української літературної мови з погляду експресивно-стилестичного. Загальноживана, розмовно-побутова лексика. Книжна лексика. Термінологічна лексика. Експресивно-емоційна лексика. Жаргонізми, арготизми.

Видатні українські письменники й мовознавці про українську мову та культуру мовлення.

Поняття фразеологічної одиниці. Типи фразеологізмів у сучасній українській мові. Дилеми фразеологізмів. Вияв в українських ідіомах національної специфіки мови. Співвідношення між лексичним значенням слова та значенням фразеологізму. Лексико-фразеологічні зміни фразеологічних одиниць. Багатозначність фразеологізмів. Використання фразеологізмів у різних стилях мови. Найважливіші праці з української фразеології.

Українська лексикографія як теорія і практика укладання словників української мови. Типи словників. Історія української лексикографії. Характеристика найважливіших лексикографічних праць з української мови.

Морфемна будова слова. Слово і морфема. Типи морфем. Матеріально виражені та нульові морфеми. Поняття про інтерфікс. Основа і закінчення. Зміни в складі слова в процесі історичного розвитку української мови. Основні закономірності сполучуваності морфем у межах слова.

Словотвір як учення про творення слів і загальні питання їх мотивації. Твірна основа та словотвірний формант. Словотвірний тип, словотвірна модель і словотвірне значення. Основні способи творення слів у сучасній українській літературній мові. Словотвір як джерело збагачення лексичного складу української мови.

Основні граматичні поняття: граматичне значення, граматична категорія. Граматичне значення слова у його відношенні до лексичного значення. Способи вираження граматичного значення слова в сучасній українській літературній мові. Граматична форма слова. Система граматичних категорій в українській мові. Морфологічні, синтаксичні та лексико-граматичні категорії, історичні довідки про їхнє формування.

Принципи виділення частин мови в українській мові. Повнозначні та не повнозначні частини мови. Вигуки. Поняття про слова категорії стану та модальні слова як окремі лексико-граматичні розряди слів.

Іменник як частина мови. Семантико - граматичні ознаки його виділення. Лексико-граматичні розряди іменників. Перехід іменників з одного лексико-граматичного розряду до іншого. Граматичні категорії іменників.

Словозміна іменників. Поняття про парадигму іменників. Повна та неповна парадигма. Історичне пояснення варіантів відмінкових закінчень іменників сучасної української мови. Словотвір іменників.

Прикметник. Поняття про прикметник як частину мови. Специфіка граматичних категорій прикметника. Лексико-граматичні розряди прикметників. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних - у відносні та якісні. Короткі та повні прикметники, їх стилістичні функції. Стягнені і нестягнені форми повних прикметників. Лексико-граматичні особливості і походження форм прикметників (з історичним поясненням).

Ступені порівняння якісних прикметників, їхнє значення й утворення. Відмінювання прикметників, наголос при відмінюванні прикметників. Словотвір прикметників, словотвірні засоби вираження міри вияву ознаки. Творення прикметників від географічних назв. Прикметники, утворені складанням основ, їх правопис. Перехід прикметників в іменники.

Числівник як частина мови. Походження числівників. Розмежування числівників та інших слів з кількісним значенням. Специфіка вияву граматичних категорій числівника. Функціональні розряди числівників. Питання про порядкові числівники.

Морфологічні групи числівників. Відмінювання числівників, їхні синтаксичні функції. Наголос у числівниках.

Займенник як частина мови. Співвідношення займенників з іншими частинами мови, лексико-граматичні розряди займенників. Історія предметно-особових і неособових займенників. Граматичні категорії займенників. Явище прономіналізації. Перехід займенників у інші частини мови. Стилістичні функції займенників.

Поняття про дієслово. Семантичні, морфологічні ознаки і стилістична роль дієслів. Система дієслівних утворень в українській мові. Місце інфінітива в системі дієслівних форм. Дві основи дієслова. Класи дієслів. Поділ дієслів на дієвідміни.

Категорія виду дієслова. Неперехідні і перехідні дієслова, їх значення і утворення в історії української мови. Вживання форм одного способу в значенні іншого. Категорія часу дієслова, її зв'язок з категорією способу і виду. Сучасна система часових форм дієслова, історія їх творення. Співвідносне вживання часових форм дієслів. Стилістичні властивості форм часу і способу дієслів.

Дієприкметник, активні і пасивні дієприкметники, історія їхнього творення і вживання. Перехід дієприкметників у прикметники та іменники. Дієслівні форми на *-но*, *-то*, їх історія. Дієприслівник. Творення дієприслівників і синтаксична роль. Історія виникнення дієприслівника. Перехід дієприслівників у прислівники та прийменники.

Прислівник, його значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Групи прислівників за значенням. Ступені порівняння прислівників. Творення прислівників. Перехід у прислівники інших частин мови. Перехід прислівників у прийменники, сполучники, частки. Поняття про слова категорії стану.

Прийменники, їх функції у мові. Перехід самостійних слів і словосполучень у прийменники. Вживання прийменників з певними відмінками іменників. Полісемія, омонімія прийменників. Синонімія прийменників. Сполучники, їх функції. Розмежування сполучників і сполучних слів. Перехід повнозначних слів у сполучники.

Загальні питання синтаксису. Предмет, об'єкт синтаксичної науки. Синтаксичні зв'язки, семантико-синтаксичні відношення. Синтаксичні одиниці у сфері мови й мовлення.

Словосполучення – некомунікативна одиниця синтаксису. Відмежування синтаксичних словосполучень від лексичних і фразеологічних. Типи синтаксичних відношень у словосполученні;

Атрибутивні, об'єктні, обставинні словосполучення. Граматичні зв'язки слів у словосполученнях. Типи словосполучень за характером стрижневого слова.

Речення як комунікативна одиниця мови і як основна синтаксична одиниця. Основні ознаки речення. Класифікація речень за метою висловлювання. Окличні

речення. Речення стверджувальні і заперечні.

Просте речення. Основи поділу речень на прості й складні. Двоскладні та односкладні прості речення (непоширені й поширені); повні й неповні. Поняття про актуальне членування речення.

Речення з однорідними членами. Способи вираження означення та їхні відмінності від неоднорідних. Узагальнені слова в реченнях з однорідними членами. Синтаксична роль узагальнених слів і словосполучень.

Речення з відокремленими членами. Поняття про відокремлення. Основні умови відокремлення другорядних членів речення. Відокремлення означень. Узгоджені відокремлені означення. Дієприкметникові й прикметникові звороти як типи поширеного відокремленого означення.

Неузгоджені відокремлені означення. Пунктуація при відокремлених означеннях.

Вставні слова і словосполучення. Типи вставних слів і словосполучень за будовою і значенням.

Вставлені компоненти речення.

Звертання. Значення і способи їхнього вираження.

Порядок слів у простому реченні. Прямий і непрямої порядок слів.

Складне речення. Визначальні структурно-семантичні ознаки складного речення в сучасній українській мові. Змістова та інтонаційна єдність частин складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідносність форм дієслів-присудків тощо. Сурядність і підрядність у складному реченні.

Складносурядні речення, їхня структура. Сурядні сполучники як один із засобів вираження синтаксичних і змістових відношень між компонентами складносурядного речення. Особливості пунктуації в складносурядному реченні.

Складнопідрядне речення. Синтаксичне значення термінів “головна частина” і “підрядна частина”, функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні. Вказівні слова як компоненти головної частини. Підрядні частини, що залежать від головної частини в цілому або окремих його членів. Питання про принципи класифікації складнопідрядних речень у лінгвістичній літературі.

Функціональні типи складнопідрядних речень. Характеристика їхнього зв'язку з функцією підрядних частин.

Складнопідрядне речення з кількома підрядними. Супідрядність (однорідна й неоднорідна) і послідовна підрядність. Складні речення змішаного типу.

Безсполучникові складні речення, синонімічні до складносурядних і складнопідрядних речень; несинонімічні до сполучникових складних речень. Змістові відношення і засоби зв'язку між частинами безсполучникового речення. Складні речення із сполучниковим і безсполучниковим зв'язком.

Період в українській мові; його структурні типи, особливості інтонації. Надфразні єдності як синтаксично-стилістичні одиниці літературної мови.

Пряма, непряма і невласне-пряма мова. Співвідношення форм прямої і непрямої мови. Різні типи зв'язку прямої мови з непрямою. Заміна прямої мови непрямою і навпаки.

Пунктуація. Основи сучасної української пунктуації. Система розділових знаків: видільні й віддільні. Структура речення і пунктуація. Інтонаційні особливості й пунктуація. Використання засобів пунктуації для вираження емоційно-змістових відтінків речення. Основи вживання розділових знаків у простому й складному реченнях.

Текст. Граматичні категорії тексту.

Період. Складне синтаксичне ціле: структура. Абзац.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Авксентьев Г.Г., Калашнік В.С., Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови. – Харків, 1997.
2. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків, 1987.
3. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. – К., 1987.
4. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія. – К., 1993.
5. Ващенко В.С. Слово та його значення. Посібник з лексикології. – Дніпропетровськ, 1976.
6. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К., 1993.
7. Горпинич В.О. Українська морфологія: навчальний посібник. – Дніпропетровськ, 2002.
8. Горпинич В.О. Українська словотвірна дериватологія. – Дніпропетровськ, 1998.
9. Грищенко А.П., Мацько Л.І. і ін. Сучасна українська літературна мова. – К., 1997.
10. Дятчук В.В., Пустовіт Л.О. Семантична структура і функціонування лексики української мови. – К., 1983.
11. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Морфологія: Монографія. – Донецьк., 1996.
12. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія. – Донецьк, 2001.
13. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К., 1995.
14. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української мови : навч. посібник для студентів філологічних факультетів. – Одеса, 1996.
15. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. – К., 1998.
16. Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української літературної мови. Семантична структура слова. – Харків, 1977.
17. Лісняк Н., Бабій І. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. – К., 2006 г.
18. Синтаксис СУЛМ: Проблемні питання: Навчальний посібник/ І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Ф. Кобилянська. – К., 1994.
19. Словотвір сучасної української літературної мови. – К., 1999.
20. Сучасна українська літературна мова / Ж.В. Колоїз, Н.М. Малюга, В.В. Явір. – К., 2006.
21. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П.Грищенка. – К.: Вища шк., 1993.
22. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ. К., 1994.
23. Сучасна українська літературна мова. Лексика і Фразеологія / За заг. ред. І.К.Білодіда. – К., 1973.
24. Сучасна українська мова. Синтаксис: Підручник / За ред. О.Д. Пономаріва. – К., 1994.
25. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови /

І.Вихованець, К. Городенська; За ред. І. Вихованця. – К., 2004.

26. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. – К., 1981.

27. Українська мова: Особливості практичного застосування/ Л.П. Гнатюк, О.В. Бас-Кононенко. – К., 2006.

28. Форми навчання в школі / За ред. Ю.І. Мальованого. – К., 1992.

29. Христіанінова Р.О. Просте речення в шкільному курсі рідної мови: Посібник для вчителя. – К., 1991.

30. Шульжук К.Ф. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К., 2003.

Додаткова

1. Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Т.Х. Числівники української мови. – К., 1980.

2. Багмут А.Й. Семантика і інтонація в українській мові. – К., 1991.

3. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К., 1980.

4. Вихованець І.Р. Система відмінків української мови. – К., 1987.

5. Возний Т.М. Словотвір дієслів в українській мові. – Львів, 1981.

6. Гнатюк Г.М. Дієприкметник у сучасній українській літературній мові. – К., 1982.

7. Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці й парадигматиці. – К., 1990.

8. Загнітко А.П. Система і структура морфологічних категорій сучасної української мови (проблеми теорії). – К., 1993.

9. Загнітко А.П. Функції граматичних форм роду // Укр. мова і літ. в шк. – 1990. – № 6. – С.50-54.

10.Клименко Н.Ф. і ін. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики/ Н.Ф. Клименко, М.М.Пещак, І.Ф.Савченко. – К., 1982.

11.Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. – К., 1984.

12. Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів / За ред. В.О.Винника. – К., 1988.

13. Перебийніс В.С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. – К., 1970.

14. Русанівський В.М. Закономірності розвитку значення слова// Українська мова і література в школі. – 1981. – №4. – С. 27 – 36.

15. Стріха А.Л., Гуревич А.Ю. Цікава граматики: Посібник для вчителя. – К., 1991.

16.Тоцька Н.І. Голосні фонемі української літературної мови. – К.,1973.

17.Труб В.М. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності // Мовознавство. – 2000. – №1. – С. 46 – 58.

18. Шевчук О.С. Семантичні можливості граматичних форм способу дієслова в сучасній українській літературній мові // Семантика і функції граматичних структур. – К., 1991.

19.Шевчук О.С., Юхименко О.В. Образно-експресивне вживання часових форм дієслова в українській мові // Українська мова. Теорія і практика. – К., 1993.

Словники

1.Головащук С.І. Складні випадки наголошення. Словник-довідник. – К., 1995.

2.Горпинич В.О. Будова слова і словотвір. – К., 1977.

3.Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. – Львів, 1996.

4.Етимологічний словник української мови: В 7 т. – К., 1982 – 2003.

- 5.Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів (За ред. С.Я.Єрмоленко). – К., 2001.
- 6.Жовтобрюх М.А. Українська літературна мова. – К., 1984.
- 7.Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. – К., 1998.
- 8.Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській мові. – К., 1975.
- 9.Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз / За ред. В.О. Винника. – К., 1985.
- 10.Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів / За ред. В.О.Винника. – К., 1988.
- 11.Кочерган М.П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів (“фальшиві друзі перекладача”). – К., 1997.
- 12.Мазурик Д. Нове в українській лексиці: Словник-довідник. – Львів, 2002.
- 13.Новий тлумачний словник української мови: В 4 т. – К., 1998.
- 14.Новітній російсько-український словник-довідник. – К., 1996.
- 15.Обернений частотний словник сучасної художньої прози. – К., 1998.
- 16.Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український словник. – К., 1978.
- 17.Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. – К., 1984.
- 18.Орфоепічний словник / Укл. Погрібний М.І. – К., 1983.
- 19.Орфоепічний словник української мови: В 2 т. / Уклад.: М.М.Пещак та ін. – К., 2001.
- 20.Погрібний М.І. Словник наголосів української літературної мови. – К., 1964.
- 21.Подольська Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. – М., 1978.
- 22.Полюга Л.М. Словник антонімів / За ред. Л.С. Паламарчука. – К., 1987.
- 23.Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. – К., 1973.
- 24.Словник антонімів української мови / За ред. Л.С. Паламарчука. – Вид. 2, доп. і випр. – К., 2001.
- 25.Словник іншомовних слів / За ред. О.С.Мельничука. – Вид. 2-е, випр. і доп. – К., 1985.
- 26.Словник іншомовних слів / Уклад. Л.О.Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000.
- 27.Словотвір. Морфологія. – К., 1999.
- 28.Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник. – К., 1973.
- 29.Українська мова. Словник-довідник / За ред. А.П.Загнітка. – Донецьк., 1998.
- 30.Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000.
- 31.Український орфографічний словник / Уклад.: М.М.Пещак та ін. – 3-є вид., переробл. і доповн. – К., 2002.
- 32.Фразеологічний словник української мови: В 2 т. – К., 1993.
- 33.Цыганенко Г.П. Этимологический словарь русского языка. – К., 1989.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Предмет, завдання, наукові основи і джерела розвитку методики викладання української мови в школі. Методика викладання української мови як наука і як навчальна дисципліна. Основні розділи, зміст і обсяг знань з курсу методики викладання української мови в школі. Методика наукового дослідження. Спостереження за навчально-виховним процесом вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду. Зв'язок методики викладання із суміжними дисциплінами: мовознавством, психологією, педагогікою, логікою. Основні напрямки сучасної методичної науки.

Програми й підручники з української мови. Зміст і побудова діючих програм з української мови. Пояснювальна записка, (основні завдання української мови в школі, принципи побудови програми, основні розділи, засоби реалізації програми).

Психологічні та дидактичні принципи навчання української мови. Мова і мовлення (усне й писемне, зовнішнє внутрішнє, рецептивне й продуктивне). Слухання й читання як вид мовленнєвої діяльності. Говоріння, писання. Мовленнєві уміння і навички. Загальнодидактичні принципи навчання мови (принцип активності, свідомості, міцності знань; принципи науковості, системності й послідовності, принцип наступності; зв'язок теорії з практикою, навчання – з життям, навчання – вихованням).

Методи й прийоми навчання української мови. Поняття про методи і прийоми. Класифікація методів: за джерелами знань, рівнем пізнавальної діяльності учнів, способом взаємодії учителя й учнів на уроці. Основні методи навчання: усний виклад учителя, бесіда, спостереження над мовними явищами, робота з підручником, метод вправ, програмоване навчання.

Приєм як елемент методу. Прийоми мислительної діяльності (аналіз, порівняння, узагальнення, зіставлення). Специфічні прийоми навчання мови /мовний розбір, моделювання структури речення, лінгвістичний і стилістичний експерименти, алгоритмізація).

Типи уроків з української мови, їх структура та методика проведення. Основні завдання сучасного уроку з української мови (формування особистості, загальний розвиток через засвоєння спеціальних знань, розвиток пізнавальної і творчої здібності учнів). Мета уроку: навчальна, виховна, розвиваюча. Типи уроків: вивчення нового матеріалу, закріплення знань, умінь і навичок; перевірка й облік набутих знань; аналіз контрольних робіт; узагальнення й систематизація вивченого; повторення теми, розділу; уроки зв'язного мовлення, нестандартні уроки.

Методика вивчення словосполучення: спостереження над будовою словосполучення і засобами зв'язку залежного слова з головним; характеристика засобів синтаксичного зв'язку; порядок слів у словосполученні; розмежування понять словосполучення і речення. Система тренувальних вправ. Методика вивчення речення. Практичне ознайомлення учнів з реченням /1-4 кл./; поглиблення знань про речення /5 кл./; вивчення систематичного курсу синтаксису /8-9 кл./; теоретичні та практичні методи навчання (аналіз синтаксичних форм, заміна одних форм іншими, моделювання синтаксичних конструкцій, синтаксичний розбір). Методика роботи над пунктограмами.

Методика вивчення орфографії. Основні принципи методики навчання орфографії і зв'язок навчання орфографії з розвитком мовлення; зв'язок у вивченні орфографії української мови і російської мови. Методи і прийоми навчання орфографії: слово вчителя, бесіда, спостереження й аналіз мовних явищ, робота з підручником, метод, вправ. Види орфографічних вправ (списування, орфографічний розбір, робота з орфографічним словником). Диктанти у системі тренувальних вправ. Методика проведення пояснювальних і попереджувальних диктантів. Методика роботи над орфографічними помилками. Критерії і норми оцінювання диктантів.

Методика розвитку зв'язного мовлення в школі. Основні принципи розвитку зв'язного мовлення: єдність у розвитку мовлення і мислення, взаємозв'язок усного і писемного мовлення; зв'язок роботи з розвитку мовлення з вивченням граматики, орфографії, пунктуації, лексики і вивченням української літератури. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення та методики. Їх проведення. Перекази і твори – основні види робіт з розвитку зв'язного мовлення. Види переказів за способом передачі, метою повідомлення, характером тестового матеріалу, залежно від докладності передачі змісту та методика проведення переказу. Норми оцінювання переказів. Твори, їх класифікація

за метою проведення, формою передачі матеріалу, способом викладення думок /жанром/, місцем проведення, джерелом одержання матеріалу. Методика проведення твору. Норми оцінювання творів. Ознайомлення учнів з діловим та публіцистичним стилем мовлення. Перевірка робіт з розвитку зв'язного мовлення. Робота над помилками. Єдині вимоги до усного і писемного мовлення школярів.

Засвоєння елементів стилістики у процесі вивчення програмового матеріалу з мови. Поняття милозвучності мови під час вивчення фонетики (чергування у-в, і-й, спрощення, асиміляція, дисиміляція).

Структура уроку: актуалізація опорних знань учнів; мотивація навчальної діяльності, вивчення (сприймання) нового матеріалу, закріплення знань, формування вмінь і навичок, підведення підсумків; оцінювання, підготовка учнів до виконання домашнього завдання.

Планування уроків з мови. Аналіз уроків з мови. Шляхи підвищення продуктивності уроку з мови в сучасній школі.

Методика вивчення фонетики й орфоєпії. Зміст шкільного курсу вивчення фонетики й орфоєпії (спостереження над звуковим складом слів і їх вимова; визначення наголосу; виразне читання текстів; фонетичний розбір: особливості вивчення фонетики й орфоєпії української мови в школах з російською мовою викладання).

Методика вивчення лексики. Значення й завдання вивчення лексики в школі. Робота над збагаченням словникового запасу. Методи вивчення лексики: слово вчителя, бесіда, спостереження над мовою, робота з підручником. Лексичний розбір.

Методика вивчення фразеології. Поняття фразеологічної одиниці. Система тренувальних вправ для засвоєння фразеології. Використання словників в процесі лексичної роботи.

Методика вивчення будови слова і словотвору. Зміст шкільного курсу про будову слова і словотвір та його значення. Визначення і усвідомлення важливих понять /корінь, суфікс, префікс, закінчення/. Методи і прийоми вивчення будови слова: наліз мовних явищ, спостереження над мовними явищами, система тренувальних вправ. Морфемний розбір. Поняття про словотвір. Твірна основа, способи словотворення. Різновиди морфологічного (префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний, основоскладання) і неморфологічного (злиття основ, перехід з однієї частини мови в іншу) словотвору. Система тренувальних вправ із словотвору. Словотвірний аналіз слова.

Методика вивчення частин мови. Значення й завдання вивчення частин мови. Наступність у вивченні частин мови в початкових і 5-7 класах. Методика вивчення загальних питань про частини мови (розповідь, бесіда, спостереження й аналіз мовних явищ). Теоретичні методи вивчення частин мови. Система тренувальних вправ як засіб вироблення граматичних умінь і навичок: розбір слова як частини мови, утворення різних форм змінюваних слів за допомогою словотвірних морфем, заміна одних форм іншими, спостереження над уживанням паралельних морфологічних форм тощо.

Методика вивчення синтаксису. Значення і місце занять з синтаксису у шкільному курсі мови.

Звукові повтори як засіб стилістичного увиразнення; робота над стилістичною сполучуваністю слів; стилістичною диференціацією слів. Стилiстична спiввiднесенiсть слiв; стилiстичнi функцiї самостiйних i службових частин мови.

Стилiвова розбiжнiсть синтаксичних одиниць; стилiстична спiввiднесенiсть синтаксичних конструкцiй. Основнi стилiстичнi вправи: розпiзнавання i оцiнювання стилiстичного значення мовних засобiв i спiввiднесення їх iз сферою використання; добирання лексичних синонiмiв, визначення значеннєвих та емоцiйних вiдтiнкiв i

співвіднесення їх з метою мовлення; стилістичний аналіз тексту; побудова тексту у відповідному стилі мовлення; удосконалення стилю написаного.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Біляєв О.М., Мельничайко В.Я. та ін. Методика вивчення української мови в середній школі. – К., 1987.
2. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – К., 2000.
3. Мельничайко В.Я., Пентиліук М.І., Рожило Л.П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. – К., 1982.
4. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М.І. Пентиліук: Підручник для студентів-філологів. – К., 2000.
5. Олійник І.С., Іваненко В.К., Рожило Л.П., Скорик О.С. Методика викладання української мови в середній школі. – К., 1989.
6. Педагогічні інновації у сучасній школі. Науково-методичний збірник. – К., 1994.
7. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект): – Х., 1995.

Додаткова література

1. Горяний В.Д. Українська мова (10-11 кл.): Посібник для шкіл (класів) з поглибленим вивченням рідної мови. – К., 1992.
2. Грипас Н.Я. Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах. – К., 1989.
3. Гуманітарні технології. – К.: Видавничий дім “КМ Akademia”, 1994.
4. Донченко Т.К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. – К., 1995.
5. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови. – К., 1984.
6. Пентиліук М.І. Робота із стилістики в 8-9 класах. – К., 1984.
7. Передрій Г.Р. Позакласна робота з рідної мови в 4-8 кл. К., 1979.
8. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Х., 1992.
9. Плиско К.М. Організація сучасного уроку мови, його спостереження й аналіз. – Метод. Рекомендації. – Харків. 1990. – 73 с. (2—ге вид.)
10. Потапенко О.І., Потапенко Г.І. Методика викладання української мови. Практикум. – К., 1992.
11. Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І. Педагогічна технологія. – Харків, 1995.
12. Скуратівський Л.В. Пізнавальні завдання з української мови. – К., 1988.
13. Стельмахович М.Г. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення в 4-8 класах. – К., 1981.
14. Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі: Посібник для вчителя. – К., 1990.
15. Форми навчання в школі / За ред. Ю.І.Мальованого. – К., 1992.
16. Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови. – К., 1986.

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ

Лінгвістика тексту як навчальна дисципліна.

Текст як предмет лінгвістичного аналізу.

Семантична організація тексту.

Структурна організація тексту.

Структура тексту, типи й стилі мовлення.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бабенко Л.Г. Филологический анализ текста. Основы теории, принципы и аспекты анализа: Учебник для вузов. М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2004. – 464 с.
2. Гальперин И.В. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – С. 8 – 26.
3. Загнітко А. Лінгвістика тексту: Навчальний посібник – Донецьк: ДонНУ, 2003. – С. 28 – 37.
4. Загнітко А.П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс). Ч.2: Навч.посібник – К.: ІЗМН, 1996. – С. 154 – 157.
5. Загнітко А.П. Лінгвістика тексту: Теорія і практикум. Науково-навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. і перероб. – Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”, 2007. – 313 с.
6. Ковалик І.І., Мацько Л.І., Плющ М.Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. К.: Вища школа, 1984. – 120с.
7. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту: Курс лекцій. – Львів.: Видавничий центр Львівського Національного університету ім. І.Франка, 1999. – 156 с.
8. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: Посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 432 с.

Додаткова література

1. Абрамова Г.О. Про лінгвістичний аналіз рекламного тексту // Культура слова. – 1981. – Вип. 21.
2. Гринев С.В. Введение в лингвистику текста: Учебное пособие. – М., МПУ: 1999. – С.30 – 31.
3. Гулак А.Т. Приемы лингвистического анализа художественного текста. - К., 1984.
4. Жовтобрюх М.А. Мова української преси. – К., 1963.
5. Жовтобрюх М.А. Науковий стиль української мови // Мовознавство. – 1968. - №1.
6. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: Структура тексту. – Вид-во КДУ, 1970.
7. Козланюк Г.Т., Кузнецова Л.А. Параметри інтерпретацій тексту // Вісник Львівського політехнічного інституту. – 1981. - № 157.

ІСТОРИЧНА ГРАМАТИКА

Історична граматики української мови як наукова дисципліна, її предмет і завдання. Основні джерела історичного вивчення української мови. Найважливіші писемні пам'ятки української мови. Найважливіші моменти з історії дослідження історичної граматики української мови. Походження української мови. Періодизація історії української мови.

Звуковий склад праіндоєвропейської мови. Найдавніші зміни у фонологічній системі праслов'янської мови. Закон відкритого складу та звукові процеси, пов'язані з його дією. Фонетична система протоукраїнської мови раннього періоду. Фонетична система староукраїнської мови кінця X – поч. XI ст. Наслідки занепаду зредукованих у системі голосних і приголосних. Звукові зміни середньоукраїнської мови (кін. XIV – поч. XV ст.)

Загальна характеристика морфологічної будови давньоруськоукраїнської мови. Питання диференціації іменних частин мови. Історія самостійних частин мови: іменника, прикметника, займенника, числівника, дієслова та прислівника. Виникнення і формування прийменників, сполучників, часток. Виникнення вигуків і звуконаслідувальних слів.

Загальна характеристика синтаксичної будови східнослов'янської, давньоруськоукраїнської і староукраїнської мов. Історія зв'язків між словами у словосполученнях і реченнях. Просте двоскладне речення. Історія односкладних речень. Просте ускладнене речення. Розвиток структури складного речення. Загальні тенденції розвитку синтаксичної будови української мови.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бевзенко С.П. Історична морфологія української мови. – Ужгород, 1960.
2. Безкишіна М.Т., Кривчанська М.Ф., Сидорова Г.Т. Історична граматики української мови. Таблиці.- К., 1976.
3. Безпалько О.П., Бойчук М.К., Жовтобрюх М.А., Самійленко С.П., Тараненко І.Й. Історична граматики української мови. – К., 1962.
4. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов /За ред. О.С.Мельничука. –К., 1966.
5. Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Самійленко С.П. Слинько І.І. Історична граматики української мови. – К., 1980.
6. Історія української мови: Хрестоматія/Упорядники С.Я.Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. – К.: Либідь, 1996.
6. Мейє А. Общеславянский язык. – М., 1961.
Вступ.
1. Булаховський Л.А. Питання походження української мови. – К., 1956 (т.2.К., 1977).
2. Жовтобрюх М.А. Історична граматики української мови. Вступ. Фонетика. – К., 1956.
3. Жуковська Л.П. Гіпотези й факти про давньоруську писемність до XII ст. //Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI-XVIII ст. – К., 1981.
4. Истрин В.А. Возникновение и развитие письма. – М., 1965.
5. Кримський А. Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської староукраїнщини XI-XVIII вв. – К., 1924.

- 6.Медведев Ф.П. Вступ до курсу історії української мови. – Х., 1967.
- 7.Мельничук О.С. Питання початкового розвитку східнослов'янської писемності // Мовознавство. – 1985. – №2.
- 8.Німчук В.В. Походження й розвиток мови української народності // Українська народність: нариси соціально-економічної і етно-політичної історії. – К., 1990.
9. Німчук В.В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови // Мовознавство. – 1997, №6 - 1998, №1.
- 10.Німчук В.В. Початки літературних мов у Київській Русі // Мовознавство, -1982. – №2.
- 11.Півторак Г.П. Виникнення писемності у східних слов'ян за сучасними науковими даними // Мовознавство. – 1984. -№6.
- 12.Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. – К., 1993.
- 13.Трубачев О.Н. Языкознание и энтогенез славян // Вопросы языкознания. – 1984. – №2.
14. Филин Ф.П. Образование языка восточных славян. – М. – Л., 1962.
- 15.Филин Ф.П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков. – Л., 1972.
16. Царук О.І. Українська мова серед інших слов'янських мов: етнологічні та граматичні параметри. - Дніпропетровськ, 1998. – 324 с.
17. Шахматов А.А. Введение в курс истории русского языка. – Петроград, 1916.
18. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не вібчоруська мова? – К., 1994.

Фонетика.

- 1.Жовтобрюх М.А. Історична граматика української мови. Ч.І. Вступ. Фонетика. – К., 1956.
- 2.Жовтобрюх М.А., Русанівський В.М., Скляренко В.Г. Історія української мови. Фонетика. – К., 1979.
- 3.Залеський А.М. Подовжені приголосні у фонологічній і морфологічній системах української мови // Мовознавство. – 1980. - №6.
- 4.Залеський А.М. Причини ствердіння шиплячих в українській мові // Мовознавство. – 1982. - №5.
5. Мойсієнко В.М. Фонетична система українських поліських говорів у ХУІ-ХУІІ ст. – Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2006.
6. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова? – К., 1993.
7. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. – Харків: Акта, 2002.

Морфологія.

- 1.Арполенко Г.П., Городенська К.Г., Щербатюк Г.Х. Числівник в українській мові. – К., 1980.
- 2.Бевзенко С.П., Грищенко А.П., Лукінова Т.Б., Німчук В.В., Русанівський В.М. Історія української мови. Морфологія. – К., 1978.
- 3.Безпалько О.П., Самійленко С.П., Тараненко І.Й. Історична граматика української мови. Ч.П. Морфологія. – К., 1957.
- 4.Безпалько О.П., Бойчук М.К., Жовтобрюх М.А., Самійленко С.П., Тараненко І.Й. Історична граматика української мови. Вид.2. – К., 1962.
- 5.Грищенко А.П. Прикметник в українській мові. – К., 1978.
- 6.Медведев Ф.П. Історична граматика української мови. – Х., 1955.
- 7.Москаленко А.А. Конспект лекцій з методичними вказівками з історичної граматики української мови. – К., 1951.
- 8.Русанівський В.М. Структура українського дієслова. – К., 1971.

9.Самійленко С.П. З історичних коментарів до української мови. Прикметник. Числівник. Займенник. Прислівник // Укр. мова і література в школі. – 1953. -№3, 1954. - №4, 1955. - №6.

10.Самійленко С.П. Нариси з історичної граматики української мови. Ч.І. – К., 1964, Ч.П. – К., 1967.

11.Самійленко С.П. Типи відмін іменників української мови та провідні фактори їх становлення // Мовознавство. – 1977. - №1.

12.Супрун А.С. Славянские числительные. – Минск, 1969.

13. Хонти Л. Заметки по этимологии русского числительного девяносто // Этимология. 1986-1987. – М.: Наука, 1989. – С.159-164.

13.Чапля І.К. Прислівники в українській мові. – Х., 1960.

Синтаксис.

1.Арполенко Г.П., Грищенко А.П., Німчук В.В., Русанівський В.М., Щербатюк Г.Х. Історія української мови. Синтаксис. – К., 1983.

2.Безпалько О.П. Історична граматика української мови. Ч.Ш. Синтаксис. – К., 1956.

3.Безпалько О.П. Нариси з історичного синтаксису української мови. – К., 1960.

4.Мельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення. – К., 1966.

5.Слинько І.І. Історичний синтаксис української мови. – К., 1973.

Лексика.

1.Німчук В.В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови.- К., 1992.

2.Винник В.О., Горобець В.Й., Карпова В.Л., Коломієць Л.І., Масенко Л.Т., Німчук В.В., Паламарчук Л.С., Передрієнко В.А., Русанівський В.М., Чепіга І.П., Чучка Пв.Пв. Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К., 1983.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Виникнення української мови. Традиційні та нетрадиційні концепції походження української мови.

Різні погляди, докази щодо походження письма та писемної мови українців (Агатангел Кримський, Євген Тимченко, Леонід Булаховський, Степан Смаль-Стоцький, Юрій Шевельов, Григорій Півторак, Василь Німчук, Микола Степаненко та ін.).

Староукраїнська (давньоукраїнська) літературна мова (IX – перша половина XIV ст.).

Погляди вчених на виникнення і розвиток літературно-писемної мови часів Київської Русі. Дві літературні мови цього періоду. М.Максимович, І.Срезневський, С.Обнорський, В.Виноградов, В.Русанівський про виникнення й розвиток літературно-писемних мов Київської Русі.

Дві літературно-писемні мови Київської Русі, сфери їх застосування. Три функціональні стилі літературної мови Київської Русі: високий, середній, знижений, їх особливості. Багатство стилів і жанрів давньокиївської літературної мови (оригінальна та перекладна література). Особливості словникового складу, фонетичної та граматичної будови старослов'янської та давньокиївської (давньоукраїнської) літературних мов, засвідчених у писемних пам'ятках різних стилів (XI – XIII ст.).

Середньоукраїнська літературна мова (середина XIV – XVII ст.)

Літературні мови XIV – першої половини XVI ст. Слов'яноруська (церковнослов'янська) і руська (українська ділова) мови, їхні функції. Ствердження

державності “руської” мови у другому виданні Литовського Статуту (1529 р.). Інші твори, писані “руською” мовою (“Судебник” Казимира Ягайловича; “Люцедарій”).

Українські грамоти XIV – XV ст. – перші писемні пам’ятки ділового стилю середньоукраїнської літературної мови. Особливості мови грамот, її близькість до розмовного мовлення.

Переклади простою мовою богослужбних книг (Пересопницьке Євангеліє (1556-1561), Крехівський Апостол (1560). Відображення в перекладах живої української народної мови. Виникнення друкарства в Україні. Значення друкованих видань для уніфікації мови.

Виникнення братських шкіл (кінець XVI ст.), складання для них церковнослов’янських (слов’яноруських) граматики, створених за греко-латинськими зразками: “Грамматика словенска языка...” невідомого автора, “Адельфотес” Львівської братської школи, “Грамматика словенская” Лавріна Зизанія (1596), “Грамматика словенския правильное синтагма” Мелетія Смотрицького (1619). Значення граматики М.Смотрицького для слов’янського світу.

Спроба Івана Ужевича скласти граматику книжної української мови на південно-західній українській основі з використанням фонетичного принципу правопису (рукописна “Грамматика словенская” (1643, 1645), популяризація та зміцнення позицій української літературно-писемної мови.

Лексикографічні описи церковнослов’янської мови з українськими тлумаченнями (“Лексисъ...” Лавріна Зизанія (1596), “Лексисъ съ толкованіємъ словенскихъ словъ просто” невідомого автора, “Лексыконъ словеноросский...” Памви Беринди (1627), “Синоныма славенороська” невідомого автора (XVII ст.); латино-слов’янські словники (Є.Славинецького та А.Корецького) (бл. 1642).

Козацька доба (1648-1780 рр.)

Занепад слов’яноруської і простої книжної української літературної мови з кінця XVII ст. Реформа алфавіту і графіки Петра I та її значення для розмежування церковної та світської літератури. Збереження кириличної графіки у Галичині, на Буковині і Закарпатті.

Становлення української літературної мови на загальнонародній основі Розквіт рукописної літератури.

Нова українська літературна мова (к. XVIII – 40-ві рр. XIX ст.).

Зміна діалектної основи української літературної мови наприкінці XVIII століття.

І.П.Котляревський - зачинатель нової української літератури та мови.

Традиції та новаторство в мовній практиці І.Котляревського. Початки наукового вивчення фольклору та літературної мови.

Наукові праці про українську мову М.Максимовича та Я.Головацького.

“Грамматика” О.Павловського (1818 р.). Інші граматичні праці на східно- та західноукраїнських землях у зазначений період.

Словники української мови I-ої половини XIX ст. (друкований перекладний І.Войцеховича, рукописний тлумачний двомовний П.Білецького-Носенка, діалектологічний словничок І.Вагилевича).

40-ві рр. XIX – початок XX ст.

Т.Г.Шевченко - основоположник нової української літературної мови.

Народнорозмовна мова у творах Т.Г.Шевченка. Роль Т.Г.Шевченка у створенні фонетичних, граматичних і лексичних норм української літературної мови.

Питання лексичної та граматичної нормалізації української літературної мови в 2-ій половині XIX - початку XX ст. Типи словників, принципи добору джерел, граматична і стилістична характеристика реєстрових слів. (“Малоруско-німецький словар”

Є.Желехівського та С.Недільського (1886), “Російсько-український словар” М.Уманця та А.Спілки (1898 р.) “Словарь української мови” за редакцією Б.Грінченка (1909 р.). Граматики цього періоду на східно- та західноукраїнських землях.

Правописні системи на східно- та західноукраїнських землях у ХІХ – на початку ХХ ст.(“максимовичівка”, правопис “Русалки Дністрової”, “кулішівка”, “желехівка”, “драгоманівка”). Причини відсутності єдиного українського правопису.

Мовні дискусії про становище, стан і шляхи розвитку української літературної мови, про єдину соборну українську мову для українців усіх регіонів.

Українська літературна мова за радянських часів (1917 – 1990 рр.)

Процес вироблення єдиних орфографічних та граматичних норм української мови для усіх українських земель. Перший український правопис Івана Огієнка (1918–1919 рр.) Академічний правопис 1921 р.

Доба українізації (1925 – 1930 рр.) та її значення в історії мови. Дві школи в українському мовознавстві за українізації: київська та харківська, їхні позиції щодо нормалізації української мови. Роль ВУАН, Інституту української наукової мови, Інституту мовознавства в історії української літературної мови 20–30-х років.

Основні тенденції розвитку літературної мови у 40–90-ті роки ХХ ст.

Розвиток граматичної та лексикографічної думки в Україні в цей період. Найважливіші граматики (“Сучасна українська літературна мова” за ред.

Л.А. Булаховського (1952 р.); “Курс сучасної української літературної мови” Б.М.Кулика та М.А.Жовтобрюха у двох частинах; “Сучасна українська літературна мова” за ред. І.Білодіда у п’яти томах) та словники (“Русско-украинский словарь” (1948 р.), “Українсько-російський словник” у шести томах (1953–1963), “Енциклопедія кібернетики” (1963 р.); “Етимологічний словник української мови” (у 7 т. – 1982–1985 рр. – Т.1–3); “Словник української мови” в 11-ти томах (1970–1980 рр.) та ін.) української мови.

Особливості творення українського правопису ХХ ст. Правопис 90-х років: основні зміни.

Доба нової державності української мови.

Державність української мови. Правова основа державності української мови. Закон про мови в УРСР (1989 р.). Конституція України (1996 р.) про мову (стаття 10). Мовні обов’язки громадян. Правописні проблеми сучасної української літературної мови.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. – К.: Арттек, 2001. – 392 с. (Ксерокс)
2. Огієнко Іван. Історія української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – 296 с.
3. Історія української мови : Хрестоматія. / за заг. ред. С.Я. Єрмоленко – К: Либідь., 1996. – 288 с.
4. Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. – К.: Наук. думка, 1991. – 197 с. (Ксерокс)
5. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. – К.: Наук. думка, 1993. – 200 с.
6. Півторак Г. Походження українського народу та української мови // Урок української. – 2001. – № 1. – С. 2–4.
7. Плющ П.П. Історія української літературної мови. – К.: Вища школа, 1971. – 360 с.

8. Курс історії української літературної мови / за ред. І.К.Білодіда – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – Т. I. – 598 с.; 1961. – Т.2. – 610 с. (Ксерокс)
9. Шевчук В. Мова і витворення духовних цінностей у XVI–XVIII століттях // Дивослово. – 1996. – № 3. – С. 16–22.
- 10.Ткачук О. Деякі аспекти проблеми походження української мови // Дивослово. – 1998. – № 2. – С.10–12.
11. Степаненко М. З історії дослідження витоків української мови // Дивослово. – 2000. – № 7. – С. 17–19.
- 12.Бандура О. З історії української мови // Дивослово. – 1997. – № 1. - С. 14–15.
13. Матвіяс І. Варіанти української літературної мови в кінці ХУІІ і в ХІХ столітті // Культура слова. – Вип. № 48–49. – 1996. – С. 11– 28.
14. Регушевський Є.С. Теоретична боротьба навколо питань розвитку української літературної мови і відображення її на сторінках “Основи”// Мовознавство. – 1994. – № 6. – С. 39–45.
15. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в ХІV – ХVІІ ст. – К.: Наук. думка, 1985. – 305 с.
16. Струганець Л. Теоретичне підґрунтя нормування лексики української літературної мови періоду українізації (1920-ті – поч. 1930-х рр.) // Мандрівець, 2000. – № 1–2. – С. 25–30.
17. Русанівський В.М. Ще про дві літературні мови в Київській Русі // Мовознавство. – 1996. – № 6. – С. 3 – 11.

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

Змістовий модуль 1. Мовознавство як наука. Сутність і функції мови.

Тема 1. Мовознавство як наука. Галузі мовознавства

Тема 2. Мова, її проблеми і функції

Тема 3. Походження та історичний розвиток мови

Тема 4. Класифікація мов світу

Тема 5. Письмо

Змістовий модуль 2. Фонетика. Фонологія

Тема 6. Звуки мови, їх класифікація. Фонетичне членування мови

Тема 7. Фонетичні процеси

Тема 8. Лінгвістичний (функціональний) аспект у характеристиці звуків мови

Змістовий модуль 3. Граматика

Тема 9. Слово та його значення

Тема 10. Розвиток лексичної системи мови

Тема 11. Загальна характеристика граматики

Тема 12. Морфема і словоформа

Тема 13. Способи вираження граматичних значень

Тема 14. Синтаксис. Словосполучення і речення

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Алпатов В.М. История лингвистических учений. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 368с.
2. Аракин В.Д. Типология языков и проблема методического прогнозирования. – М.: Высшая школа, 1989. – 374 с.

3. Белая А.С. Введение в языкознание. – Нежин: НГПУ, 2000. – 33 с.
4. Білецький А.О. Про мову, мовознавство. – К.: АртЕк, 1996. – 89 с.
5. Вендина Т.И. Введение в языкознание. – М.: Высшая школа, 2001. – 264 с.
6. Герета Н.М., Торчинський М.М. Вступ до мовознавства. – К.: Товариство “Знання”, 2000. – 315 с.
7. Глазкова О.В., Колесник Д.М. Вступ до мовознавства. – Черкаси: ЧПТІ, 1999. – 212 с.
8. Головин Б.Н. Введение в языкознание. – М.: Высшая школа, 1983. – 451 с.
9. Горох Г.В. Вступ до мовознавства. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2002. – 198 с.
10. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство. – К.: Центр навчальної дисципліни, 2006. – 283 с.
11. Дубічинський В.В. Вступ до мовознавства. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2002. – 241 с.
12. Дубровина К.Н., Игнатъева М. М. Основы лингвистики. – М.: Изд-во РУДН, 1994. – 199 с.
13. Зеленько А.С. З історії лінгвістичних вчень. – Луганськ: Альма-матер, 2002. – 226 с.
14. Иванова К.А., Преображенская О. А. Введение в языкознание Конспект лекций. С-Пб.: ГЭТУ, 1997. – 319 с.
15. Камчатнов А.М., Николина М. А. Введение в языкознание. – М.: Наука, 1999. – 211 с.

Додаткова література

1. Баранникова Л.И. Основные сведения о языке. – М.: Просвещение, 1982. – 112 с.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
3. Генидзе Н.Н. Основы современного языкознания. – С-Пб.: Изд-во СПГУиФ, 2003. – 248 с.
4. Донець Л.С, Мацько Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. – К.: Вища школа, 1989. – 54 с.
5. Єрмоленко С.Я, Бибики С.П, Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
6. Жинкин Н.И. Язык – речь – творчество. – М.: Лабиринт, 1998. – 368 с.
7. Звегинцев В.А. Мысли о лингвистике. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 336 с.
8. Зиндер Л.Р. Введение в языкознание: Сборник задач. – М.: “Высшая школа”, 1998. – 176 с.
9. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 257 с.
10. Лингвистический энциклопедический словарь. – 2-е изд. доп. – М.: БРЭ, 2002. – 709 с.

ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА МОВА

- Тема 1. Сучасний діловий документ.
- Тема 2. Особливості вживання самостійних частин мови у ділових паперах.
- Тема 3. Лексичні норми ділової мови.
- Тема 4. Особливості вживання службових частин мови у ділових паперах.
- Тема 5. Культура ділового спілкування.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Бибик С. Універсальний довідник-практикум з ділових паперів / С. Бибик. – 2-е вид., випр. і допов. – К., 1997.
2. Бурячок А. та інш. Довідник з українського правопису. – 3-е вид. – К., 1984.
3. Бурячок А. Універсальний русско-украинский словарь. – К., 2000.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К., 2001.
5. Гуць М.В., Олійник І.Г., Ющук І.П. Українська мова у діловому спілкуванні: навчальний посібник. – К.: БІНОВАТОР, 2005. – 352 с.
6. Дудик П.С. Стилїстика української мови: Навч. пос. – К.: Академія, 2005. – 368 с.
7. Зубков М. Російсько-український, українсько-російський словник. – Х., 2001.
8. Зубков М. Сучасний український правопис. Комплексний довідник. – 6-те видання. – Х., 2002.
9. Коваль А. Культура ділового спілкування. – К., 1982.
10. Культура української мови / За ред. В. Русанівського. – К., 1990.
11. Михайлюк В.О. Українська мова професійного спілкування: навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 496 с.
12. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія. – Л., 1999.
13. Новий тлумачний словник української мови. - У 4 т. / Укладачі: В.Яременко, О.Сліпушко.- К., 1998.
14. Одарченко П. Про культуру української мови. Збірник статей. / П. Одарченко. – К.: Смолоскип, 1997. – 319 с.
15. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. Мова ділових паперів. Практичний посібник. – 4-те вид., – К.: Либідь, 2000. – 296 с.
16. Русско-украинский словарь. Фамилии, имена, отчества, области, районы, города, поселки, городского типа, села. – Х., 1997.
17. Український правопис / АН України. Ін-т мовознавства ім. О. Потебні; Ін-т укр.. мови. – К., 2000.
18. Шевчук С. Українське ділове мовлення. – К., 2000.
19. Ющук І. Практичний довідник з української мови. – К., 2000.
20. Ющук І.П. Українська мова. Підручник /І. П. Ющук. – К.: Либідь, 2004. – 640 с.

Додаткова література

1. Абрамович С. Мовленнєва комунікація. Підручник / С. Абрамович. – К., 2004. – 169 с.
2. Буяльський Б. А. Поезія усного слова / Б. А. Буяльський. – К., 1990. – 210 с.
3. Дорошенко А. І. Основи культури і техніки усного мовлення / А. І. Дорошенко. – К., 2002. – 261 с.
4. Меш Г. 10 уроків ораторської майстерності тим, хто вчиться виступати публічно / Г. Меш. – К., 1993. – 136 с.
5. Сагач Г. М. Словник – мінімум термінів красномовства / Г. М. Сагач. – К., 1992. – 324 с.

Інформаційні ресурси

1. www.nbuv.gov.ua – Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

УКРАЇНСЬКА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Вивчення української діалектної мови.

Тема 1. Діалектологія як наука і навчальна дисципліна

Діалектологія, її об'єкт і завдання. Методологічна основа і структура курсу української діалектології. Основні поняття. Місце діалектології як науки серед інших розділів мовознавства. Діалекти і літературна мова. Територіальні і соціальні діалекти. Значення діалектології для вивчення мови в школі.

Тема 2. Історія української діалектології

Перші спроби вивчення українських діалектів у другій половині XVIII – початку XIX ст. Класифікація українських говорів у кінці XIX – на початку XX ст. Діалектологічні дослідження в Україні у 30-80 – х роках XX ст. Стан української діалектології наприкінці XX – на початку XXI ст.

Тема 3. Методи дослідження говорів

Джерела вивчення територіальних діалектів. Методи збирання діалектного матеріалу: спостереження, анкетний та експедиційний методи. Програми для збирання діалектних матеріалів. Організація анкетного збирання діалектологічних матеріалів та проведення діалектологічних експедицій. Попереднє ознайомлення з особливостями говірки. Відбір типових об'єктів для проведення записів діалектного матеріалу. Методика запису матеріалів з фонетики, морфології, словотвору, синтаксису, лексики. Фонетична транскрипція. Використання технічних засобів у процесі збирання діалектних матеріалів. Методи дослідження територіальних діалектів. Описовий метод. Синхронний та діахронний аспекти описового дослідження говорів. Метод лінгвістичного картографування або лінгвістичної географії. Поняття про принципи і засоби картографування. Карти лінгвістичних явищ та карти ізоглос і ареалів. Діалектологічні атласи.

Тема 4. Діалектні групи і говори української мови

Групування говорів української мови. Південно-східне наріччя, межі його поширення, найтипівші ознаки, походження. Середньонадніпрянська, слобожанська та степова групи говорів. Говори середньої Наддніпрянщини як основа української літературної мови. Північне (поліське) наріччя, межі поширення, найтипівші ознаки, групи говорів: лівобережнополіські (східнополіські), правобережнополіські (середньополіські) та волинсько-поліські (західнополіські) говори. Південно-західне наріччя, межі його поширення, найважливіші особливості, групи говорів: волинсько-подільські говори: південноволинські та подільські; галицько-буковинські: надсянські, наддністрянські, покутсько-буковинські, східнокарпатські (гуцульські); карпатські: північнокарпатські (північнопідкарпатські, або бойківські), середньозакарпатські (закарпатські), західнокарпатські (лемківські).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Діалектні особливості української мови.

Тема 5. Фонетичні особливості українських діалектів

Загальна характеристика діалектних особливостей української мови. Фонетика. Єдність звукового складу загальнонародної мови і територіальних діалектів. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму. Структура і типи наголошеного і ненаголошеного вокалізму. Фонемні /i/, /и/, /e/, /ы/, /y/, /o/, /a/. Гіперичні явища в українському діалектному вокалізмі.

Загальна характеристика українського діалектного консонантизму за складом приголосних фонем, частотою їх вживання та звуковою реалізацією в говорах української мови. Порівняльний огляд губних приголосних у говорах української мови, їх комбінаторні варіанти. Передньоязикові проривні. Передньоязикові фрикативні. Передньоязикові щілинні шиплячі. Передньоязикові африкати. Передньоязикові сонорні. Середньоязикова фонема /j/. Задньоязикові та фарингальна фонема. Явище асиміляції.

Тема 6. Морфологічні особливості українських діалектів

Єдність морфологічної системи загальнонародної мови і територіальних діалектів. Розвиток спільних і відмінних рис у діалектній морфології. Різновиди морфологічних відмінностей у системі частин мови: іменників, прикметників, числівників, займенників, дієслів. Діалектні відмінності у галузі прислівника, прийменника, сполучника, частки і вигука.

Тема 7. Синтаксичні особливості українських діалектів

Загальна характеристика діалектного синтаксису української мови. Протиставлення говірок на синтаксичному рівні. Словосполучення. Просте, складне речення. Локальні відмінності в інтонаційно-ритмічній організації словосполучень і речень. Діалектні особливості у використанні відмінкових форм та в утворенні словосполучень. Діалектні особливості у вираженні підмета, присудка, додатка, означення, обставин. Вживання допоміжного дієслова *бути* у формі теперішнього часу. Діалектні особливості будови складного речення.

Тема 8. Особливості українських діалектів на рівні лексики і фразеології

Загальна характеристика діалектної лексики української мови. Типи та різновиди діалектної лексики за характером відмінностей: власне лексична, лексико-семантична, лексико-словотвірні, лексико-фонетична. Групи діалектної лексики з погляду її походження. Лексичні архаїзми та їх джерела. Діалектна лексика спільнослов'янського походження. Лексичні інновації, їх місце в лексиці говорів та джерела виникнення. Вузькодіалектні запозичення з різних мов: полонізми, словакізми, мадяризми, молдаванізми-румунізми, германізми, тюркізми.

Діалектна фразеологія, її специфіка і своєрідність у говорах української мови. Історичні нашарування в діалектній лексиці та фразеології української мови. Запозичення фразеологізмів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Атлас української мови: В 3 т. / К.: Наукова думка, 1984. — Т.1: Полісся, середня Наддніпрянина і суміжні землі. — 498 с.; Т.2: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. — 520 с.; К.: Наукова думка, 2001. — Т.3: Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі. — К.: Наукова думка, 2001. — 274 с.
2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія: Навчальний посібник / С. П. Бевзенко. — К.: Вища школа, 1980. — 246 с.
3. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики / П.Ю. Гриценко. — К.: Наукова думка, 1990. — 269 с.
4. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори: Монографія / І. Г. Матвіяс. — К.: Наукова думка, 1990. — 168 с.
5. Монахова Т.В. Українська діалектологія: Навчальний посібник /

Т.В. Монахова. – Видавництво ЧДУ ім. Петра Могили, Миколаїв, 2010. – 128 с.

6. Пачева В.М. Діалекти української мови: навчальний посібник / В. М. Пачева. – Мелітополь, ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. – 84 с.

Додаткова література

1. Бевзенко С. П. До характеристики діалектних відмінностей у словосполученні / С. П. Бевзенко // Мовознавство.– 1978.– №6. – С. 40 – 45.

2. Безпояско О. К. Зони перехідності в граматичній категорії числа іменника / О. К. Безпояско // Мовознавство.– 1995.– № 2-3. – С. 11 – 13.

3. Ващенко В. С. Полтавські говори / В. С. Ващенко. – Харків: ХДУ, 1957. – 540 с.

4. Герман К. Ф. Взаємодія українського літературного і діалектного мовлення в синтаксисі / К. Ф. Герман // Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами.– К.: Наукова думка, 1977. – С. 166 – 179.

5. Говірки Чорнобильської зони: Системний опис / [За ред. П.Ю. Гриценка]. – К: Наукова думка, 1999. – 271 с.

6. Говірки Чорнобильської зони: Тексти / [Упоряд. П.Ю. Гриценка та ін.]. – К: Довіра, 1996. – 358 с.

7. Дзендзелівський Й. О. Стан дослідження генези українських діалектів / Й. О. Дзендзелівський // Мовознавство. – 1981. – № 1. – С. 45 – 51.

8. Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти: матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – 224 с.

9. Дорошенко Л.І. Етнолінгвістичний аспект дослідження східнополіських говірок: [навчально-методичний посібник для студентів філол. факультетів пед. ін-тів та ун-тів] / Л.І. Дорошенко. – Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003. – 86 с.

10. Жилко Ф. Т. Діалектні відмінності приголосних фонем української мови / Ф. Т. Жилко // Українська мова і література в школі. – 1961.– №4.– С. 9 – 15.

11.Залеський А. М. Подовжені приголосні у фонологічній і морфологічній системах української мови / А. М. Залеський // Мовознавство. – 1980. – №6. – С. 56 – 65.

12.Залеський А. М. Функціональний статус шиплячих у говорах північного наріччя української мови / А. М. Залеський // Структурні рівні українських говорів. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 52 – 75.

13.Матвіяс І. Г. Орудний відмінок однини іменників І відміни в українській мові / І. Г. Матвіяс // Територіальні діалекти і власні назви. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 16 – 30.

14.Матвіяс І. Г. Взаємодія основ з твердими і м'якими приголосними у відмінковій парадигмі іменника / І. Г. Матвіяс // Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 30 – 60.

15.Марчук Н. Й. Система дієслівної словозміни / Н. Й. Марчук // Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 101 – 103.

16.Матвіяс І.Г. Діалектна основа консонантизму в українській літературній мові / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2005. – №2. – С.32 – 41.

17.Матвіяс І.Г. Засади української діалектології / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2000. – №1. – С. 3 – 9.

18.Матвіяс І.Г. Проблема визначення українських нарічч// Мовознавство. – 2001. – №2. – С. 13 – 18.

19.Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з курсу «Українська

діалектологія» / Укладач: В. М. Пачева. — Мелітополь, 2006. — 23 с.

20.Методичні рекомендації до діалектологічної практики / Укладач: В. М. Пачева. — Мелітополь, 2008. — 24 с.

21.Методичні рекомендації до семінарських занять з української діалектології / Укладач: В. М. Пачева. — Мелітополь, 2010. — 47 с.

22.Пачева В. М. Особливості українських запорізько-надазовських говірок // Актуальні проблеми слов'янської філології: Міжвуз. зб. наук. ст. — Бердянськ: БДПУ, 2009. — Вип. XXI. — С. 575 — 579.

23.Півторак Г.П. Діалектна ситуація в Київській Русі / Г. П.Півторак // Мовознавство. — 1993. — №2. — С. 6 — 18.

24.Півторак Г.П. Діалектна ситуація в Київській Русі / Г. П.Півторак // Мовознавство. — 1993. — №3 - 4. — С. 6 — 12.

25.Полісся: мова, культура, історія: матеріали Міжнародної конференції. — К., 1996. — 468 с.

26.Прилипка Н. П. Дробові числівники в українських говорах / Н. П. Прилипка // Дослідження з української мови. — К.: Наукова думка, 1991. — С. 47 — 60.

27.Омельченко З. Л. Родовий відмінок іменників у східностепових говорах / З. Л. Омельченко // Українське мовознавство. Респ. міжвід. наук. зб. — К.: Вища школа, 1983. — В.11. — С. 135 — 144.

28.Прилипка Н. П. Збірні числівники в українських говорах / Н. П. Прилипка // Проблеми сучасної ареалогії. — К.: Наукова думка, 1994. — С. 192 — 199.

29.Прилипка Н. П. Називний відмінок однини прикметників чоловічого роду в говорах української мови / Н. П. Прилипка // XII Республіканська діалектологічна нарада. Тези доповідей. — К.: Наукова думка, 1965. — С. 74 — 87.

30.Прилипка Н. П. Форми називного відмінка однини прикметників середнього й жіночого роду в говірках української мови / Н. П. Прилипка // Українська лінгвістична географія. — К.: Наукова думка, 1966. — С. 103 — 110.

31.Прилипка Н. П. До характеристики діалектних прикметникових флексій (родовий відмінок однини) / Н. П. Прилипка // Українська діалектна морфологія. — К.: Наукова думка, 1969. — С. 152 — 158.

32.Прилипка Н. П. Форми словозміни і ступені порівняння прикметників / Н. П. Прилипка // Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів. — К.: Наукова думка, 1983. — С. 61 — 101.

33.Східнослобожанські українські говірки: наук.-навч. посібник / [К.Д. Глуховцева, В.В. Леснова, І.О. Ніколаєнко та ін.]; за ред. П.Ю. Гриценка. — Луганськ, 2001. — 107 с.

34.Чабаненко В. А. Вибрані праці з мовознавства / В. А. Чабаненко. — Запоріжжя: «Дніпровський металург», 2007. — 505 с.

35.Шевчук О. С. Дієслівні форми у східностепових говірках української мови / О. С. Шевчук // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези доп. і повід. — Житомир, 1983. — С. 134 — 135.

Історія образотворчого мистецтва

Мистецтво Стародавнього світу та цивілізацій Сходу

Розвиток образотворчого мистецтва в умовах первісного ладу

Мистецтво як вид духовної діяльності людини. Наскальні малюнки, статуетки, візерунки на кістках тварин. Класифікація прадавнього мистецтва за матеріалом з якого виробляли предмети праці й зброю: палеоліт (давньокам'яний вік, приблизно до X тис.

до н.е.), мезоліт (середньо кам'яний вік, X – VI тис. до н.е.), неоліт (новокам'яний вік, VI – II тис. до н.е.), доба бронзи (III – II тис. до н.е.), і доба заліза (I тис. до н.е.).

Синкретичний характер первісного мистецтва. Первісне суспільство – перша в історії людства соціально-економічна формація: від появи людей до виникнення класового суспільства. Особливості первісного суспільства. Мистецтво – закономірний продукт людської діяльності. Утвердження буття людини у первісній культурі. Анімалістичні зображення як знак “оволодіння” людиною тварини: розписи печер Альтаміра, Ляско, Капова печера та ін.). “Звіриний стиль” у первісному мистецтві. Жіночі статуєтки (так звані “палеолітичні Венери”), втілення в них своєрідного ідеалу жінки – продовжувачки роду. Розвиток орнаменту у прикладному мистецтві. Зростання інтересу до взаємозв'язку предметів та явищ у неолітичному мистецтві; поява схематичних зображень. Основні типи архітектурних споруд доби (менгіри, дольмени, кромлехи) та їх відмітні риси. Складання першооснов мови архітектури та її символики: вертикаль, горизонталь, арка.

Мистецтво епохи палеоліту (давній палеоліт, середній палеоліт – епоха Мустьє, пізній палеоліт – епохи Оріньяк, Солютре, Мадлен). Мистецтво епохи мезоліту. Мистецтво епохи неоліту. Мистецтво епохи бронзи та заліза.

Мистецтво Стародавнього Єгипту

Перехід від первісного ладу до рабовласницького. Розвиток давньосхідного мистецтва в умовах перших рабовласницьких держав-деспотій.

Мистецтво Стародавнього Єгипту. Особливості художнього мислення Стародавнього Світу: цілісність сприймання світу, канонічність мистецтва.

Художня культура Стародавнього Єгипту. Джерела давнього єгипетського мистецтва. Релігійно-міфологічні уявлення давніх єгиптян та їх вплив на мистецтво. Храм та гробниця – основні типи монументальних споруд в архітектурі Стародавнього Єгипту. Архітектурний образ храму як втілення ідеї мізерності людини у ворожому їй світі, як своєрідне забезпечення торжества часу та смерті. Складові художньої мови архітектури: велетенські розміри, гнітючі камінні форми, монотонність ритмів, тяжіння до жорстких геометричних форм. Піраміди в Гізі (Хеопса, Хефрена, Мікеріна). Храми в Карнаку, Луксорі, Дейль-ель Бахарі. Характерні риси давньоєгипетського канону в круглій скульптурі (статуї Хефрена, Каопера, Рахотепа, Нефрет, “Луврський переписувач”), рельєфах, розписах. Зміст його як протест проти скінченності людського існування, як пошуки вічного буття. Значення реформи Аменхотепа IV для розвитку мистецтва. Своєрідність мистецтва Амарни: портрети Ехнатона та Нефертіті. Гробниця Тутанхамона. Створення писемності.

Мистецтво додинастичного періоду, Давнього, Середнього, Нового царств, їх особливі риси. Мистецтво часів правління Ехнатона і його спадкоємців (т.зв. Амарнський період).

Мистецтво Стародавньої Месопотамії.

Формування перших осередків державності у долині Міжріччя протягом IV-III тис. до н. е. (Шумер, Аккад, Вавілон, Ассірійська та Персидська держави).

Виникнення клинопису у Шумері. Започаткування шкільної справи («будинки табличок»), літератури. Бібліотека царя Ашшурбаніпала в Ніневії – найбільше систематизоване зібрання книг-табличок.

Храмове зодчество Шумеру та Вавілону. Спорудження зіккуратів (зіккурат в Урі, зіккурат Етеменанкі у Вавілоні). Головне святилище вавилонян – Храм бога Мардука (Есагіла). Палацове будівництво. Па Пласти в Марі, палац Ашшурбаніпала в Ніневії, палац Саргона II, палац вавилонського царя Навуходоносора (VII-VI ст. до н. е.). «Чудо світу» - Вісячі Сади Семіраміди. Ворота богині Іштар у Вавілоні (VI ст. до н. е.).

Скульптурні рельєфи і мозаїки у палацах ассірійських царів. Мозаїчна плита «Штандарт із Ура» (III тис. до н. е.), рельєфна композиція «Велике львине полювання» (IX ст. до н. е.). Поява рельєфів меморіального характеру. Переможна стела царя Нарамсіна (XXIII ст. до н. е.). Стела царя Хаммурапі (XVIII ст. до н. е.). Розвиток дрібної пластики. Статуетки адорантів (сановник Ебіх-Іль). Скульптурне зображення голови богині Іштар.

Мистецтво Стародавньої та Середньовічної Індії.

Релігійно-філософські системи великої індійської цивілізації та їх вплив на формування художнього канону (ведизм, брахманізм, буддизм, індуїзм). Періодизація художнього процесу в Індії. Унікальність композиційного рішення шедеврів індійського зодчества (синтез архітектури і пластики, розкіш скульптурного вбрання); типи культових споруд (ступи, печерні храми чайтья, віхари, скальні храми і т. ін.). Ступа в Санчі, чайтья в Карлі, храми Кайласанатха в Еллорі, Великого Шиви в Танджурі, Кандарья Махадео в Кхаджурахо тощо.

Закладення основ буддійської іконографії в кушано-гуптський період (II-VI ст.). Скульптурні зображення Будди, якшинь, бронзова статуя Шиви-Натараджи (танцюючого Шиви). Фрескові розписи в храмах Аджанти. Еротично-чуттєвий характер скульптурних та фрескових зображень; культ лінгама в індійській традиції. Архітектура й образотворче мистецтво Індії періодів Делійського султанату та Великих Моголів. Мінарет Кутб-Мінар в Делі, мавзолеї Шер-Шаха (Самарам), Хумаюна (Делі), Тадж-Махал (Делі). Соборна Мечеть в Делі. Буланд-Дарваза (Фахтур-Сікрі). Мініатюрний живопис Індії як ілюстрація буддійських книг та індійського епосу «Махабхарата» і «Рамаїяна».

Архітектура та образотворче мистецтво Китаю.

Особливості періодизації китайської культури (династійний принцип). Вершинні досягнення в розвитку архітектури й образотворчого мистецтва Китаю у періоди династій Тан, Сун, Юань, Мін, Цин. Універсалії Порожнечі, Дао, Ін-Янь, Ци, Цзижань (природності) та ін. як чинники формування китайської художньої традиції.

Типи китайських *архітектурних споруд* (монастирі, печерні храми, пагоди, альтанки тін, імператорські палацові комплекси), їх зв'язок із природним середовищем. Дерев'яні павільйони каркасної конструкції як основна форма культових і житлових приміщень Китаю. Велика Китайська стіна і пагода Даньята – шедеври світового зодчества. Храм Неба в Пекіні як втілення ідеї Гармонії між небом і землею.

Погребальний комплекс в провінції Шансі – символ імператорської могутності. Статуя Будди Вайрочани (печерний храм в Луньміні).

Архітектура та образотворче мистецтво Японії.

Естетизований характер світосприйняття японців, його зв'язок із «філософією» синто. Універсалії Чистоти (кірей), Істини (макото), Гармонії (ва), Миті, Серця (кокоро) як духовно-ціннісні основи художньої творчості японців. Вироблення власного архітектурного стилю на підґрунті традицій китайського зодчества. Основні типи забудов, стилі «сідзен-дзурукі» і «сьоті». Золотий павільйон в Кіото і Замок «Білої чаплі» в Хімедзі – класичні зразки японської архітектури.

Типи японських ландшафтних садів. Сад каменів Рьоандзі в Кіото як символічне втілення філософії дзен-буддизму. Сад Художнього музею Адачі (префектура Мацуе) – неперевершений зразок синтезу візуальних мистецтв з природним оточенням. Традиція милування явищами природи – основа естетичного виховання в Японії. Мистецтво чайної церемонії.

Втілення в японському живописі і поезії уявлень про різні грані краси (естетичні концепції моно-но аваре, юген, вабі, сабі, окасі. Портретний живопис (Фудзівара

Таканобу); пейзажний живопис: пейзаж в жанрі сайдзуйга, стиль «хабоку» (Сессю), школа Кано. Майстри японської гравюри укійо-е. Творчість Огата Коріна, Хусікава Моронобу, Судзукі Харунобу, Утамаро, Кацусіко Хокусая. Живопис західного стилю «йога».

Мистецтво скульптурного портрету (портрет Ходзьо Токійорі). Дрібна пластика (скульптура нецке).

Античне мистецтво

Мистецтво Стародавньої Греції

Основні періоди розвитку грецького мистецтва: гомерівського, архаїчного, класичного, елліністичного. “Геометричний стиль” гомерівського періоду.

Мистецтво Стародавньої Греції. Гуманістичні основи архітектури Стародавньої Греції. Архітектурний образ храму як втілення гармонійної, раціональної, вільної, радісної світобудови, наділеної “людською мірою”. Складові архітектурної мови давньогрецького храму: простота композиції, відповідність пропорцій фігурі людини та ін. Змістовна виразність основних грецьких ордерів – доричного, іонічного, коринфського. Ансамбль Афінського Акрополя.

Ідеал людини у скульптурі Давньої Греції як людини дії. Особливості втілення цього ідеалу мовою скульптури: тіло – виразник душевних порухів. Ідеї “героїчної етики” у скульптурах “Доріфор” Поліклета, “Дискобол” та “Афіна і Марсій” Мірона, скульптурах храму Парфенон Фідія.

Художня культура елліністичного періоду. Нові досягнення в галузі мистецтва й архітектури. Видатні досягнення скульптури. Ідеї гармонійної краси людського тіла в його радісній свободі в скульптурах “Афродита Мілоська”, “Ніка Самофракійська”.

Мистецтво Стародавнього Риму

Культ влади і сильної держави та його вплив на мистецтво Давнього Риму. Спадковий зв’язок римського та грецького мистецтва.

Мистецтво етрусків. Близькість форм і прийомів грецької й етруської архітектури.

Мистецтво Римської республіки та Римської Імперії. Давньоримська архітектура як проекція реальних взаємовідносин людини і держави. Довершеність інженерних споруд Давнього Риму: дороги, мости, акведуки, терми. Втілення ідеї могутності держави в триумфальних арках (Тита, Костянтина), колонах (Траяна), амфітеатрах (Колізей) та храмах (Пантеон). Особливості образної мови архітектурних споруд: тяжіння до замкненості, масивність, монотонність ритму арок та ін.

Римський скульптурний портрет та його витоки. Жорстокий реалізм як особливість римського скульптурного портрета. Статуя “Тогатус” втілення громадянських ідеалів республіканського Риму. Характеристика людської особистості в портретах Імператорського Риму: портрети Каракалли, Нерона, Марка Аврелія, статуя Августа. Тема людини та її ролі в державі, людини та влади – головна тема римського скульптурного портрета. Римська мозаїка.

Мистецтво Середньовіччя.

Романське мистецтво. Мистецтво Франції та Німеччини

Формування художніх принципів середньовічного мистецтва на основі християнської релігії. Християнство та його світоглядна модель всесвіту.

Загибель Західної Римської імперії та виникнення низки раньо-середньовічних королівств. Утворення імперії Каролінгів. Потужний вплив художніх смаків та традицій “варварських” народів на мистецтво до романського періоду V – X ст. Мистецтво “Каролінгського Відродження”.

Мавзолей Теодоріха в Равенні. Капелла Карла Великого в Аахені Виняткова роль орнаментально-декоративних форм мистецтва. Твори “поліхромного стилю”. Культурне

значення монастирів та діяльність монастирських скрипторіїв. Англо-ірландська книжкова мініатюра. Каролінгська мініатюра.

Мистецтво Оттоновської імперії. Занепад та руїна кінця IX – початку X ст. Відновлення культурного життя та формування “романського” стилю. Провідна роль архітектури. Конструктивні та світоглядно-естетичні аспекти романського стилю. Створення принципово іншого архітектурного образу храму, насамперед монастирського, як Біблії для неписьменних (розвиток зовнішньої та внутрішньої системи декорації храму). Складання архітектури середньовічного міста та феодального замку. Людина у християнському всесвіті – тема романської скульптури (скульптури собору Сен-Лазар в Отені).

Готичне мистецтво. Мистецтво Франції, Німеччини, Англії.

Походження назви “готика”, “готичний”. Поступове визрівання стилістичних ознак готики у рамках романського стилю. Більш емоційний та чутливий характер готики порівняно с романським стилем. Взаємозв’язок між розвитком культури середньовічного міста й складання готичного собору. Періодизація готичного мистецтва. Рання готика – з 1130 р. Висока готика – XIII ст. Полум’яніюча готика – XIV- XV ст. Готичний собор як відображення середньовічної світоглядної моделі всесвіту. Каркасна конструкція собору, її художній та емоційний ефект. Вертикаль – основа композиції, її символічне значення.

Готичне мистецтво Франції. Діяльність абата Сугерія в Сен-Дені. Собор Нотр-Дам де Парі. Стриманість та гармонійність його ритмічного ладу та скульптурного оздоблення.

Собор у Реймсі як грандіозне втілення ідей національної єдності. Досконалий синтез архітектури й скульптури у формах високої готики.

Собор у Ам’єні. Масштабність просторового рішення інтер’єру. Вишуканість скульптурної декорації. Риси пізньоготичної стилістики в архітектурі та оздобленні собору. Капела Сент Шапель.

Скульптура. Значення скульптури в ансамблі готичного собору. Система скульптурного декору готичного храму, його іконографічна програма та її варіації. Риси скульптурного декору готичного храму, його іконографічна програма та її варіації. Риси своєрідності готичної скульптури (видовженість пропорцій, розвиток від застиглої фронтальності до крайньої експресивності, екстатичність образів, есоподібна схема руху). Синтез мистецтв у готичному соборі, взаємодія архітектури з музикою, словом і дією.

Статуарна пластика Шартрського, Рейнського та Ам’єнського соборів (“Жертвоприношення Авраама”, “Зустріч Марії та Єлисавети”, “Благовещення”, “Позолочена Мадонна”, зображення “Страшного суду”, календарні цикли тощо).

Вітраж. Мініатюра. Вітраж в архітектурному образі храму: ідея нематеріальної суті світу. Розвиток віражного мистецтва в добу готики. Кольорові характеристики. Техніка скляного набору та поєднання його з живописними прийомами. Вітражі Сент Шапель, соборів Шартра, Анжера, Буржа.

Визначні майстри французької мініатюри XV ст. Брати Лімб ург та їх “Розкішний часослов герцога Беррійського”.

Готика Німеччини. Вплив французького готичного мистецтва. Експресивно-монументальні форми німецької готики. Собори у Фрейбурзі та Кельні.

Скульптура. Кількісно скромніша порівняно із французькими соборами, але різноманітніша програма скульптурного декору. Зосередження скульптури у храмовому інтер’єрі. Інтерес до характерного та драматизованого трактування образів.

Скульптура соборів у Бамберзі (“Бамбергський вершник”) та Наумбурзі (рельєфи

“Страсті Христа”, статуї марграфів тюрінгентських, “Еккехард і Ута” та ін.)

Мистецтво готики в Нідерландах та Англії. Архітектура Брюгге. Капелла Королівського коледжу у Кембриджі. Собор у Солсбері.

Мистецтво Візантії

Художня культура Візантії – своєрідний “міст” між античністю і середньовіччям, між Сходом і заходом. Її основні джерела: художня спадщина античного класицизму (втілення її канонів у статуї імператора із Барлетти), величаве і помпезне офіційне Імператорське мистецтво Риму (втілення його рис у фресках базиліки Санта Марія Маджоре), мистецтво християнської ідеї Равенни (мозаїки мавзолею Галли Плаци дії, баптистерія православних), країн Малої Азії (церква Сімеона Столпника, базиліка в Кальб-Лузі) і національне своєрідне коптське мистецтво Єгипту. Крім того мистецтво Візантії – суцвіття кращих рис культур націй і народностей, що проживали на її території.

Періодизація мистецтва Візантії. Доба Костянтина Великого і Юстиніана; “Македонський Ренесанс”, доба Комнінів, поствізантія і доба Палеологів.

Соціально-політичний розвиток Візантії, розвиток візантійської культури та мистецтва. Архітектура візантійського храму, її особливості (собори: Св. Софії у Константинополі, Сан Вітале у Равенні, Успіння у Нікеї). Скульптура Візантії, переважання рельєфу та дрібної пластики. Людина і всесвіт у візантійській мозаїці, своєрідність її художньої мови (Мозаїки монастирів Хоїос Лукас, Дафні, Хора). Візантійський іконопис: духовність людини, відчуття світу як вічно трагічного (Ікони “Св. Пантелеймон”, “Володимирська Богоматір”, “Дванадцять апостолів”). Ужиткове мистецтво (перегородчаста емаль, ювелірна справа, різьблення на слоновій кістці, ткацтво і склоробство).

Визначна роль у раньовізантійському мистецтві архітектури монастирських ансамблів і храмів базилікаського і центрично-купольного типів (храм Сент-Апполінаре в Равенні, храм Сент-Вітале в Равенні, храм Софії Константинопольській). Втілення у них відчуття розмаїтості, складності і величі божого світотворення.

Духовний зміст раньовізантійського живопису: вираження через ілюзію світлового ви проміння емоційного стану особливої духовної умиротвореності. Монументальні жанри – фрески, мозаїки (храмів Константинополя, Равенни). Їх характерні риси: багатство кольорового спектру (елліністичний, імпресіонізм), експресивна графіка ліній, урочисто розмірений ритм, площинний стиль і золотий фон зображення.

Становлення іконографії Святого письма. Перший іконописець – євангеліст Лука.

Життєздатність візантійської традиції і причини її занепаду. Пізніє визнання візантійського мистецтва як повноцінного художнього явища у Європі. Вплив візантійського мистецтва на розвиток мистецтва середньовічної Європи, Близького Сходу, Закавказзя, слов’янських народів і Стародавньої Русі.

Мистецтво Київської Русі

Об’єднання численних слов’янських племен у могутню державу – Київську Русь. Виникнення міст, розвиток ремесел. Культурні зв’язки з країнами Заходу і Сходу. Поширення християнства та його вплив на художню культуру. Зв’язки з Візантією, балканськими та іншими країнами.

Київська Русь – один з найважливіших архітектурних центрів Європи. Поєднання в мистецтві давньоруських зодчих візантійської, романської, південнослов’янської традицій з естетичними принципами древніх слов’ян. Формування міста як центру ремісничого виробництва і торгівлі. Храм св. Софії у Києві (XI ст.) як втілення концепції “храму - всесвіту” в давньоруському мистецтві. Елементи архітектурної композиції, що розкривають ідею храму-універсуму, та їх символіка: пірамідальність,

багатоглавність, розташування основних об'ємів, співвідношення екстер'єру й інтер'єру та ін. Втілення уявлень про взаємини людини та світобудови у мозаїках і фресках Софії Київської: тематика, розміщення, кольорове вирішення. Відмінність світоглядної моделі всесвіту давньоруського храму від західноєвропейської (готичний собор). Будівництво Десятинної церкви та Успенського собору в Києві. Пам'ятки культової архітектури у Новгороді, Чернігові, Переяславі, Полоцьку. Розвиток книжкової мініатюри.

Художня спадщина Київської Русі в історії російської, української та білоруської культур. Продовження київської художньої традиції в інших осередках культури (Чернігів, Рязань, Смоленськ, Волинь). Мистецтво Владимиро-Суздальського і Новгородського князівств. Храм як літопис часу. Церква Покрова на Нерлі, Дмитріївський собор у Володимирі.

Монголо-татарська навала та її наслідки. Руйнування міст – осередків культури.

Мистецтво Відродження

Відродження в Італії

Соціокультурні передумови Відродження. Особливості розвитку Італії в середні віки, її політична роздробленість та ранній розвиток міст. Походження терміну. Значення античного спадку для культури Відродження. Періодизація.

Гуманізм. Розвиток літератури і мистецтва. Роль образотворчого мистецтва в культурі Відродження. Розвиток реалістичних тенденцій. Реалістичне трактування релігійних сюжетів. Відображення в мистецтві гуманістичних ідей. Захоплення красою та універсальністю людини. Героїзація та драматизація образів мистецтва. Раціоналізм та наукові мистецтва. Вивчення анатомії, перспективи, законів освітлення та їх застосування в мистецтві.

Першоджерела для вивчення Відродження: “Життя Бенвенуто Челліні, написане ним самим”, трактати Л.Б. Альберті, “Книга про живопис” Леонардо да Вінчі.

Скульптура, живопис у другій половині XIII ст. Династія Пізано. Живописні школи Флоренції (Чимабуе) та Сієни (Дуччо). Творчість Джотто ді Бондоне (1266-1337). Нове розуміння ним релігійної теми, винайдення нових зображальних прийомів. Показ людської постаті у просторі, досконалість композиційних рішень. Архаїчні риси у творах Джотто. Фрески в капелі дель Арена в Падуб та в Ассизі.

Архітектура раннього Відродження в Італії. Творчість Ф. Брунеллескі (1377-1466). Конкурс 1401 р. Купол флорентійського собору та споруди Виховного будинку. Інші споруди Брунеллескі. Діяльність Л.Б. Альберті як теоретика та архітектора-практика. Палаццо Руччеллаї, церкви Сан Франческо у Риміні та Сант Андре у Мантуї.

Скульптура Італії в першій половині XV ст. (Л. Гіберті, Якро делла Кверча, династія делла Роббіа). Творчість Донателло (1386-1466). Розвиток круглої статуї та рельєфу. Героїзований образ людини в творчості Донателло (св. Георгій). Статуї пророків для башти флорентійського собору. Бронзовий Давид. Рельєф “Благовіщення”. Кінна статуя Гаттамелати. Пізні роботи Донателло.

Живопис. Творчість Мазаччо (1401-1428). Переборення готики, розвиток та переосмислення реалістичних традицій Джотто. Вивчення будови фігури людини і опанування засобами лінійної та повітряної перспективи. Розписи капели Бранкаччі. Фреска “Трійця” в церкві Санта Марія Новелла.

Різноманіття художніх пошуків у мистецтві раннього Відродження (Паоло Учелло, Фра Філіппов Ліппі, Ботічеллі, П'єро делла Франческа, Андре Мантенья та ін).

Високе Відродження

Загальна характеристика Високого Відродження. Перехід провідної ролі в мистецтві до Риму і Венеції. Розквіт мистецтва Високого відродження як результат попереднього розвитку. Затвердження в мистецтві ідеалу гармонійно розвинутої прекрасної людини.

Велич, узагальненість, логічна довершеність художньої мови. Короткочасність розвитку Високого відродження, що виникає на межі загальної кризи в Італії.

Творчість Леонардо да Вінчі

Леонардо да Вінчі(1452-1519) як основоположник мистецтва Високого відродження та один з найвизначніших його майстрів. Леонардо як вчений та художник, його погляди на мистецтво. Раціоналізм творчого методу Леонардо.

Навчання Леонардо у майстерні а Верроккйо та його твори “Благовіщення”, “Мадонна Бенуа”, “Поклоніння волхвів”, “Св. Ієронім”,. Переборення традиції кватроченто з його самодостатнім інтересом до деталі.

Леонардо у Мілані. “Мадонна в гроті”, “Тайна вечеря”, новизна композиційної побудови та глибина композиційного рішення теми

Скульптурні роботи Леонардо да Вінчі.

Другий флорентійський період Леонардо. “Битва при Ангіарі”, “Джоконда”. Створення психологічного портрету. “Св. Ганна”.

Пізні живописні роботи Леонардо. Його від’їзд у Флоренцію. Історичне значення та вплив Леонардо на сучасне йому та пізніше художнє життя.

Творчість Мікеланджело Буонарроті

Мікеланджело (1475-1564) – визначний художник Високого Відродження, що з надзвичайною силою втілює гуманістичні ідеали та принципи ренесансного мистецтва. Створення ним героїчних образів могутньої та прекрасної людини.

Ранні твори Мікеланджело в скульптурі: “Битва кентаврів”, “Мадонна на сходах”, “Вакх”, “П’єта”, “Давид”. Живописні роботи – тондо “Св. родина”, картон “Битва при Кашині”.

Римський період творчості Мікеланджело. Фрески плафону Сікстинської Капели у Ватикані як один з найвеличніших творів Відродження. Титанічний образ людини, його глибока життєва сила і правдивість. Найважливіші композиції плафону – “Створення Адама”, “Тріхопадіння”, пророки, сивіли. Раби. Твори флорентійського періоду. “Мойсей” і “Раби” для надгробку Юлія II. Робота над гробницею Медічі.

Участь Мікеланджело в обороні Флоренції у 1529-1530 рр. Та відлуння подій, пов’язаних з падінням Республіки у творах цього періоду.

Переїзд до Риму. Фреска “Страшний суд” та інші пізні твори майстра. Відображення кризи культури Відродження у пізніх творах Мікеланджело.

Трагічний характер його останніх творів. Фрески капели Поліна. Два варіанти “П’єта”. Значення пізніх творів Мікеланджело для розвитку мистецтва XVII ст.

Діяльність Мікеланджело як архітектора. Сходи Лауренціанської бібліотеки. Будівництво собору св. Петра та оформлення площі Капітолія. Значення цих споруд для подальшого розвитку західноєвропейської архітектури. Купол собору св. Петра як досконале втілення архітектурних ідей Відродження.

Творчість Рафаеля

Рафаель Санті да Урбіно (1483-1520). Втілення ідеалу гармонійно розвинутої людини, велич та досконала ясність композицій Рафаеля.

Умбрійський період творчості художника. Його ранні роботи – “Сон лицаря”, “Заручини Марії”. Глибоке опанування і переосмислення ним стилістики Перуджино.

Перебування Рафаеля у Флоренції. Творче досягнення ним здобутків Леонардо да Вінчі та Мікеланджело Буонарроті. Мадонни флорентійського періоду., портрети, “Покладення до гробу”.

Римський період. Розквіт творчості Рафаеля. Розписи ватиканських станц. “Афінська школа”, “Парнас”, “Диспута”, ідейний зміст та художня цінність цих розписів. Широка сфера діяльності Рафаеля. Рафаель і античність. Розписи вілли

Фарнезе, “Тріумф Галатеї”.

Портрети Рафаеля: Юлій II, Лев X, Кастильоне та ін. “Сікстинська мадонна”. Деякі риси ідеалізації та порушення класичної рівноваги образів у пізнього Рафаеля. Картони для килимів. “Преображення”.

Рафаель як архітектор (лоджії Рафаеля у Ватикані, вілла Мадама, участь у будівництві собору св. Петра).

Значення Рафаеля та його вплив. Школа Рафаеля.

Архітектура Високого Відродження

Мистецтво «Північного» Відродження

Мистецтво Нідерландів. Творчість Яна Ван Ейка, П. Брейгеля.

Загальна характеристика так званого Північного Відродження. Своєрідність жанрового та образного трактування. Перевага характерного і конкретного над загальним і типовим. Поступове переосмислення середньовічної мистецької традиції. Відсутність теоретичних концепцій та безпосереднього впливу античної культури, перевага емпіричного методу.

Особливості історичного розвитку на територіях Нідерландів. Формування нідерландського мистецтва на початку XV ст. на основі франко-бургундської культури кінця XIV ст. Укоріненість традицій готичного мистецтва. Зміцнення бюргерської культури у містах Нідерландів.

Зростання інтересу до відображення реальних форм людини та навколишнього середовища. Зародження портрета, побутового жанру і пейзажу, переосмислення в реальному плані релігійного живопису.. Значення книжкової мініатюри. Брати Лімбург та їх “Розкішний часослов герцога Беррійського”.

Брати Губерт (бл. 1370-1426) та Ян Ван Ейк (бл. 1390-1441). Удосконалення техніки олійного живопису. Поширення типу станкової картини. Мініатюри “Туринсько-міланського часослова”

“Гентський вітвар” та його значення для подальшого розвитку нідерландського живопису. Інші твори Яна Ван Ейка: “Мадонна канцлера Роллена”, “Мадонна каноніка Ван дер Пале”, “Подружжя Арнольфіні”, портрети.

Передача різноманіття матеріальних якостей предметів, тонкість зображення природи, майстерність індивідуальної характеристики в портретах. Значення Яна Ван Ейка для нідерландського мистецтва XV-XVI ст.

Нідерландський живопис XVI ст.

Посилення впливу італійської художньої культури та розповсюдження “романізму”. Відмінне відношення до італійських зразків: засвоєння досягнень італійського мистецтва при збереженні національної традиції (*Квентін Массейс, 1466-1530; Лука Лейденський, 1494-1533*) та пряме наслідування італійським художникам (*Ян Госсарт, бл. 1478-1536;*) пізніше Франс Флоріс та інші.

Творчість *Пітера Брейгеля Старшого (бл. 1525-1569)*. Вплив демократичних, фольклорних мотивів, розвиток жанру пейзажу. Видатне значення творчості Пітера Брейгеля: “Ігри дітей”, “Битва Масниці та Посту”, “Прислів’я”. Графіка Брейгеля. Роботи зрілого та пізнього періоду: “Тріумф смерті”, серія “Пори року”, “Селянське весілля”, “Селянський танок”, “Сліпи”.

Мистецтво Німеччини. Творчість Альбрехта Дюрера

Розгортання реформаційного руху та Селянська війна у Німеччині XVI ст. Стрімкий та нерівномірний розквіт німецької культури. Німецький гуманізм. Еразм Роттердамський.

Альбрехт Дюрер (1471-1528) найвизначніший художник німецького Відродження.

Ранні живописні та графічні роботи Дюрера – Паумгарнеровський вітвар, портрети,

серії гравюр на дереві “Апокаліпсис” та “Великі Страсті”. Відвідання ним Італії та вивчення мистецтва італійського Відродження. Пошуки образу гармонійно досконалої людини. Гравюра “Адам і Єва”.

Живописні та графічні роботи Дюрера, створені після другої подорожі до Італії: “Адам і Єва”, “Поклоніння Трійці”, гравюри “Лицар, смерть та диявол”, “Св. Ієронім у келії”, “Меланхолія”.

Мандрівка у Нідерланди та пізні роботи художника. “Чотири апостоли”. Дюрер як теоретик мистецтва.

Творчість *Маттіаса Грюнвальда* (бл. 1480-1528). “Ізенгеймський вівтар”, “Зневаження Христа”, “Розп’яття”. Творчість *Лукаса Кранах Старшого* (1472-1553), *Альбрехта Альдорфера* (бл. 1480-1538), *Ганса Гольбейна Молодшого* (1497-1543).

Архітектура та образотворче мистецтво Європи XVII ст.

Загальна характеристика історичного розвитку країн Західної Європи у XVII-XVIII ст. Розвиток капіталістичних відносин у надрах феодального суспільства і боротьба з феодалізмом (ранні буржуазні революції). Феодально-католицька реакція. Формування абсолютних монархій. Світоглядна криза (розвиток раціоналізму та релігійно-містичні тенденції в науці і мистецтві).

Формування у XVII ст. яскраво виражених національних шкіл у мистецтві. Основні напрями в мистецтві XVII ст. - бароко і барочний академізм, класицизм і реалістичні течії.

Історія терміна «бароко» та зміна його значення на різних етапах розвитку мистецтвознавчої науки. Зародження бароко в Італії та його поширення в інших країнах Західної Європи. Зв'язок бароко з контрреформацією та придворною культурою.

Реалістичне мистецтво XVII ст. та його особливості. Формування розвинутої системи самостійних жанрів у живописі.

Коротка характеристика основних національних шкіл та їхніх взаємин.

Архітектура Італійського бароко

Феодально-католицька реакція. Роздробленість Італії у XVII ст. та іспанське панування. Архітектура та її роль. Церковне і палацеве будівництво. Міські ансамблі, замські вілли із садами та парками. Прагнення до грандіозності масштабів і декоративної єдності цілого у сполученні різних видів мистецтва. Специфічні риси художньої мови: підвищена емоційність, напруженість і патетика, динамічність і живописні тенденції, посилення ірраціональних моментів, прагнення до подолання замкнутості у трактуванні простору.

Монументальний живопис та його значення в мистецтві феодально-католицької реакції. Основні ідеї й тематика розписів церков і палаців. Монументальна і декоративна скульптура. Її особливості. Прагнення до матеріальної конкретності образів, використання релігійним мистецтвом ілюзійно-імітаційних засобів.

Панування так званого «високого мистецтва», що обмежується історико-міфологічною та релігійною тематикою. Протиставлення його «низькому жанру», зв'язаному з реальним життям.

Протиріччя, взаємозв'язок та взаємовпливи академізму, бароко та реалістичного напрямку у живописі XVII ст. Караваджизм - основний реалістичний напрям італійського мистецтва початку XVII ст.

Архітектура. Історичні передумови розвитку італійської архітектури у XVII ст. Палаці, замські вілли і церкви як основні типи споруд цього періоду. Розвиток римського бароко. Прийоми композиції італійського бароко. Складність зовнішньо-об'ємних і внутрішньопросторових рішень. Відношення до ордеру в італійському бароко. Орнаментация. Декоративна скульптура і живопис у будівлях періоду бароко.

Прийоми композиції міського ансамблю. Паркове будівництво.

Карло Мадерна (1556-1629) як представник раннього римського бароко, його роботи з розширення собору св. Петра. Зв'язок із прийомами Мікеланджело та введення нових мотивів.

Період розквіту римського бароко та його найкращі представники -Берніні, Борроміні, Кортоні, Райнальді.

Лоренцо Берніні (1599-1680) як архітектор. Його будівлі й архітектурно - декоративні спорудження.

Створення площі перед собором св. Петра і проект веж головного фасаду. Питання міського ансамблю у вирішенні площі перед собором. Використання законів перспективи в її побудові. Інші найважливіші будівлі Берніні (церква Сан Андреа дель Квірінале, палац Кіджи-Одескальки). Архітектурно-декоративні роботи Берніні. Їхня складність і підкреслена бароковість. Квадрифолій під куполом собору св. Петра, обробка пілонів собору і вівтарної стіни. Вівтар св. Терези, сходи Ватиканського палацу, фонтан на площі Навона.

Франческо Борроміні (1590-1667) як представник найбільш крайніх плинів у римському бароко. Витонченість його композиційних прийомів. Церкви Сан Карло і Сан Іво. Хвилеподібні поверхні фасадів, складність млинових і просторових рішень.

Архітектура пізнього римського бароко. Карло Фонтана і його проекти міських ансамблів (площа перед палацом де Монтечіторія, проект завершення собору св. Петра). Італійська архітектура XVIIст. поза Римом. Венеція, Турін, Генуя.

Живопис Італії XVII ст.

Академічний напрям. Болонська Академія та її значення як прототипу наступних європейських художніх академій. Відношення академізму до мистецтва Високого Відродження й античності та розвиток їхньої ідеалістичної художньої спадщини. Еклектичність, нормативність і зниження ідейно-пізнавального значення мистецтва як характерні риси академічного мистецтва.

Творчість Лодовіко, Аннібале (1560-1609) і Агостіно Карраччі. Вівтарні картини Лодовіко й Аннібале Карраччі. Розпис галереї палацу Фарнезе та його місце у розвитку монументально-декоративного живопису. Аннібале Карраччі та розвиток ідеалізованого класичного пейзажу.

Школа Карраччі. Доменикіно і його роль у розвитку декоративно-оповідального живопису, його станкові картини. Альбані та характерний для нього тип дрібнофігурних картин на міфологічні сюжети.

Гвідо Рені (1575-1642) та його місце у розвитку академічного мистецтва. Гверчіно, його монументально-декоративні роботи та станкові картини.

Мікеланджело Мерізі да Караваджо (1573-1610) - глава реалістичного напрямку. Демократичні тенденції в його творчості. Уведення побутової тематики і натюрморту. Реалістичне фактування релігійних сюжетів та введення у релігійні картини народних типів.

Сила трагічного реалізму, могутній духовній злет у полотнах Мікеланджело Караваджо («Покладання до гробу», «Успіння Марії», «Покликання апостола Матвія», «Зверненн Павла»). Використання улюбленого художником навмисного нагромидження фігур, буяння контрастного різнобарв'я – символізація хаотичності і нескінченності барокової моделі світу.

Рання творчість Караваджо. Пошуки великого реалістичного стилю в його зрілій та пізній творчості. Живописні прийоми Караваджо. Контрастність освітлення як засіб посилення виразності образів. Значення реалістичного живопису Караваджо для італійського мистецтва та мистецтва інших країн.

Монументально-декоративний живопис римського бароко. Розвиток плафонного живопису. Особливості перспективної побудови, ілюзорність і динамічність. Ланфранко й посилення живописних і динамічних тенденцій у монументальному живописі. П'єтро да Картона та об'єднання живопису і пластичної орнаменталії архітектури в єдиний художній комплекс.

Лоренцо Берніні як найбільший художник римського бароко у період його найвищого розквіту. Реалістичні тенденції в його мистецтві. Багатогранність його творчості. Почуттєва конкретність і патетика його образів. Живописні тенденції в скульптурі. Ранні роботи Берніні. Його церковна скульптура. Монументально-декоративна скульптура - гробниці, фонтани. Берніні як портретист. Його значення для розвитку західно-європейської скульптури. Римське мистецтво пізнього бароко. Гаулі та Поццо як головні представники монументально-декоративного живопису цього часу. Класицистично-академічний напрям: Саккі та Маратта.

Розвиток реалістичних плінів поза Римом. Дж. Лейс і Доменіко Фетті. Народні риси в їхній творчості та реалістичне трактування релігійних сюжетів. Зв'язок з венеціанським мистецтвом. Генуезька школа. Бернардо Строцци та його побутові картини. Реалістичне трактування релігійної теми.

Неаполітанська школа та розвиток в ній реалістичних тенденцій. М. Претті. Лука Джордано і його місце у розвитку монументально-декоративного живопису, Сальватор Роза. Розвиток пейзажу і батального живопису; демократичні тенденції в його мистецтві.

Голландський жанровий, портретний та пейзажний живопис. Творчість «малих голландців».

Особливості соціально-економічного розвитку Голландії й обумовлений ними характер голландського мистецтва. Результат боротьби з Іспанією за незалежність. Голландія після 1609 р. Утворення буржуазної республіки. Голландія як зразкова капіталістична країна XVII ст. Перемога кальвінізму, його роль у голландській культурі. Відсутність передумов для розвитку придворного і церковного мистецтва. Період найвищого розквіту голландської буржуазної республіки (до середини XVII ст.) і початок економічного та політичного занепаду Голландії наприкінці XVII ст. Основні етапи розвитку голландського мистецтва. Переважне значення живопису в художньому житті країни.

Живопис. Особливе місце голландського живопису у західноєвропейському мистецтві XVII ст. Реалізм і демократичний характер основних художніх течій. Широке розповсюдження живопису, художня торгівля і спеціалізація художників у зв'язку з роботою на ринок. Розвиток реалістичних жанрів (портрет, побутовий живопис, пейзаж, натюрморт). Безпосереднє відображення дійсності; інтерес до повсякденного побуту, рідної природи, своєрідності характерів. Розвиток реалістичних образотворчих засобів. Передача повітряного середовища, світла і матеріальності предметів. Обмеженість голландського буржуазного реалізму та її подолання у творчості найбільших майстрів. Значення малюнка й офорта у творчості голландських живописців. Вплив голландського мистецтва на мистецтво інших країн у XVII ст. та його значення у подальшому розвитку реалістичного мистецтва.

Рембрандт ван Рейн (1606-1669) - найбільший художник-реаліст західно-європейського мистецтва XVII ст. Його місце в розвитку голландського мистецтва. Творчість Рембрандта як одна з вершин світового мистецтва. Глибока людяність і демократизм Рембрандта. Увага і любов до простої людини. Психологізм Рембрандта. Відображення в його мистецтві внутрішнього світу і переживань людини.

Світлотінь і живописні прийоми Рембрандта. Рембрандт - офортист. Місце малюнка

в творчості Рембрандта. Біографія. Автопортрети як документи творчої біографії. Рання творчість (Лейденський період). Портрети, релігійні та міфологічні композиції тридцятих років. «Нічний дозір». Пейзажі й інші роботи сорокових років. Пізня творчість (п'ятдесяті й шістдесяті роки) - портрети, монументальні композиції («Змова Юлія Цивіліса»), картини за біблійними та євангельськими сюжетами. Значення художньої спадщини Рембрандта.

Пітер Пауль Рубенс (1577-1640) - глава фламандської школи живопису і найбільший представник європейського мистецтва XVIIст. Глибоко національний народний характер творчості Рубенса. Різнобічний характер його діяльності. Рубенс - художник, гуманіст, дипломат.

Декоративні композиції, пов'язані з приїздом до Антверпена інфанта Фердинанда. Жанрові сюжети в пізньому періоді творчості Рубенса. Рубенс-пейзажист і його значення у розвитку реалістичного пейзажу. Рубенс як портретист.

Вплив Рубенса на фламандський живопис у цілому. Його роль в історії графічних мистецтв. Значення Рубенса у світовому мистецтві та його вплив на художників наступних поколінь.

Іспанська архітектура та образотворче мистецтво XVIIст.

Архітектура. Глибокий занепад Іспанії у XVIIст. Різка розбіжність у стані іспанського живопису й архітектури цього періоду. Архітектура іспанського бароко, її площинний характер, переваженість декоративними елементами. Стиль «Чурріггера». Собор у Сан-Яго да Кампостелла. Палац Сан Тельмо у Севільї. Госпіталь у Мадриді.

Живопис. Складання реалістичного напрямку в мистецтві кінця XVII-початку XVIIIст.: Ф. Рібальта, Х. Роелас, живопис «бодегонес».

Дієго Веласкес (1599-1660) - найвидатніший представник реалізму в іспанському і європейському живописі. Його вчителі. Ранній (Севільський) період творчості Веласкеса: побутові теми і зображення народного життя. Перші роки діяльності в Мадриді та подорож до Італії. Ранні портрети. Реалістичне тлумачення міфологічних сюжетів («Вакх», «Кузня Вулкана»). Веласкес як історичний живописець («Здача Бреди»). Портретна творчість у тридцяті і сорокові роки, його різноманіття та основні риси (портрети, погруддя, портрети карликів і блазнів, мисливські та кінні портрети). Друга поїздка в Італію. Веласкес як пейзажист. Пізня творчість («Портрет папи Інокентія X», «Меніни», «Ткалі», «Венера», портрети інфанта) як вищий етап у розвитку реалізму і мальовничої майстерності Веласкеса. Веласкес як колорист, проблема передачі світла і повітря. Значення Веласкеса у розвитку реалістичного мистецтва.

Архітектура та образотворче мистецтво Франції XVIIст.

Творчість Н. Пуссена

Загальна характеристика соціально-економічного та політичного положення Франції у першу половину XVIIст. Посилення абсолютизму.

Архітектура Франції першої половини XVII ст. Складність і суперечливість напрямів в архітектурі цього періоду. Міське житлове будівництво (площі Вогезів і Дофіна в Парижі). Прояв барокових елементів у французькій архітектурі початку XVII ст. Стійкість готичних прийомів і форм у культовому будівництві.

Архітектура Франції другої половини XVIIст. Так називаний стиль Людовіка XIV. Створення архітектурних академій у Парижі та Римі. Теоретичні роботи зодчих (К. Перро, Ф. Блондель). Догматичний підхід до питань архітектурної теорії. Палацеве і парадно-декоративне будівництво як демонстрація значення і сили абсолютистської держави. Значення придворного етикету в організації палацевих споруджень. Перевага парадних приміщень. Строгість побудови основних членувань при великій пишності в

розробці, особливо у внутрішній обробці. Замок Во-ле-Віконт. Версальський палацевий ансамбль як найбільш типова пам'ятка французької архітектури кінця XVII ст. Участь у його спорудженні Лево, Ардуена Мансара, Лебрена, Ленотра.

Живопис першої половини XVIIIст. Складність і суперечливість напрямів цього періоду. Роль фламандських, голландських та італійських впливів і складання національної живописної школи. Роль провінційних художніх шкіл.

Основні риси головних напрямів - придворного монументально-декоративного мистецтва, класицизму та реалістичних течій. Симон Вує, його роль в поширенні у Франції форм італійського бароко і створення придворного монументально-декоративного мистецтва. Школа Симона Вує. Творчість Є. Лесюєра.

Реалістичні плинні у французькому живописі першої половини XVIIIст.

Караваджизм. Творчість Жоржа де Латура. Брати Ленен як найбільші майстри реалістичного побутового живопису. Творчість *Антуана, Луї (1598-1648) і Мат'є Лежнів* та розвиток «селянського» жанру. Розвиток реалізму у французькій графіці першої половини XVIIIст.

Класицизм. Основні риси класицизму XVIIIст., його прогресивний характер та ідейний зміст. Класична трагедія XVIIIст. (Корнель) і раціоналістична філософія Декарта.

Нікола Пуссен (1594-1665) - основоположник класицизму у живопису Франції XVIIIст. Його біографія. Значення античності, твочості Рафаеля, римського академізму і творчості Тиціана у формуванні мистецтва Пуссена. Раціоналізм і емоційно-почуттєве начало у його творчості. Реалістична основа суспільних образів Пуссена. Пошуки розумної гармонії та героїзму в образі людини. Морально-філософський зміст творчості Пуссена та її еволюція. Неприязнь барочного придворного мистецтва. Проблема героїчного пейзажу в творчості Пуссена. Творчий метод Пуссена, його малюнки та погляди на мистецтво.

Підстава і реорганізація Академії живопису і скульптури. Централізація і регламентація художнього життя. Доктрина академізму.

Шарль Лебрен (1619-1690) як глава і найбільш яскравий представник офіційного придворного мистецтва. Його керівна роль. Лебрен як майстер монументального декоративного мистецтва. П. Мін'яр та його суперництво з Лебреном. Монументально-декоративні роботи і портрети Мін'яра. Г. Ріго як майстер придворного парадного портрета.

Мистецтво Західної та Східної Європи XVIII ст.

Архітектура Франції XVIIIст. Розробка типу міського будинку. Створення особняків «між двором і садом». Підвищення вимог до організації плану. Питання внутрішньої обробки. Так званий «стиль Людовіка XV».

Перехід до класицизму. Шукання нового, більш строгого стилю, заснованого на підкріпленому археологічними дослідженнями вивченні античності. Перегляд архітектурних теорій XVI-XVII ст. на основі вивчення археологічних пам'яток. Розширення поняття античної архітектури. Характерні риси раннього класицизму (так званого «стилю Людовіка XVI»).

Ж.А. Габріель (1696-1782). Палац Малого Тріанона, площа Людовіка XVI(пізніше площа Згоди).

Ж.Ж. Суфло (1713-1780) і будівництво церкви св. Женев'єви (згодом Паризького Пантеону). Французький класицизм кінця XVIIIст. Прагнення перебороти відому здрібненість, характерну для попереднього періоду, шляхом підкресленої простоти, укрупнення масштабів. Пошук великих монументальних рішень.

Ж. Гондуєн (1737-1818). Школа хірургії та проект створення площі перед нею.

Значення цієї пам'ятки для архітектури кінця XVIIIст.

Французьке мистецтво другої половини XVIIIст.

Живопис. Активізація буржуазії в період підготовки буржуазної революції. Дідро як художній критик; його «Салони». Ж.Б. Гр'юз і сентиментально-моралізуючий напрям у живописі. Зв'язок його мистецтва з розвитком буржуазного роману й драми.

Ж.О. Фрагонар (1732-1806). Його біографія і значення в історії французької школи. Протириччя в його творчості. Фрагонар як живописець і графік. Його побутові картини і пейзажі.

Скульптура. Жон Антуан Гудон (1741-1828) - найбільший майстер реалістичного портрета у французькій скульптурі.

Розквіт англійського живописуXVIII ст.

Просвітницькі ідеї у творчості живописців Англії.

Критичний погляд на реальну дійсність у сатиричних циклах гравюр У. Хогарта (серія «Модний шлюб», «Кар'єра марнотрата»). Розповідь в образотворчому мистецтві. Живописна серія, сюжет.

Пошуки гармонії та ідеального героя в «музикальних» портретах Т. Гейнсборо («Ранкова прогулянка», «Пані в голубому») та ліричних пейзажах Т. Лоуренса. Творчість Дж. Рейнольдса («Портрет пані Гамільтон», «Портрет Сари Сідонс»). Порівняння творчого методу та художньої манери портретів Сари Сідонс у виконанні Рейнольдса, Гейнсборо і Лоуренса.

Іспанське мистецтвоXVIII ст.

Франсіско Гойя (1746-1828) - великий художник іспанського народу. Історична обстановка у роки молодості Гойї. Іспанія під гнітом абсолютизму та інквізиції. Живопис Гойї 1790-1800-х рр. Контраст між утвердженням краси і значущості народних демократичних образів (жанрові картини, «Одягнеш Маха», «Оголена Маха», «Жінка в жовтому шарфі», «Ізабелла Кобос де Пор сель», «Посол французької республіки Гиймарде») та різкою критикою об разів іспанської реакції («Сеанс інквізиції», «Сімейний портрет Карла IV»). Національно-визвольна війна іспанського народу проти Наполеона Відображення й підтримка її у творчості Гойї («Розстріл повстанців», серія офортів, «Нещастя війни»). Пізніша творчість Гойї, портрети і жанрові картини. Розписи «Будинку глухого».

Серія «Диспаратес»; риси похмурої фантастики у цих роботах. Зв'язок Гойї з іспанською революцією 1820-1823 рр. і відображення її підйому та невдачі творчості художника. Кращі реалістичні твори останніх років життя Гойї («Ковалі», «Водоноша»). Живописні шукання пізнього Гойї.

Архітектура та образотворче мистецтво України XVII – XVIII ст.

Релігійно-національні традиції в Україні, їх вплив на культурне життя народу. Еміграція українських наукових сил до Росії, їх внесок у розвиток московської культури, освіти. Піднесення української національної культури у другій половині XVII – XVIII ст. Діяльність Петра Могили. Відновлення пам'яток архітектури Київської Русі в нових стилістичних формах. Виникнення українського бароко та його специфічні ознаки. Відмінність від західноєвропейського бароко.

Архітектура. II пол. XVII ст. – «золотий вік» козацького бароко. Роль Петра Могили у відбудові кафедри св. Софії та ряду церков у Києві, Переяславлі, Чернігові. Розбудова «Палладіуму української столиці» – Великої Печерської церкви (Єлисей Плетенецький та Йова Борецький). Інтерпретація ранньобарокових будівель Західної Європи в конструкції церкви Богдана Хмельницького та гетьманської палати В Суботіві, резиденції старшини-полковника Семена Миклашевського в Нижньому на Стародубенщині, будовах гетьмана Івана Самойловича. Найяскравіший зразок

поєднання форм і конструкцій українського дерев'яного будівництва і мурованої барокової базилики на Слобожанщині (Покровський собор у Харкові).

Остаточне оформлення стилю в добу гетьманства Івана Мазепи. Два напрямки формування барокової архітектури: українізація західноєвропейської барокової базилики (Покровський собор у Харкові); «барокізування» української дерев'яної архітектури (церква Всіх Святих в Печорській лаврі). Творець архітектурного барокового обличчя Києва у XVIII ст. – І. Барський (Кирилівська церква, дзвіниця Петро-Павлівського монастиря). Перлини барокової архітектури – споруди С. Ковніра, О. Шеделя (Києво-Печерська лавра, Духовна Академія). Розвиток дерев'яної барокової архітектури на Буковині. Гуцульщині, Закарпатті.

Скульптура. Зв'язок з архітектурою. Творчість видатного скульптора Іоанна Пінзеля.

Живопис. Малярство Мазепиної доби – пошук національної самобутності. Художня еволюція образів іконопису (Христа, Богородиці, святих, теми «страшного суду»). Національні риси в іконах Богородиці миргородської, романівської, лемешівської, «Мучениць Іулянії, Анастасії, Варвари, Катерини», фресках Андріївської церкви в Києві. Еволюція іконопису в творчості народних майстрів, досягнення художньої школи Києво-Печерської лаври.

Розвиток портретного жанру «козацької доби». Популярність старшинського портретного малярства, побутового портрету (портрети Ф. Палія, І. Забіли, подружжя Галаганів).

Західноєвропейське малярство XVII ст. (ікони Федора Сеньковича, Миколи Петраховича, фрески Олександра Ляницького, ікони, портрети, батальні картини Василя зі Львова, пейзаж Євстафія зі Львова; іконостаси Павла Габрійовича, Олексі Гощовського з Перемишля, Матвія Устияновського).

Мистецтво країн Західної Європи XIXст.-поч. XX ст.

Мистецтво Франції кінця XVIII – першої половини XIX ст.

Мистецтво французької буржуазної революції XVIIIст. Загострення класової боротьби у Франції. Різні політичні й ідейні плинні у французькій революції. Політична карикатура епохи революції. Оформлення масових свят. Художня політика якобінців.

Художні особливості романтизму у порівнянні з класицизмом. Розуміння композиції, мальовничих проблем, малюнка, світлотіні тощо. Реалістичні тенденції у прогресивному романтизмі. Хронологічні рамки розвитку романтизму та його історичне значення.

Ежен Делакруа (1798-1863) - видатний живописець «романтичної школи». Його перші твори - «Човен Дайте», «Різанина на о. Хіосі». Салон 1824 р. і зіткнення нових естетичних принципів з академічною школою. Пошуки драматичного монументального стилю: батальні картини, «В'їзд хрестоносців у Константинополь», розписи в Палаті депутатів, Дуврі й Капелі Ангелів. Щоденник Делакруа та його погляди на мистецтво. Вплив Делакруа на розвиток французького живопису.

Скульптура «романтичної школи». Прагнення скульпторів першої половини XIXст. до створення монументальних, повних героїчного пафосу творів.

Образотворче мистецтво Франції другої половини XIX .

Особливості історичного розвитку Франції в період Липневої монархії та Другої імперії (1830-1860 рр.) Формування і розвиток критичного демократичного реалізму у французькому мистецтві. Його боротьба з офіційним салонно-академічним мистецтвом.

Опоре Дом'є (1808-1879)- великий майстер критичного демократичного реалізму у Франції. Його робота в ілюстрованих виданнях. Ранні літографії Дом'є («Законодавче чрево», «Вулиця Транснорен», «Не штовхайтесь» та ін.). Політична сатира Дом'є як

вершина в розвитку мистецтва карикатури цього часу. Боротьба з Липневою монархією. Перехід до побутової сатири. Гостра критика буржуазної дійсності в мистецтві Дом'є. Серії літографій: «Робер Макер», «Добрі буржуа», «Люди юстиції» та інші. Майстерність узагальнення, виразність, гострота психологічної характеристики.

Розвиток реалістичного пейзажу. *Барбонська школа пейзажистів*. Їхній зв'язок з Констеблем. Жорж Мішель - безпосередній попередник бар-бізонців у Франції. Пильне любовне вивчення і відтворення барбізонцями рідної природи, що визначило розквіт національного реалістичного французького пейзажу.

Гюстав Курбе (1819-1877) - найбільший французький живописець-реаліст. Рання творчість (автопортрети, «Гамак»). Відхід від романтичних настроїв. 1848 р. і розвиток реалізму Курбе. Боротьба з салонним напрямом за реалістичне мистецтво.

Образотворче мистецтво Франції наприкінці ХІХ- початку ХХст.

Франція після Паризької Комуни. Складний характер розвитку французької художньої культури цього часу. Подальший розвиток салонно-академічного мистецтва.

Особливості розвитку французького реалістичного мистецтва в останні десятиліття ХІХст. Втрата великого суспільного змісту, відхід від соціальної тематики, посилення споглядального відношення до дійсності у творчості багатьох великих художників цього часу. Інтерес до формальних проблем, пошуки нових засобів художньої виразності. Зародження і розвиток імпресіонізму.

Розвиток архітектури у другій половині ХІХ- початку ХХст. Поява нових типів будинків, ускладнення планів споруд під впливом капіталізму. Рішучий прогрес будівельної техніки, що обумовив корінні зміни у застосовуваних матеріалах і конструкціях. Розбіжність між конструктивним і художньо-естетичним аспектами архітектури в будівництві цього часу.

Французьке образотворче мистецтво цього періоду. *Едуард Мане (1832-1883)* - провідний майстер французького живопису, його ранні роботи. Зв'язок з реалістичною традицією мистецтва минулого та інтерес до сучасності («Олімпія», «Сніданок на траві»). Сцени сучасного життя («Музика в Тюільрі», «У дядечка Латуїль», «Бар Фолі Бержер»).

Імпресіонізм у французькому живописі. Його зародження на рубежі 1860-х і 1870-х рр. Характеристика цього напрямку. Зв'язок з реалістичним мистецтвом, протест проти академізму. Інтерес до сучасного життя, прагнення до передачі безпосередніх зорових вражень від дійсності. Еволюція імпресіонізму. Посилення вузьких формальних шукань у передачі кольору і світлоповітряних ефектів у міру розвитку цього пліну. Поступове обмеження кола тем, витиснення сюжетної тематичної картини етюдом. Елементи кризи реалістичної традиції в імпресіонізмі.

Едгар Дега (1834-1917) - видатний французький художник цього часу. Особливе місце Дега в групі імпресіоністів. Зв'язок із класицистичними і реалістичними традиціями французького мистецтва. Ранні роботи Дега. Його блискучі реалістичні портрети, гострота їх характеристик (портрет родини Белеллі, портрет батька і гітариста Пагана, портрет Лепіка). Жанрові картини сучасного життя. Пильність спостереження, влучність характеристик, точність у передачі руху і жесту. Риси песимізму та іронії у трактуванні сюжетів і образів. Відображення в мистецтві Дега соціальних контрастів життя Парижа («Абсент», «Пралі», театральні сцени). Робота Дега над малюнком і композицією.

Клод Моне (1840-1926) і розвиток імпресіоністичного пейзажу. Ранній період творчості, зв'язаний з реалістичним мистецтвом середини ХІХст. Творчість Моне як найбільш повне втілення принципів імпресіонізму. Свіжість і барвисте багатство образів природи у кращих творах Моне (пейзажі Аржантейля). Розвиток міського пейзажу

(«Бульвар Капуцинок у Парижі»). Крайній розвиток імпресіоністичних принципів у пізній творчості Моне. Дематеріалізація образу природи (серія «Руанських соборів»).

Криза імпресіонізму у середині 1880-х рр. Шляхи розвитку французького живопису в останні роки ХІХст. Посилення суб'єктивізму творчості багатьох художників, зростання інтересу до формальних шукань.

Постімпресіонізм. Відсутність єдиних художніх принципів у майстрів, об'єднаних цим терміном.

Неоімпресіонізм. Жорж Сьйора і Поль Синьяк та теорія «наукового імпресіонізму». Умовність і обмеженість їхнього мистецтва, схематизм художніх прийомів.

Поль Сезанн (1836-1906). Розвиток його мистецтва. Живописні шукання Сезанна. Його художня система. Пошуки синтезу форми і кольору, особливості композиційних прийомів. Ранній період творчості Сезанна (пейзажі, портрети, натюрморти 1870-х і 1880-х рр.). Розвиток формальних дослідів над обсягом і кольором предметів. Вплив Сезанна на подальший розвиток мистецтва.

Вінсент Ван Гог (1853-1890). Ранній голландський період його творчості. Переїзд у Францію, вплив французького мистецтва. Тематична розмаїтість творчості Ван Гога. Інтерес до народного життя, демократичні тенденції його мистецтва. Драматизм і глибока людяність кращих робіт Ван Гога. Своєрідність художніх прийомів. Посилення суб'єктивізму у сприйнятті та трактуванні дійсності, посилення умовних рис у пізніх роботах Ван Гога.

Поль Гоген (1848-1903) і його абстрактно-декоративні шукання. Риси символізму в мистецтві Гогена. Часткове подолання умовності в його творчості під впливом інтересу до життя Полінезії.

Огюст Роден (1840-1917) - видатний французький скульптор цього часу. Складний і різноманітний характер його творчості. Прагнення Родена відродити ідейне і суспільне значення скульптури. Ідеї гуманізму, прославлення громадянської мужності («Громадяни Кале»), драматизм і пошуки психологічної виразності в його творчості. Робота над «Братами пекла» та пов'язані з нею скульптурні добутки («Мислитель»). Портрети Родена. Елементи символізму в мистецтві Родена, імпресіоністичні тенденції у деяких його роботах. Особливості майстерності Родена. Значення і вплив його мистецтва.

Образотворче мистецтво Англії першої половини ХІХст..

Особливості розвитку англійського суспільства у ХІХст.. Боротьба тенденцій в англійській літературі та мистецтві.

Демократичні тенденції в англійському образотворчому мистецтві і розвиток англійського реалістичного пейзажу. Розвиток акварелі та її вплив на реалістичне розв'язання завдань передачі світла і повітря. Джон Кром Старший і Норичська школа.

Джон Констебл (1776-1837) - видатний реалістичний живописець Англії і найбільший пейзажист нового часу.

Розквіт творчості Констебла в 1820-х рр. - «Віз для сіна», «Собор у Солсбері», «Кінь у стрибку», «Хлібне поле», пейзажні етюди з натури. Нове відношення до природи як джерело радикальної реформи у пейзажному живописі. Нерозривний зв'язок людини з природою в пейзажах Констебла. Загострене почуття мінливості і різноманіття природи, емоційність її сприйняття. Передача повітря і світла, розробка пленеру, особливості колориту і мальовничої манери.

Близькі до Констебла художники. Річард Парке Бонінгтон та його пейзажі, портрети й історичні картини. Зв'язок Бонінгтона з французькою романтичною школою.

Генрі Реберн (1756-1823) - великий майстер реалістичного портрета («Сер Кларк із дружиною», «Вальтер Скотт»). Розвиток побутового живопису. Девід Уїлкі. Реалістичні

тенденції і соціальна обумовленість його мистецтва.

Мистецтво Німеччини, Австрії та Бельгії середини і другої половини ХІХ ст.

Соціальна і політична характеристика Німеччини в середині та другій половині ХІХст. Розвиток реалістичного мистецтва. Його особливості.

Дюссельдорфська школа і розвиток жанрового живопису. Відображення демократичного підйому 1840-х рр. К. Гюбнер - «Сілезькі ткачі». Газен-клевер «Робітники в Кельнському магістраті» - безпосереднє відображення подій революції 1848 р.

Німецьке мистецтво кінця ХІХст. Посилення у творчості деяких художників інтересу до проблем художньої форми (скульптура Гільде-брандта) або до символізму і фантастики - *Гюстав Клімт (1862-1918)*, *Арнольд Беклін (1827-1901)*, *МаксКлінгер (1857-1920)*.

Архітектура та образотворче мистецтво України ХІХ ст.

Архітектура. Будівництво палацово-паркових ансамблів. Палац гетьмана К. Разумовського в Батурині; П. Дубровський. Палац Галаганів у Сокиринцях. Палацово-паркові комплекси у Качанівці на Чернігівщині, Білій Церкві («Олександрія»), Умані («Софіївка»). Пам'ятники архітектури класицизму в Одесі. Споруди Ф. Боффо.

Творчість архітектора В. Беретті у Києві. Головний корпус університету, Інститут шляхетних дівчат.

Скульптура. Монументальна скульптура. Встановлення пам'ятників, їх громадське значення.

Розвиток станкового живопису. Портретний, історичний, пейзажний та побутовий жанри. Парадний та інтимний портрет. Романтизм та сентименталізм. Творчість в Україні В. Тропініна. Образи українських селян.

В. Штернберг - один з основоположників української школи пейзажного та побутового живопису.

Творчість Т.Г. Шевченка. Навчання в Петербурзької академії мистецтв. Вплив К. Брюлова. Шлях від академізму до романтизму. Демократичність як одна з ознак романтизму. Жанри мистецтва у творчості Т. Шевченка. Портретний жанр. Портрети сучасників. Жіночі портрети. Автопортрети – особлива сторінка творчості Шевченка. Погляд у себе. Біографія душі. Своєрідність живописного полотна «Катерина». Образ України в малюнках, виконаних під час подорожей. Графічна серія «Живописна Україна». Унікальність задуму. Розвиток техніки офорту. Талант пейзажиста в краєвидах Аральського моря. Відображення життя казахського народу. Серія малюнків «Притча про блудного сина» - одна з вершин мистецької творчості Т. Шевченка. Творчість після повернення із заслання. Значення образотворчої спадщини Т. Г. Шевченка для подальшого розвитку українського мистецтва.

Мистецтво України другої половини ХІХ ст.

Архітектура. Поширення еkleктики – змішування ознак різних стилів.

Володимирський собор у Києві – визначна пам'ятка архітектури та монументального мистецтва. Театральні споруди у Львові, Одесі та Києві.

Скульптура. Розвиток реалістичних тенденцій. Громадське звучання монументальної скульптури. Станкова скульптураЛ. Позен – основоположник української жанрової скульптури. Портретний жанр. Творчість Ф. Балавенського.

Живопис. Поширення демократичних тенденцій. Загострення протистояння між академізмом та реалізмом. Вплив літератури на живопис – описовість та розповідність. Станковий живопис: розвиток побутового, історичного, портретного та пейзажного жанрів. Провідна роль побутового жанру.

Участь українських художників у діяльності Товариства пересувних виставок.(К.

Трутовський, М. Пимоненко, К. Костанді, М. Кузнецов, В. Орловський, С. Васильковський, І. Труш та ін.). Вхідження українського образотворчого мистецтва до загальноєвропейського культурного простору.

Архітектура та образотворче мистецтво ХХ ст.

Конструктивізм в архітектурі. Творчість Корбюзьє.

Поняття: крнструктивізм, «паперове проектування», п'ять принципів *Корбюзьє*, хмарочос, «органічна архітектура» та неоконструктивізм.

Ф. Райт. Віла Кауфмана («Дім над вдрдграєм»)» Ле Корбюзьє. Капела Нотр-Дам-дю-О; Йй. Уотсон. Оперний театр в Сіднеї.

Основні напрями зарубіжного авангарду.

Нові погляди на мистецтво та його значення. Кардинальна зміна художньої мови. Пріоритетність поняття «форма». Поняття модернізм, авангард, фовізм.

Експресіонізм, кубізм, футурізм, живописний колаж. Твори: *П. Філонов*. «Формула весни»; *Е. Мунк*. «Крик»; *А. Матис*. «Танець», «Музика»; *П. Пикассо*. «Авіньйонські дівчата», портрет Воллара, «Дівчинка на кулі», «Герніка»; **Ж. Брак**. «Натюрморт зі скрипкою та кухлем».

Абстракціонізм як особливий спосіб світобачення. Поняття обстрактного та конкретного в мистецтві. Геометричний абстракціонізм. Ліричний абстракціонізм. Твори *К. Малевича*, *В. Кандінського*. *П. Мондріана*, *М. Дюшана*, *Дж. Поллока*, *В.Вазарелі*.

Сюрреалізм. Структура людської свідомості за З. Фрейдом (підсвідоме, свідоме, надсвідоме). Живописна техніка «психічного автоматизму». Творчість *С. Далі*. «Постійність пам'яті», «Розп'яття», «Вища швидкість Мадонни Рафаеля», «Вікриття Америки Христофором Колумбом».

Модернізм та постмодернізм в візуальних мистецтвах сер. ХХ-поч. ХХІ ст.

Загальні тенденції розвитку візуальних мистецтв. Абстрактний експресіонізм, неопластицизм, мінімалізм. Дж. Поллок, П. Модріан.

Кінетичне мистецтво, поп-арт, концептуалізм, арте-повера, аналітичний живопис.

Інсталяція, ейванромент, хепенінг, перформанс. Ж. Бойс, Куннеліс.

Ленд-арт, сайт-спесифік, фемінізм, боді-арт, відео арт, гіперреалізм, нарративне мистецтво.

Трансавангард, графіті, нео-гео, пост гуманістичне мистецтво, звукові інсталяції, відеопроекції та відеоінсталяції.

Образотворче мистецтво України поч. ХХ.

Архітектура. Творчість *В. Городецького*. «будинок з химерами» у Києві. Фнтастичні скульптури *Е. Саля*. Пошуки українського національного стилю: «український модерн». Будинок Полтавського губерського земства (арх. *В. Кричевський*).

Живопис та графіка стилю модерн. *М. Жук*, *О. Новаківський*,.. *А. Маневич*, *Г. Нарбут* та ін. художня форма як засіб відтворення настрою.

Активна участь українських художників у творенні нових художніх течій. Використання абстракціонізму як нового творчого методу. Поєднання абстрактного та фігуративного способів зображення.

Творчість *К. Малевича* – основоположника супрематизму.

Український експресіонізм: *В. Седляр*, *М. Котляревська*, *Л. Левицький*, *В. Пальмов*, *В. Єрмилов* та ін.

Кубізм. *О. Архипенко* – основоположник кубізму у світовому мистецтві скульптури. Новаторські ідеї митця. Кубізм у живописі: *О. Екстер*, *О. Богомазов*, *В. Бурлюк* та ін.

Школа українських монументалістів *М. Бойчука* – одне із найяскравіших явищ українського мистецтва ХХ ст. Прагнення поєднання національних традицій з сучасним

художнім стилем. *Т. Бойчук*. «Біля яблуні»

Жанри мистецтва: історичний, побутовий, портрет, пейзаж, натюрморт.

Творчість *О. Мурашка*. Вплив європейського мистецтва. Пошуки колористичної виразності. «Дівчина в червоному капелюсі», «Веірні рефлексії». Темі селянського життя. Психологізм образів: «Селянська родина». Портретний жанр у творчості художника.

І. Іжакевич. Ввідображення життя та побуту українського народу в живопису та графіці. Історична картина. Тема козацтва.

Ф. Кричевський – видатний український живописець. Відтворення українських народних характерів: «Наречення». Триптих «Життя» - філософський живопис.

Мистецтво 30-х – першої половини 50-х років.

Ідеологічна завіса в умовах сталінізму. Так званий «принцип соціалістичного реалізму». Творчість провідних митців всупереч ідеологічним обмеженням.

Живопис *К. Трохименка, М. Бураченка, П. Волокидіна, О. Шовкуненка, М. Глуценка, А. Петрицького, К. Білокур*. Закарпатська художня школа: *А. Ерделі, Й. Бокшай, Ф. Манайло*.

Розвиток станкової графіки та книжкової ілюстрації. *В. Касіян, М. Дерезус, О. Пащенко, В. Литвиненко*.

Скульптура. Встановлення пам'ятників Т.Г. Шевченку в Києві, Каневі та Харкові (*М. Манізер*).

Мистецтво другої половини ХХ ст. (50-80 рр.)

Новий етап. Послаблення жорстких ідеологічних обмежень. Звернення до народного життя, символіки та поетизації.

Розвиток монументально-декоративного мистецтва. Експериментальні пошуки. *Ф. Глузук, В. Задорожний, В. Перевальський, М. Стороженко*.

Станковий живопис. Тема війни: *А. Сафаргалін, О. Хмельницький, В. Гурін*.

Творчість провідних українських митців. *Т. Яблонська*. «Хліб». Вплив традицій народного мистецтва: «Бабіне літо», «Наречена», «Лебеді» та ін.

Народні художники: *М. Приймаченко, П. власенко, Є. Миронова* та ін.

Скульптура. Монументальна та станковаскульптура.

В. Бородай. Портретний жанр. Скульптурні портрети художників *В. Касіяна* та *Т. Яблонської*. Пам'ятний знак на честь 1500-річчя заснування Києва «Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь».

Монументальні твори *Кальченко*. Пам'ятник Лесі Українці в Києві.

Українське образотворче мистецтво кінця ХХ – початку ХХІст.

Новий відлік в історії українського мистецтва. Зміна соціально-політичної ситуації та її вплив на стан культури. «Нова хвиля» в українському образотворчому мистецтві. Твори *О.Бабака, В. Григорова, О. Дубовика, Л. Красюк, М. Малишка* та ін.

Поширення абстракціонізму: *Т. Сильваші, О. Животков, П. Малишко, О. Тістол, О.Дубовик, О. Будников* та ін. Поєднання фігуративного й абстрактного методів творчості – головна ознака сучасного мистецтва. Творчість *В. Іваніва, В. Ходаківського, О. Ясенєва, А. Блудова* та ін.

Вплив течій західного модернізму (сюрреалізм, оп-арт, поп-арт, концептуалізм). Вихід мистецтва за межі традиційних форм. Новітні мистецькі форми у вітчизняній образотворчості: інсталяція, ансамбляж, перформанс.

Постмодернізм та сучасне українське мистецтво.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Алексеева Т.В. Малая история искусств / Т. В. Алексеева, М. В. Алпатов. – М., 1987.
2. Алёхин А.Д. Изобразительное искусство / А. Д. Алёхин. – М., 1984.
3. Асеев Ю.Э. Архитектура Древнего Киева / Ю. Э Асеев. – М., 1982.
4. Вагнер Г.К. Искусство Древней Руси / Вагнер Г.К., Владышевская Т.Ф.. – М., 1993.
5. Великие художники. – К.: Иглмосс Юкрейн, № 1 – 150. – 2003 – 2006.
6. Виппер Б.Р. Итальянский ренессанс XIII – XVI веков / Б. В. Виппер. - М., 1977.
7. Воскобойников В.Н. История мировой и художественной культуры / В. Н. Воскобойников. – М., 1996.
8. Всеобщая история архитектуры: в 2-х т. – М., 1959.
9. Галерея искусств. – К, -- № 1 – 40. – 2005 – 2007.
10. Гнедич П.П. История искусств / П. П. Гнедич. – М., 2002.
11. Гоголев К. Н. Индия, Китай, Япония / К. Н. Гоголев. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Айрис-пресс, 2004.
12. Грушевський М.С. Історія України-Русі: у 3 т. / М. С. Грушевський. – К., 1991.
13. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств. Кн. 1. / Н. А. Дмитриева. – М., 1996.
14. Доброклонский М.В. История искусства зарубежных стран / Доброклонский М.В., Чубова А.П. – М., 1983.
15. Ильина Т.В. История искусств. Западноевропейское искусство / Т. В. Ильина. – М. 1993.
16. Каптерева Т. П. Искусство средневекового Востока: очерки / Каптерева Т. П., Виноградова Н. А. – М.: Дет. лит., 1989.
17. Кожина Е.Ф. Искусство Франции XVIII вв. / Е. Ф. Кожина. – Л., 1996.
18. Крвавич Д.П. Українське мистецтво: у 3 ч. / Крвавич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. – Львів, 2004.
19. Кузина М.Т. История зарубежного искусства / М. Г. Кузина, Н. Л. Мальцева. – М. 1983.
20. Лазарев В.М. Византийское и древнерусское искусство/ В. И. Лазарев. – М., 1978.
21. Лившиц Н.А. искусство XVIII века. Малая история искусств / Н. А. Лившиц. – М., 1983.
22. Лукьянов Б.Г. В мире эстетики / Б. Г. Лукьянов. – М., 1983.
23. Любимов Л.Д. Искусство древнего мира / Л. Д. Любимов. – М., 1998.
24. Любимов Л.Д. Искусство Древней Руси / Л. Д. Искусство Древней Руси. – М., 1998.
25. Любимов Л.Д. Искусство Западной Европы. Средние века. Возрождение в Италии / Л. Д. Любимов. – М., 1998.
26. Маслов А. А. Колокольца в пыли. Странствия мага и интеллектуала / А. А. Маслов. – М.: Алетейа, 2005. – 376 с.
27. Никулин Г.Н. Искусство Нидерландов XV – XVI веков / Г. Н. Никулин. - Л., 1998.
28. Ничкало С.А. Художня культура України (Від найдавніших часів до початку ХХ ст.) / Ничкало С.А., Масол Л.М., Комаровська О.А. – К., 2004.
29. Овчаренко О. І. Історія образотворчого мистецтва та архітектури: навч.-метод. посібник / Овчаренко О. І. , Антонович Є.А.– К., 2007.

30. Ойстрах О.Г. Мировая художественная культура / О. Г. Ойстрах, Т. Л. Демидова. – М., 2001.
31. Плотников В.П. История русского искусства: в 2-х т. / В. П. Плотников. – М., 1980.
32. Поликарпов В.С. Лекції з історії світової культури / В. С. Поликарпов. – Х., 1990
33. Полякова М.А. Византия: быт и нравы / Полякова М.А., Чекалова А.А. – Издат. Уральск. Универс., 1989.
34. Популярная художественная энциклопедия. – М., 1986.
35. Сапронов П.А. Курс лекций по теории и истории культуры / П. А. Сапронов. – М., 2001.
36. Сарабьянов Д.В. История русского и советского искусства / Д. В. Сарабьянов. – М., 1979.
37. Семчишин М.Н. Тисяча років української культури / М. Н. Семчишин. - К., 1993.
38. Смирнова И.А. Искусство Италии конца XIII - XVI веков / И. А. Смирнова – М., 1987.
39. Смирнова И.А. Монументальная живопись итальянского Возрождения / И. А. Смирнова. – М., 1987.
40. Фар-Бекер Г. Искусство Восточной Азии / Габриэле Фар-Бекер / [пер. с нем. Бушуева Ю. С., Яшина Г. А., Цымбалова О. Б.]. – М., 2007.
41. Ханко В.О. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 1: Історія зарубіжного мистецтва від палеоліту до XII ст./ В. О. Ханко. - К., 2007.
42. Ханко В.О. Лекції з історії мистецтва. Зшиток 3: Історія українського мистецтва від палеоліту до XVII ст. / В. О. Ханко. - К., 2007.

Допоміжна література

1. 100 великих чудес света / [авт.-сост. Н.А. Ионина]. – М.: Вече, 2001. – 528 с.
2. 100 скульпторов / [авт.-сост. С.А. Мусский]. – М.: Вече, 2002. – 480 с.
3. Андреева Е.Ю. Постмодернизм: Искусство второй половины XX – начала XXI века / Е. В. Андреева. – СПб.: Азбука-классика, 2007. – 488 с.: ил.
4. Бертолина Джорджина. Течения в искусстве: От импрессионизма до наших дней / Джорджина Бертолина [пер. с итальян.]. – М.: Омега, 2012. – 384 с.: ил.
5. Бранский В.П. Искусство и философия / В. П. Бранский. – Калининград: Янтарный сказ, 1999. – 704 с.
6. Бычков В. В. Эстетика : учебник / В. Бычков. – М.: Гардарики, 2002. – 556 с.
7. Васильева Е.К., Пернатъев Ю.С. 100 знаменитых памятников архитектуры / Е. К. Васильева, Ю. С. Пернатъев. – Харьков: Фолио, 2008. – 511 с.
8. Великие художники XX века / [авт.-сост. Богданов П.С., Богданова Г.Б.] – М.: Мартин, 2001. – 479 с.
9. Герман М.Ю. Модернизм. Искусство первой половины XX века / М. Ю. Герман. – 2-е изд., испр. - СПб.: Азбука-классика, 2005. – 480 с.: ил.
10. Губарева М.В. 100 великих храмов мира / М. В. Губарева, А. Ю. Низовский. – М.: Вече, 2000. – 512 с.
11. Даниэль С.М. Рококо: от Ватто до Фрагонара / С. М. Даниэль. – СПб.: Азбука-классика, 2007. – 336 с.: ил.
12. Детская энциклопедия. Для среднего и старшего возраста. Изд. 2, Т. 12. Искусство. – М., Просвещение, 1968.
13. Ионина Н. А. 100 великих картин / Н. А. Ионина. – М.: Вече, 2000. – 512 с.
14. Ионина Н.А. 100 великих сокровищ / Н. А. Ионина. – М.: Вече, 2006. – 464 с.

15. История искусств: учеб.пособие [для учащ. худож. школ и училищ] /Авт.-сост. А. Воротников, О. Горшков, О. Ёркина.– МН.: Современный литератор, 1999.–608 с.
16. Низовский А.Ю. 100 великих чудес Украины / А. Ю. Низовский. – К.: Арий, 2007. – 416 с.
17. Популярная художественная энциклопедия: Архитектура. Живопись. Скульптура. Графика. Декоративное искусство /Гл.ред. В.М. Полевой; Ред.кол.: В.Ф. Маркузон, Д.В. Сарабьянов, В.Д. Синюков – М.: «Сов.Энциклопедия». Книга I. А – М., 1986 – 447 с., ил., 32 л. ил.
18. Популярная художественная энциклопедия: Архитектура. Живопись. Скульптура. Графика. Декоративное искусство /Гл.ред. В.М. Полевой; Ред.кол.: В.Ф. Маркузон, Д.В. Сарабьянов, В.Д. Синюков – М.: «Сов.Энциклопедия». Книга II. М – Я., 1986 – 432 с., ил., 32 л. ил.
19. Прусс И.Е. Западноевропейское искусство XVII в. Малая история искусств / И. Е. Прусс. – М: Искусство, 1974. – 384 с.:ил.
20. Самин Д.К. 100 великих архитекторов / Д. К. Самин. – М.: Вече, 200. – 592 с.
21. Самин Д.К. 100 великих памятников / Д. К. Самин. – М.: Вече, 2001. – 480 с.
22. Скляренко В.М. 100 знаменитых художников, XIX – XX вв. / Скляренко В.М., Иовлева Т.В., Рудычева И.А. – Харьков: Фолио, 2002. – 511 с., 16 с. ил.
23. Энциклопедия для детей. Т. 7. Искусство. Ч. 1. – 2-е изд., испр. /Глав.ред. М.Д. Аксёнова. – М., Аванта +, 2000. – 688 с.: ил.
24. Энциклопедия для детей. Т. 7. Искусство. Ч. 2. Архитектура, изобразительное и декоративно-прикладное искусство XVII – XX веков /Глав.ред. М.Д. Аксёнова. – М., Аванта +, 2000. – 656 с.: ил.
25. Энциклопедия мировой живописи /Сост., Т.Г. Петровец, Ю.В. Содомова. – М., ОЛМА – ПРЕСС, 2001. – 431 с.: ил.
26. Якимович А.К. Новое время. Искусство и культура XVII – XVIII веков / А. К. Якимович.– СПб.: Азбука-классика, 2004. – 440 с.: ил.

Зразок відповіді на картку державного екзамену з української мови і літератури та художньої культури з методикою викладання

ЕКЗАМЕНАЦІЙНА КАРТКА

1. Творче кредо, художній доробок і трагічні долі поетів-неокласиків М. Зерова, П. Филиповича, М. Рильського, О. Бургардта (Юрія Клена).
2. Охарактеризуйте семантичні розряди числівників, з'ясуйте типи відмінювання числівників, їхні синтаксичні функції. Наведіть приклади.
3. Основні види вправ з лексики і фразеології та методика їх проведення.
4. Практичне завдання з української мови (розбір речення).
5. Охарактеризуйте образну форму давньогрецької скульптури.

Відповідь на питання № 1. *Творче кредо, художній доробок і трагічні долі поетів-неокласиків М. Зерова, П. Филиповича, М. Рильського, О. Бургардта (Юрія Клена).*

Український неокласицизм – оригінальне літературне явище, яке виникло на ґрунті національної і європейської культури. Теоретиком українського неокласицизму вважають А. Ніковського. До неокласиків зараховують нечисельну групу талановитих поетів: М.Зерова (був визнаним лідером групи), П.Филиповича, М.Драй-Хмару, М.Рильського й О.Бургардта, що підписував свої твори псевдонімом Ю.Клен. До них тяжіли В.Домонтович, якого Ю.Шерех назвав “шостим у гроні”, М.Орест (брат М.Зерова), Є.Плужник та деякі ін. Це була елітарна, досить замкнена неформальна група, яка серед усіх інших вирізнялась своїми інтелектуальними здібностями і творчими потенціями. Всі неокласики володіли багатьма іноземними мовами (дехто – понад десятком), були професорами, а М.Рильський – академіком; вивіряли свої твори за класичними зразками світового мистецтва. Доля їх (крім М.Рильського) склалась трагічно, хист кожного, крім, можливо, М. Рильського, так і не розкрився до кінця.

Неокласики обстоювали досить чітку ідейно-творчу позицію. Якщо у навколишньому творчому середовищі лунали гасла про руйнацію “старого” мистецтва, вони чи не єдині відкрито виступили за продовження кращих традицій класичної української і світової літератури. Сенсом творчості для неокласиків було невтомне відстоювання самобутньої української культури, яка була б органічною частиною західноєвропейської. Але не в її архаїчних та масово-популістських формах, а як “власне її стояння у якості високих зразків мислення й духовності” (А. Карась)]. Творче кредо неокласиків визначалось такими положеннями: понад усе в літературі треба цінувати професіоналізм; художня практика повинна бути організована на високих зразках європейського мистецтва; засобом розвитку поезії є повернення до зразків Давньої Греції і Риму. Однак неокласики не мали своєї певної програми, статуту, як це було в інших творчих груп, спілок у 20 – 30-х рр. ХХ ст. Програма українського неокласицизму постала із самої творчості неокласиків. Зокрема, у програмовому вірші “Pro domo” М.Зеров визначив основні художньо-естетичні орієнтири цього напрямку: “Класична пластика, і контур строгий, / І логіки залізна течія – / Оце твоя, поезіє, дорога. / Лекнт де Ліль, Жозе Ередіа, / Парнаських зір незахідне сузір’я / Зведуть тебе на справжні верхогір’я”. В іншому сонеті, “Класики”, він пише: “І ваше слово, смак, калагатія / Для нас лиш порив, недосяжна мрія / Та гострої розпуки гострий біль. / І лиш одна ще тішить дух поета, / Одна відроджує ваш строгий стиль – / Ясна, дзвінка закінченість сонета”.

У стильовому відношенні творчість неокласиків відзначалась різноманітністю.

Більшість із них, крім “неокласичного письма”, поєднувала різні стильові манери: символізм, романтизм, екзистенціалізм та ін.; їхньою улюбленою формою був сонет.

Поетична творчість М.Зерова найкраще і найповніше репрезентує український неокласицизм як творчий напрям, тому розкриємо його особливості на матеріалі поезій цього талановитого автора, хоч власній поетичній творчості вчений досить довго не надавав особливого значення. Можливо, тільки 1924 р., коли йому було 34 роки, видрукувавши свою першу і останню збірку перекладів і оригінальних поезій “Камена”, М. Зеров усвідомив, що він справжній поет. Ю.Лавріненко писав: “Як поет і перекладач і як літературознавець та критик Зеров вирізнявся на тлі збуреного і скаламученого до дна революцією літературного життя в Радянській Україні, як твердий і блискучий алмаз”.

Взявши за взірць античну й пізнішу класичну (у т. ч. українську) поезію, М.Зеров не лише переклади, а й оригінальні твори присвячує історичним темам, хоч, звичайно, вони не були єдиними. Можна стверджувати, що у ліриці поета постало все життя – від історичної прадавнини (Греція, Рим, Київська Русь) – до сучасності, яка виразно прочитувалась у своєрідній езоповій мові художника. Через насиченість історичними й культурологічними реаліями, через цю езопову мову сприймати вірші М.Зерова неосвіченій людині дуже важко. Його поезія інтелектуальна і вимагає неабиякої культурологічної (зокрема – літературної) підготовленості читача

Ознакою неокласичного стилю М.Зерова є чітка мелодія, поетична логіка, стрункість вірша. Сонет був не лише улюбленою художньою формою Миколи Костьовича, а й його душею. Чим важче М.Зерову було у житті, тим впертіше він працював над сонетами. Так, 1921 р., спостерігаючи, як у літературі бере верх “сірятина” і “флегма”, нажаханий голодом, відірваний від Києва, бо на той час перебував у Баришівці, змушений виконувати щоденну рутинну роботу в школі, поет написав сонет “Чистий четвер”, де перед читачем постала жорстока реальність сучасності: “...Лунає спів туги і безнадії; / Навколо нас – кати і кустодії, / Синедріон, і кесар, і претор. / Це долі нашої смутний узор, / Це нам пересторогу півень піє, / Для нас на дворищі багаття тліє / І слуг гуде архієрейський хор. / І темний ряд євангельських історій / Звучить як низка тонких алегорій / Про наші підлі і скупі часи. / А за дверми, на цвинтарі, в притворі / Весна і дзвін, дитячі голоси / І в вогкому повітрі вогкі зорі”.

Сповідуючи класицистичні канони, М.Зеров не був догматиком, сам відходив від них. До того ж більшість віршів не друкувалась, а жила у десятках рукописів, поет постійно у них щось змінював, іноді відмінності у варіантах одного й того самого твору “просто разючі” (С.Білокінь).

Ще одна улюблена поетична форма М.Зерова – 12-рядковий александрійський вірш. Александрини давали особливий простір, свободу поетовій думці і насолоду від неї. Найкращими александринами у творчості М. Зерова вважається вірш “Аргонавти”, присвячений М. Рильському.

В.Брюховецький відзначає: “У своїх александрійських віршах, де логічна обов’язковість не настільки задана, як у сонетах, Микола Зеров буквально вибухає якоюсь пожадливою і водночас благородною пристрасною до живого руху і кольору в природі.

Один з найглибших дослідників поезики М.Зерова В. Державін звертає увагу і на його тяжіння до символів; часте вживання ономапої (імітації засобами мови різних позамовних звукових явищ), особливо у перекладах: “побачивши нараз, як море почорніло / під подихом вітрів і переплеском пін”; антитези; віртуозне володіння епітетом (“ступила ти на шлях на зловорожий світ”, “він гладить оксамитною рукою”, “орава посіпацька, гадь хоробра”, “безвладну руку”, “дощу буйного”, “і чорний день

десь дзвонить у стремена”, “облудне море”...); пронизливий ліризм як своєрідний відступ від основної епічної теми. Наприклад, у “ Лестригонах” читаємо: “Не йди, зостанься тут. Є схови серед скель. / Вночі я справлю твій стовеслий корабель / у тиху сторону народів хлібоїдних. / Та сам лишуся тут у горі та біді – / Я тільки мрією до скель долину рідних, / Я тільки чайкою – з тобою – по воді”.

Поезія М.Зерова не повністю “вкладається” у межі “чистого” неокласицизму, в ній подекуди відчутні і символічне, й імпресіоністичне начала. У всьому написаному митцем відчутно особливий естетизм, любов до слова і віртуозне володіння ним.

М Зерова було звинувачено в антипролетарській, буржуазній ідеології, у належності до терористичної організації і 1935 р. заарештовано. З 1936 року він перебував у таборі на Соловках. 1937 р. його справу переглянуто, а 3 листопада 1937 р. виконано присуд – розстріляно. Тоді ж на Соловках було страчено П.Филиповича; М.Драй-Хмара загинув 1938 р. у таборах Колимі; щоб залишитись живим, змушений був емігрувати до Німеччини О.Бургардт (помер 1947 р.). Найдовше життя судилося М.Рильському (1895 – 1964), який теж зазнавав утисків, але зміг пережити кілька творчих “цвітін” і піти із життя з Божої волі.

1959 року Ю.Лавріненко назвав кінець 20-х – 30-ті роки ХХ ст. періодом українського Розстріляного Відродження. Творчість неокласиків була яскравою сторінкою цього Відродження.

Відповідь на питання № 2. Охарактеризуйте семантичні розряди числівників, з’ясуйте типи відмінювання числівників, їхні синтаксичні функції. Наведіть приклади.

Числівник – частина мови, яка позначає означену чи неозначену кількість предметів та абстрактне число і виражає своє категорійне частиномовне значення в морфологічній категорії відмінка за обмеженого функціонування категорії роду і числа.

Числівник може виконувати дві номінативні функції:

- 1) нумеративну – називання абстрактно-математичного числа;
- 2) квантитативну – називання кількості предметів (основна).

Числівники як назви кількісних понять поділяються на **означено-кількісні** та **неозначено-кількісні**. **Означено-кількісні** числівники позначають точно окреслену кількість предметів або частин від цілого: *один, три, дев'ять, п'ятнадцять, сімсот, дев'ятсот п'ятдесят вісім, десятеро, тридцяттеро, одна третя, чотири п'яті*.

Неозначено-кількісні числівники вказують на неконкретизовану кількість. Вони не утворюють цілісної системи кількісних понять і не стосуються натурального ряду чисел. Це слова типу *багато, кілька, декілька, кільканадцять, кільканадцяттеро, стонадцять*.

Означено-кількісні числівники диференційовані за значеннєвими ознаками на **власне-кількісні, збірні і дробові**.

Власне-кількісні числівники являють собою ядро означено-кількісних числівників. Вони називають точно окреслену кількість предметів або абстрактно-математичне число в цілих одиницях, напр.: *шість яблунь, одинадцять гектарів, двісті п'ятдесят п'ять учнів; десять, сто шістнадцять, два мільйони сто тисяч*.

Збірні числівники стосуються кількісних назв, що в сучасній українській літературній мові відрізняються від власне-кількісних числівників більшою мірою у формально-морфологічному плані, ніж у значеннєвому. Раніше вони вказували на кількість предметів як неподільну, нечленовану їхню сукупність і досить виразно протиставлялися власне-кількісним числівникам. Збірні числівники здебільшого вживаються для вираження кількості в межах від двох до двадцяти: *двоє, троє, четверо, п'ятеро, ... п'ятнадцяттеро, шістнадцяттеро, сімнадцяттеро, вісімнадцяттеро,*

дев'ятнадцятеро, двадцяттеро. До цих числівників приєднується і числівник *тридцяттеро*, на якому фактично й закінчується категорія числівникової збірності.

Дробові числівники позначають точно фіксовану кількість частин, виокремлених у складі цілого. Для позначення цих дробових понять використовують власне-кількісні числівники (у чисельнику) і порядкові (у знаменнику). Це числівники на зразок *одна друга, дві треті, дві четверті, п'ять дванадцятих, сім тисячних*.

Щодо категорії відмінка числівники поділяються на **відмінювані** й **невідмінювані**. До невідмінюваних належать слова *мало, немало, чимало, пів, півтора, півтори, півторасти*, решта числівників – відмінювані. Категорія відмінка – визначальна числівникова морфологічна категорія. Як і в інших іменних частинах мови, вона являє собою словозмінну морфологічну категорію, репрезентовану сімома рядами відмінкових форм.

За характером вираження відмінкових закінчень у числівників виокремлюють десять типів відмінкових парадигм: 1) відмінювання власне-кількісного числівника *один* (*одна, одно /-е, одні*); 2) відмінювання власне-кількісних числівників *два, три, чотири*; 3) відмінювання власне-кількісних числівників *п'ять – тридцять, п'ятдесят – вісімдесят*; 4) відмінювання власне-кількісних числівників *сорок, дев'яносто, сто*; 5) відмінювання власне-кількісних числівників *двісті – дев'ятсот*; 6) відмінювання власне-кількісних числівників *нуль, тисяча, мільйон, мільярд, трильйон, квадрильйон*; 7) відмінювання збірних числівників; 8) відмінювання дробових числівників; 9) відмінювання неозначено-кількісних числівників; 10) відмінювання складених числівників.

1. Власне-кількісний числівник *один* (*одна, одно (одне), одні*) відмінюється як займенник *той* (*та, те, ті*):

	Однина	Множина	
Чол. рід	середн. рід	жін. рід	
Н. <i>один-о</i>	<i>одн-о (одн-е)</i>	<i>одн-а</i>	<i>одн-і</i>
Р. <i>одн-ого</i>	<i>одн-ого</i>	<i>одні-ї-єї</i>	
		<i>(одн-ої)</i>	<i>одн-их</i>
Д. <i>одн-ому</i>	<i>одн-ому</i>	<i>одн-ій</i>	<i>одн-им</i>
З. <i>один-о</i> або <i>одн-ого</i> (як Н. або Р.)	<i>одн-о (одн-е)</i>	<i>одн-у</i>	<i>одн-і</i> або <i>одн-их</i> (як Н. або Р.)
О. <i>одн-им</i>	<i>одн-им</i>	<i>одні-ї-єю</i>	<i>одн-ими</i>
		<i>(одн-ою)</i>	
М. <i>(на) одн-ому</i> <i>(на) одн-ім</i>	<i>(на) одн-ому</i> <i>(на) одн-ім</i>	<i>(на) одн-ій</i>	<i>(на) одн-их</i>
Кл. <i>один-о</i>	<i>одн-о (одн-е)</i>	<i>одн-а</i>	<i>одн-і</i>

У родовому та орудному відмінках однини жіночого роду виступають дві паралельні форми: *однієї і одної, однією і одною*.

2. Власне-кількісні числівники *два, три, чотири* мають такі відмінкові форми:

	Чол. рід	Середн. рід	Жін. рід
Н.	<i>дв-а</i>	<i>дв-а</i>	<i>дв-і</i>
Р.	<i>дв-ох</i>	<i>дв-ох</i>	<i>дв-ох</i>
Д.	<i>дв-ом</i>	<i>дв-ом</i>	<i>дв-ом</i>
З.	<i>дв-а</i> або <i>дв-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>дв-а</i> або <i>дв-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>дв-і</i> або <i>дв-ох</i> (як Н. або Р.)
О.	<i>дв-ома</i>	<i>дв-ома</i>	<i>дв-ома</i>
М.	<i>(на) дв-ох</i>	<i>(на) дв-ох</i>	<i>(на) дв-ох</i>
Кл.	<i>дв-а</i>	<i>дв-а</i>	<i>дв-і</i>

3. Власне-кількісні числівники *п'ять – тридцять, п'ятдесят – вісімдесят* відмінюються так:

Н.	<i>п'ят-ø</i>	<i>сім-ø</i>	<i>вісім-ø</i>
Р.	<i>п'ят'-ох (п'ят-и)</i>	<i>сім-ох (сем-и)</i>	<i>вісьм-ох (восьм-и)</i>
Д.	<i>п'ят'-ом (п'ят-и)</i>	<i>сім-ом (сем-и)</i>	<i>вісьм-ом (восьм-и)</i>
З.	<i>п'ят-ø або п'ят'-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>сім-ø або сім-ох</i> (як Н. або Р.)	<i>вісім-ø або вісьм-ох</i> (як Н. або Р.)
О.	<i>п'ят'-ма (п'ят'-ома)</i>	<i>сьом-а (сім-ома)</i>	<i>вісьм-а (вісьм-ома)</i>
М.	<i>(на) п'ят'-ох (п'ят-и)</i>	<i>(на) сім-ох (сем-и)</i>	<i>(на) вісьм-ох (восьм-и)</i>
Кл.	<i>п'ят-ø</i>	<i>сім-ø</i>	<i>вісім-ø</i>

Ця відмінкова парадигма охоплює найбільшу кількість числівників. Вирізнявальну ознаку парадигми становить наявність паралельних форм **-ох**, **-ом** і **-и** у родовому, давальному та місцевому відмінках. Домінують тепер вторинні відмінкові форми із флексіями **-ох**, **-ом**, які набувають дедалі більшого поширення під впливом відмінювання числівників *два, три, чотири*. Паралельні форми на **-и** в родовому, давальному та місцевому відмінках історично пов'язані з колишнім іменниковим відмінюванням.

У знахідному відмінку числівників *п'ять – тридцять, п'ятдесят – вісімдесят* уживання форми, тотожної формам називного або родового відмінків, регульоване іменниковою морфологічною категорією істот/неістот, напр.: *Ми привітаємо **дев'ятьох ювілярів**; Цього тижня хлопчик прочитав **дев'ять книжок***. Форма знахідного числівникового відмінка при іменниках-назвах істот закріпилася в її вторинному варіанті на **-ох**, а не на **-и**.

Характерною ознакою словозміни складних числівників – назв десятків (*п'ятдесят – вісімдесят*) є невідмінюваність їхнього першого складника: *п'ятдесят, п'ятдесятюх (п'ятдесяти), п'ятдесятьом (п'ятдесяти)*...

4. Власне-кількісні числівники *сорок, дев'яносто, сто* вирізняються з-поміж інших числівників найбільшою однотипністю відмінювання:

Н.	<i>сорок-ø</i>	<i>дев'яност-о</i>	<i>ст-о</i>
Р.	<i>сорок-а</i>	<i>дев'яност-а</i>	<i>ст-а</i>
Д.	<i>сорок-а</i>	<i>дев'яност-а</i>	<i>ст-а</i>
З.	<i>сорок-ø</i>	<i>дев'яност-о</i>	<i>ст-о</i>
О.	<i>сорок-а</i>	<i>дев'яност-а</i>	<i>ст-а</i>
М.	<i>(на) сорок-а</i>	<i>(на) дев'яност-а</i>	<i>(на) ст-а</i>
Кл.	<i>сорок-ø</i>	<i>дев'яност-о</i>	<i>ст-о</i>

Ці числівники мають нульову флексію або флексію **-о** для називного, знахідного та кличного відмінків і флексію **-а** для решти відмінків.

5. Власне-кількісні числівники *двісті – дев'ятсот* відмінюються за таким зразком:

Н.	<i>двіст-і</i>	<i>трист-а</i>	<i>чотирист-а</i>
Р.	<i>двохсот-ø</i>	<i>трьохсот-ø</i>	<i>чотирьохсот-ø</i>
Д.	<i>двомст-ам</i>	<i>трьомст-ам</i>	<i>чотирьомст-ам</i>
З.	<i>двіст-і або</i> <i>двохсот-ø</i> (як Н. або Р.)	<i>триста або</i> <i>трьохсот-ø</i> (як Н. або Р.)	<i>чотирист-а або</i> <i>чотирьохсот-ø</i> (як Н. або Р.)
О.	<i>двомаст-ами</i>	<i>трьомаст-ами</i>	<i>чотирмаст-ами</i>
М.	<i>(на) двухст-ах</i>	<i>(на) трьохст-ах</i>	<i>(на) чотирьохст-ах</i>

Збірні числівники *двоє, троє, четверо* (за винятком знахідного відмінка при іменниках – назвах неістот) мають форми відповідних власне-кількісних числівників. Збірні числівники *п'ятеро – десятеро, одинадцятро – двадцятро, тридцятро* у непрямих відмінках також мають форми відповідних власне-кількісних числівників, до того ж у їхніх варіантах із флексіями *-ох, -ом*. У орудному відмінку вживані варіанти на *-ма* та *-ома*. Збірні числівники *обидва, обидві, обоє* в непрямих відмінках відмінюються за зразком числівника *два* і втрачають у цих відмінках диференціацію родової належності.

8. В аналітичних за будовою дробових числівників перший компонент (чисельник) відмінюється за власне-числівниковою парадигмою, другий компонент (знаменник) – за прикметниковою:

Н.	<i>чотир-и дев'ят-і</i>	<i>шіст'-ø сьом-их</i>
р.	<i>чотир'-ох дев'ят-их</i>	<i>шіст-ох (шест-и) сьом-их</i>
Д.	<i>чотир'-ом дев'ят-им</i>	<i>шіст'-ом (шест-и) сьом-им</i>
З.	<i>чотир-и дев'ят-і</i>	<i>шіст'-ø сьом-их</i>
О.	<i>чотир-ма дев'ят-ими</i>	<i>шіст'-ма сьом-ими</i>
М.	<i>(на) чотир'-ох дев'ят-их</i>	<i>(на) шіст'-ох (шест-и) сьом-их</i>
Кл.	<i>чотир-и дев'ят-і</i>	<i>шіст'-ø сьом-их</i>

У непрямих відмінках чисельника дробових числівників (за винятком знахідного відмінка) функціонують паралельні форми, як і в їхніх відповідниках – власне-кількісних числівниках. Знахідний відмінок чисельника у дробових числівниках збігається з називним (крім дробів з чисельником *одна: одну третю, одну п'яту*). Знаменник дробових числівників відмінюється як прикметник у множині. При чисельнику, що має форми називного, знахідного і кличного відмінків, знаменник виражений формою родового відмінка (*шість сьомих, вісім дев'ятих*). В інших випадках відмінкові форми чисельника та знаменника збігаються (*трьох п'ятих, трьом п'ятим, трьома п'ятими, (на) трьох п'ятих; шістьох сьомих, шістьом сьомим, шістьма сьомими, (на) шістьох сьомих*). Виняток становлять тільки дробові числівники з чисельником *одна*, де знаменник завжди стоїть в однині і послідовно збігаються відмінкові форми чисельника і знаменника (*одна сьома, однієї (одної) сьомої, одній сьомій, одну сьому, однією (одною) сьомою, (на) одній сьомій, одна сьома*).

Змішаним дробовим числівникам притаманне відмінювання всіх їхніх складників:

Н.	<i>п'ять цілих і дві п'яті</i>
Р.	<i>п'ятьох (п'яти) цілих і двох п'ятих</i>
Д.	<i>п'ятьом (п'яти) цілим і двом п'ятим</i>
З.	<i>п'ять цілих і дві п'яті</i>
О.	<i>п'ятьма цілими і двома п'ятими</i>
М.	<i>(на) п'ятьох цілих і двох п'ятих</i>
Кл.	<i>п'ять цілих і дві п'яті</i>

9. У невеликій групі неозначено-кількісних числівників можна вирізнити три сукупності відмінкових закінчень: числівники *кілька, декілька* відмінюються як власне-кількісний числівник *два*; числівники *багато, небагато* – як власне-кількісні числівники *три, чотири*; числівники *кільканадцять, стонадцять, кількадесят* – як власне-кількісний числівник *п'ять*:

Н.	<i>кільк-а</i>	<i>багат-о</i>	<i>кільканадцят'-ø</i>
Р.	<i>кільк-ох</i>	<i>багат'-ох</i>	<i>кільканадцят'-ох</i> <i>(кільканадцят-и)</i>
Д.	<i>кільк-ом</i>	<i>багат-ом</i>	<i>кільканадцят'-ом</i>

- Добір прикладів з художньої літератури, які б ілюстрували виучуване лексичне явище.
- Самостійний підбір слів певної категорії (підбір антонімів, синонімів, омонімів тощо).
- Самостійне складання речень із словами різних лексичних категорій.
- Вибір потрібного слова з кількох поданих у процесі виконання творчих робіт.
- Переклад текстів з виучуваними лексичними явищами українською мовою.
- Добір до фразеологічних одиниць синонімічних слів або включення фразеологізмів у синонімічні ряди.
- Введення в речення фразеологічних одиниць.
- Зіставлення, українських і російських фразеологізмів, переклад.
- Добір фразеологізмів з виучуваних художніх творів, з'ясування їхнього значення та стилістичної ролі.
- Добір фразеологізмів, зокрема приказок, прислів'їв, крилатих слів за тематичною ознакою.
- Написання переказів, творів з використанням фразеологізмів.

Наприклад, після вивчення тем “Значення слова” та “Багатозначні й однозначні слова”, учням пропонується лексичний розбір слова за такою схемою:

1. слово, що аналізується, в початковій формі;
2. визначити, до якої частини мови належить;
3. розкрити його значення в даному тексті;
4. однозначне воно чи багатозначне; якщо багатозначне, то встановити, з

якими ще значеннями вживається в мові.

Лексичний розбір може проводитись як в усній, так і письмовій формі, виходячи з підготовленості класу.

Однією з тренувальних вправ є вправа, якій пропонується розташувати слова в синонімічному ряду залежно від зростання міри якості, інтенсивності дії, ступеня емоційності. Наприклад, пропонуємо синоніми *гарний, чарівний, чудовий, славний, хороший, прегарний, прекрасний* розташувати в такому порядку, щоб кожний наступний визначив більшу міру ознаки й емоційності, тобто таким чином: *гарний, хороший, славний, прегарний, прекрасний, чудовий, чарівний*. Виконуючи вправу, в якій мова йде про групування слів за певними ознаками, а також складання таблиць у процесі такої роботи подаємо учням ряд слів: *широкий, хоробрий, красен, безкрайї, мужній, лагідне, безмежний, гарний, ласкаве, тяжкїї, веселая, славний*. Після того, як вчитель провів повторення відомостей про тверду і м'яку групу, повні та короткі, форми прикметників, учні повинні виконувати наступне завдання – розташувати слова за синонімічними рядами і обґрунтувати свою думку. Така вправа, як добір фразеологізмів з виучуваних художніх творів сприяє не тільки поглибленню знань про фразеологізми, а й вирішує проблему між предметних зв'язків, стимулює пам'ять розкриває пізнавальні можливості учнів активізує їх діяльність.

Відповідь на питання № 4. *Практичне завдання з української мови (синтаксичний розбір речення, інші види мовних розборів).*

Коли мені кажуть „Київ”, я бачу Дніпро, стоячи на Володимирській¹ гірці, я схиляюсь³ над неосяжним простором, що відкривається моїм очам унизу, і в мене таке відчуття², неначе я птах, мовби лечу я, розпластавши руки-крила, заточую великі кола над тим чарівним світом, який лежить унизу (П. Загребельний).

Словотвірний розбір

1. Аналізоване слово: *відчуття* ← *відчутти*
2. Твірна основа *відчу-*, дієслівна.
3. Словотворчий формант – суфікс *-тт'*.
4. Морфонологічних змін немає.
5. Спосіб словотворення – морфологічний, суфіксальний.

Морфологічний розбір

1. Аналізована словоформа – *схиляюсь*.
2. Початкова форма – *схилятися*.
3. Лексичне значення – фізична дія (переміщення в просторі).
4. Вид недоконаний.
5. Неперехідне, з постфіксом *-ся*.
6. Стан – активний.
7. Час теперішній.
8. Дійсний спосіб.
9. 1-а особа однини.
10. Основа інфінітива *схиля-*, основа теперішнього часу *схиляй-*.
11. І дієвідміна.
12. Синтаксична роль – присудок.

Схема синтаксичного аналізу складної синтаксичної конструкції

1. Записати речення.
2. Виділити граматичні основи.
3. Пронумерувати предикативні частини.
4. Поставити запитання до підрядних частин
5. Позначити сполучні засоби.
6. Підкреслити другорядні члени речення.
7. Накреслити структурні схеми.
8. Дати загальну характеристику складної синтаксичної конструкції:
 - а) речення складної синтаксичної конструкції;
 - б) різновид зв'язку (безсполучниковий, сполучниковий: сурядний, підрядний, різні види синтаксичного зв'язку
 - в) тип підрядності (однорідна, неоднорідна супідрядність чи послідовна підрядність);
9. З'ясувати структурно-семантичні типи складносурядних, складнопідрядних, безсполучникових речень, що виділяються на зовнішньому і внутрішньому рівнях членування.
10. Дати загальну характеристику предикативних частин як формально простих речень.
11. Охарактеризувати члени речення і словосполучення однієї (двох) предикативних частин.

Зразок синтаксичного розбору:

Коли (), [], [], що (), і [], неначе (), мов би (), який ().

Речення складне зі сполучниковим і безсполучниковим зв'язком: підрядним, сурядним, безсполучниковим; розповідне, неокличне, складається з 8 частин, співвідносних з простими реченнями:

1 - Я бачу Дніпро, стоячи на Володимирській гірці

2 - Коли мені кажуть

3 - Я схилиюсь над неосяжним простором

4 - Що відкривається моїм очам унизу

5 - І в мене таке відчуття

6 - Неначе я птах

7 - Мовби лечу я, розпластавши руки-крила, заточую великі кола над тим чарівним світом

8 - Який лежить унизу

Між 1 і 2 частинами підрядний зв'язок, обставинні відношення, детермінантний зв'язок, умовно-часові відношення.

1 речення ускладнене дієприслівниковим зворотом;

2–3 – безсполучниковий зв'язок, співвідносне з сурядним, з єднальним сполучником *і*;

3 – 4 – підрядний зв'язок, прислівний (простором), присубстантивне означення;

4 – 5 – сурядний зв'язок, єднальні відношення (сполучник *і*);

5 – 6 – підрядний зв'язок, прислівний (відчуття), відношення присубстантивно-означальні;

5 – 7 – підрядний зв'язок, прислівний (відчуття), відношення присубстантивно-означальні;

7 – 8 – підрядний зв'язок прислівний (світом), відношення присубстантивно-означальні; 7-ме речення ускладнене дієприслівниковим зворотом і однорідними присудками;

2 – (3 – 4) – безсполучникове з однотипними частинами, єднальне;

(3 – 4) – (5 – 6, 7 – 8) – складносурядне закритої структури, невласне-єднальне із значенням причиново-наслідковим;

2 – 1 – складнопідрядне розчленованої структури, умовно-часове;

3 – 4 – складнопідрядне нерозчленованої структури, присубстантивно-означальне, означально-видільне;

5 – 6, 5 – 7 – складнопідрядні нерозчленованої структури, присубстантивно-означальні, якісно-означальні;

7 – 8 – складнопідрядне нерозчленованої структури, присубстантивно-означальне, означально-видільне;

1 – формально просте, односкладне, неозначено-особове, поширене, повне, неускладнене, стверджувальне;

2 – формально просте, двоскладне, поширене, повне, неускладнене, стверджувальне;

3 – формально просте, двоскладне, поширене, повне, ускладнене відокремленою обставиною, вираженою дієприслівниковим зворотом, стверджувальне;

4 – формально просте, двоскладне, поширене, повне, неускладнене, стверджувальне;

5 – формально просте, двоскладне, поширене, неповне, еліптичне, неускладнене, стверджувальне;

6 – формально просте, двоскладне, непоширене, повне, неускладнене, стверджувальне;

7 – формально просте, двоскладне, поширене, повне, ускладнене однорідними присудками та відокремленою обставиною, вираженою дієприслівниковим зворотом.

8 – формально просте, двоскладне, поширене, повне, неускладнене, стверджувальне.

Відповідь на питання № 5. Образна форма давньогрецької скульптури

Скульптура Стародавньої Греції належить до найвідоміших пам'яток зниклої цивілізації, більше, ніж архітектура і, тим паче, живопис, котрий використовував нетривкі матеріали. Хоча більшість скульптур того періоду була або знищена, або дійшла до нашого часу пошкодженою або в уламках. За припущеннями, деяка первісна і схематична скульптура розбивалась на шматки ще перед внесенням до могил. Активну роль в нищенні грецької скульптури зіграли фанатики-християни, котрі нищили пам'ятки нехристиян-язичників скрізь. Низка грецьких скульптур відома лише за уривками давньогрецької літератури чи в незграбних римських копіях. Розшуки, колекціонування і реставрація понівечених скульптур розпочались в добу італійського відродження, незважаючи на неточність, ненауковість реставрацій, що іноді міняли і її зовнішній вигляд, і тематичний зміст.

Давньогрецька скульптура як галузь наукових досліджень — все ще неповна, постійно розвивається і отримує нові матеріали і артефакти завдяки технічному прогресу, що привнесений і в наземну, і в підводну археологію.

Низка знищених пам'яток архітектури і скульптури (тоді як монументальний живопис за рідкими винятками зник майже повністю) тим не менше не завадила створити умовну класифікацію давньогрецької історії і мистецтва та скульптури в її складі.

1. Так звана гомерівська Греція (12 — 8 ст. до н. е.), на цей період припали розвиток грецького епосу та первісних, примітивних пам'яток образотворчого мистецтва.

2. Архаїка (7 — 6 ст. до н. е.) Період формування рабовласницьких міст-держав — полісів. Століття створення і розвитку давньогрецьких ідей та національної архітектури, скульптури, більшості художніх ремесел, розквіт поезії.

3. Класичний період, ранній і пізній (все 5 століття і частина 4 ст. до н. е.), період першого розквіту давньогрецького рабовласницького суспільства та зростання громадянської свідомості, активної участі в політиці полісів більшості вільних від рабства мешканців. На цей період припали розквіт філософії, поезії, театру і драми, піднесення архітектури і скульптури, повна перемога реалізму в образотворчих мистецтвах і в скульптурі. Політична криза спіткала лише полісне життя в кінці четвертого століття до н. е.

4. Еллінізм (кінець 4 — 1 ст. до н. е.) Доволі тривалий період виходу з культурної кризи і поступове поглинання грецького культурного надбання сусідніми народами і войовничим Римом.

Греція мала значні поклади глини, мармуру та копалин для виробництва міді і бронзи. Серед перших матеріалів для скульптури були глина та деревина. Але на кінець 20 ст. надто мало відомо про давньогрецьку скульптуру з деревини.

Відомою сторінкою давньогрецької скульптури була хрисоелефантинна техніка. Саме вона потребувала значних матеріальних ресурсів і коштовних та екзотичних матеріалів — деревини, золота, слонової кістки. Так, цю техніку добре опанував скульптор Фідій, котрий створив в хрисоелефантинній техніці фігури Афіни для Парфенона та Зевса для храму в Олімпії. Але жодна зі скульптур майстра не була збережена, як не були збережені і свідоцтва про роки його життя тощо. Зрозуміло, що ця техніка не виникла раптово.

Велетень Зевс роботи Фідія сидів на визолоченому троні. Обличчя, шия та груди і руки були виконані з деревини і прикриті стулками різьбленої слонової кістки. Широкий плащ бога прикривав його тіло, а вінець на голові, зачіска і борода та сам

плащ були визолочені.

Давньогрецька монументальна скульптура майже вся виконана з мармуру або бронзи. Бронзова скульптура стала улюбленою технікою давньогрецьких скульпторів на початку 5 ст. до н. е., коли ливарна техніка пройшла довгий шлях удосконалення. Оригіналів тої доби збережено мало, більшість відома за незграбними копіями давньоримського періоду. Але нові розкопки та підводна археологія надали можливості віднайти та реставрувати нові артефакти грецьких оригіналів доби класики. Бронза належить до досить довготривалих матеріалів навіть в уламках, що дозволило вдало реставрувати знайдені на суходолі чи в морі фігури. Гірше зі знахідками на суходолі. В століття середньовіччя робили розшуки старої бронзи заради переливання в зброю чи господарське знаряддя.

Не мали покладів мармуру лише колонізована греками Сицилія та Південня Італія. До цього скульптори працювали з пісковиком, особливо в період архаїки.

Для підсилення враження від готових скульптур звертались до розфарбування. Його використовували і для архітектурних споруд, і для давньогрецьких скульптур. Нові дослідження поверхні Парфенона та оригінальних скульптур ультрафіолетовим опроміненням, мікроскопія пігментів і їх хімічний аналіз упевнено довели, що розфарбування використовували постійно. Так були спростовані висновки Вінкельмана та його прибічників, що вважали неприпустимою тезою — розфарбування скульптур в античності.

Вагомим був і внесок в розвиток скульптури з майстерень острова Хіос. Збережені відомості про родину скульпторів з Хіосу, започатковану Міккіадом. Скульпторами були його син Архерм та онуки Афен та Бупал, що працювали на островах Делос, Лесбос та ін. Їх твори помітно вплинули на твори скульпторів Аттики, котрі в 6 ст. до н. е. запозичили іонійські знахідки і пристосували їх під власні завдання.

З початку 6 ст. до н. е. уславились і скульптурні майстерні острова Парос. Вони користувались покладами місцевого, пароського мармуру. Саме майстрів з Паросу запрошували на працю до себе урядовці міста Афіни. Продукція пароських скульпторів — куриси та кори, відомі пластичними контурами та емоційністю, такими відмінними від стриманої і схематичної продукції майстерень Кіклад[4].

У 7 ст. до н. е., коли з'явилися перші статуї людини в повний зріст, куриси використовувались з подвійною метою. У храмах вони були втіленням вотивних обіцянок видатних еллінів, чому свідоцтво — написи, які часто зустрічаються на їх постаментах. Крім того, їх також ставили на цвинтарях, щоб позначити могили шляхетних громадян. На кладовищах ці куриси зображували покійних, як грецький ідеал мужності. У найбільш ранній період, ймовірно, куросам приписували магічні здібності, і вони могли бути уособленням Даймона богів (традиція, що збереглася і в наступні часи).

Мистецтво доби грецької архаїки мало здатність до динамічного і плідного розвитку — і не було застиглим чи консервативним, незважаючи на назву «Архаїка» (тобто старе і маловартісне). Воно поступово розвивалось і збагачувалось як в технічному, так і в художньому значенні. Деякі види мистецтв виривались вперед, особливо архітектура і живопис. Найбільші досягнення були у вазопису (Чорнофігурний вазопис), динамічному, здатному відтворити візуально значне коло ідей, міфічних чи побутових сцен, спортивних змагань, сцен боїв і сакральних свят.